

મનાઝરે
નઅમત.

transferred

to the G. Branch



૧૩૫૬

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોમ્પ્યુટર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૧૦૪ કિમત

ગ્રંથનામ મળાકરે-જેમન

વર્ગિક ૨ : ૬ : ૧૩૦

મુંનાઝેરે નેઅમત

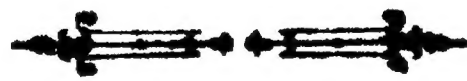
— અર્પાત —

હીબ્રઝ, મિસર, ફલસ્તીન, શામ અને
ધરાકના મુતબરીક મકમાતની
દાઠઝિઝમાન (ત.ઉ.શ.) સાથે
કરેલી મુસાફરીનો સંપૂર્ણ
સચિત્ર એહવાલ



લેખક

અબ્બાસભાઈ તમયખાનખલી દોસભાઈ
શેખભાઈ યુમુદ્દભાઈવાલા.



ફક્ત દાવત લાદીયલના ફરઝદા માટેજ.

૧૩૫૮ હી.]

હદીથો

[ઇ. ૧૯૩૯]

મુદ્રક:-

કલીમુદીન અ. હુસેની.
હયદરી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
રવીવાર પેદ, પૂના ૨.

ઝાતે સયશી વુજુદે બુહાની,	હય હકીકી મઝાંદરે નેઅમત.
હય ખતીબાને હક નવાકે લીયે,	હન્કી હયકલ મનામેરે નેઅમત.
હન્કે હરઅેક સકરકા નકશે કદમ,	રહઅરે હીં મઆસેરે નેઅમત.
અસ્ને પાઘ યેહુ નેઅમતે ઉઝમા,	અનગઅે વો મસાદેરે નેઅમત.
મનઝરે ખુદ્દ દેખના હો અસે,	દેખલે વો મનાઝરે નેઅમત.

— મુદ્રા નુરુદ્દીન તઘયઅઅલી મુતાહિર.

પ્રકાશક:-

અખ્યાસભાઈ તઘયઅઅલી,
c/o મુ. શેખભાઈ યુસુફભાઈ
અખદુર્હેમાનસ્ત્રીટ મુંબઈ ૩

અનુક્રમણિકા.

બાબત.	પાના.
પ્રસ્તાવના ...	૧
રિસાલો જંને દરીયા કર્યો તેનું નામ...	૨
અપર્ણ પત્રિકા ...	૩
ભાગ પહેલો ... હિન્દુ	
૧ હિન્દુ અને સહવાત...	૫
૨ ભક્તિ અઝમ ...	૬
૩ સ્ત્રીમન હિન્દુમાયા...	૭
૪ મહા માઅઝઝમા ...	૮
૫ હિન્દુ ...	૧૦
૬ મહામાં એક પાળવાડીયુ ...	૧૨
૭ અશરએ અઝા મદીનામાં ...	૧૪
૮ મહામાં એક અહવાડીયુ ...	૧૭
ભાગ બીજો ... મિસર	
૧ મિસરના માર્ગે ...	૨૧
૨ કાહેરા મિસર ..	૨૨
૩ હિન્દુદીયામા બે દિવસ ...	૨૬
૪ પાંચ દીવસ ...	૨૮
૫ હુઝુરેઆલીની આખવાર ...	૩૦
ભાગ ત્રીજો ... ફલસ્તીન અને શામ	
૧ અયતુલ મુહસ ...	૩૫
૨ હુઝુરેઆલી મુહસમાં ...	૩૬
૩ હુઝુરેઆલીના કાર્યક્રમ ...	૪૧
૪ હામિસ્કમાં...	૪૩
૫ એકતર્યા મિસ્યાફ...	૪૭
ભાગ ચોથો ... ઇરાક	
૧ અગદાહ...	૫૧
૨ હુઝુરેઆલીની પધરામણી ...	૫૨
૩ હિન્દની સરઝમીનમાં ...	૫૫
૪ ઉપસંહાર ...	૫૮

છાયા ચિત્રોની યાદી.

- ૧ લેખક.
- ૨ હુઝુરેઆલી.
- ૩ માઝુન સાહેબ.
- ૪ રોઝએ અમીર હમઝા.
- ૫ મક્કાનુ મુસાફરખાનું બનતી વખતનો દેખાવ.
- ૬ હુઝુરની મિસરમાં લેવાએલી તસ્વીર.
- ૭ જામએ અઝહરના મિનારા.
- ૮ મિસરનો એક સુશોભિત સાંકડો રસ્તો.
- ૯ અઘમ્મતના સમયનુ ચત્રણી નાણું.
- ૧૦ અઘમ્મતની દરબારી મોહર.
- ૧૧ મસજીદે અકસા.
- ૧૨ બયતુલ મુકદ્દસમાં હુઝુરેઆલી.
- ૧૩ મુશકિલ કુશાનો રોઝો.
- ૧૪ મુસ્લીમ બિન અક્રાલનો રોઝો.
- ૧૫ મયસર બિન તમ્મારનો રોઝો.
- ૧૬ હાની બિન ઉર્વાનો રોઝો.
- ૧૭ આકા હુસેન અને હઝરત અબ્બાસનો રોઝો.
- ૧૮ ઇમામ જઅફરસાદિકનો બગીચો.
- ૧૯ હુરે જરીનો રોઝો.
- ૨૦ અબ્દુલ્લાહ બિન જબર અને હુઝેફતુલ યમાનીનો રોઝો.
- ૨૧ બીબી ઝુબેદા ખાતુનનો રોઝો.
- ૨૨ સલમાનુલ ફાર્સીનો રોઝો.
- ૨૩ કરાંચીના બંદરપર હુઝુરેઆલી.
- ૨૪ મુંબઇનું સેરી મહેલ.

પ્રસ્તાવના.

અલ્પમદ્દોલિદલાદ કે, સને ૧૩૫૬માં આજીજને દાખીજમાન સૈયદના વ મવલાના અબુ મોલમ્મદ તાઉર સયપ્રદીન સાલિંગ અશરફલાહિ અનવા-રહુ સાથે ૯૪ અને અવલીયાઉલાદ (સ. અ.) ની જિયારતો નસીબ થઈ. દિબ્બ, મિસર, ફલસ્તીન, શામ અને ઈરાકના પાંચે પવિત્ર દેશોમાં અમારી સફર કુલ ૧૫૭ દિવસ ચાલી. તેનો તારીખવાર મુખતસર એલ-વાલ આ નાનકડા રિસાલામાં જમે કીધો છે. - અને તેનું મનાઝરે નેઅમત એવું સુંદર, સાર્થક અને તારીખી નામ આપ્યું છે. જેમાં અબજદના કાનુની હી. સ. ૧૩૫૬ નો આંક નીકળે છે. મોલાના ઈમામ બકરુસસાદિક (સ. અ.) નું ફરમાન છે કે, “લરવક્તના ઈમામ નેઅમત છે.” ઉપલા પાંચે દેશોમાં એવા મુજસસમ નેઅમતોની આરામગાદ જ નહીં બલકે તેમણી ઘણી જવત્રાંત યાદગારો આવેલી છે. જે જાએરીન માટે ગનીમત જ નહીં બલકે નેઅમત છે. જેને જેવાથી આંખોમાં નુર અને ખોસો ફેવાથી દિલમાં સુરર ચૈદ થાય છે. ખરેખર સને ૧૩૫૬ માં અમોએ નેઅમતના મનઝરો- જમાનના મુજસસમ નેઅમત મવલાનલ મન્ના નાયબે ઈમામુલ દાન્સે વલખનના સાથમાં રહીને જેવા. તે આજતક નજર અને દિલમાં સમાએલા છે અને હયાતી તક સમએલા રહી આંકખતમાં પણ નેઅમત પુરવાર થનાર છે.

રિસાલાની હસ્ત લીખીત કાપીઓ અમારા ખાસ મોલીબ ભાઈ મુન્દલીમુદ્દાન અબ્દુલ્લહુસેન હુસેનીએ તપાસી આપી છે. તેણે ભાઈ હસનભાઈ શુલામહુસેન ફરમલાયાલાએ ખુશખતમાં લખી આપવા બાદ હુઝુરેઆલી (ખ. સુ.) ની હજરતમાં રહા વાસ્તે ખેશ કીધી હતી. જ્યાં ફરમાને આલી મુતાબીક તેની ઉપર નજરેહસલાદ થઈ પાકીઝા કરવામાં આવ્યા બાદ પ્રગટ કરવાની ઇમનજત ફક્લ થઈ છે. આ ઉપરાંત નસીમેસલર ઓશીસે ખોતાના કાંમતી ફોટો ખોલાફ વાપરવા દીધા છે જે સર્વ માટે તહેદિલથી મમનનો મશકુર છું.

આ મનાઝરે નેઅમતમાં જે ખુબીયો હોય તે હુઝુરે (ત. ઉ. શ.) ની તરફ મનસુબ છે. અને શરતચુકથી જે ભુલ રહી ગઈ હોય તે આજીજના કીમ્મે છે. આટલા શબ્દોપર આ રિસાલો અહીખ્યા અને અખીજાની ખિદમતમાં હદીયો કરું છું. ગર કુબુલ ઉક્તદ બહે ઇજઝો શરફ.

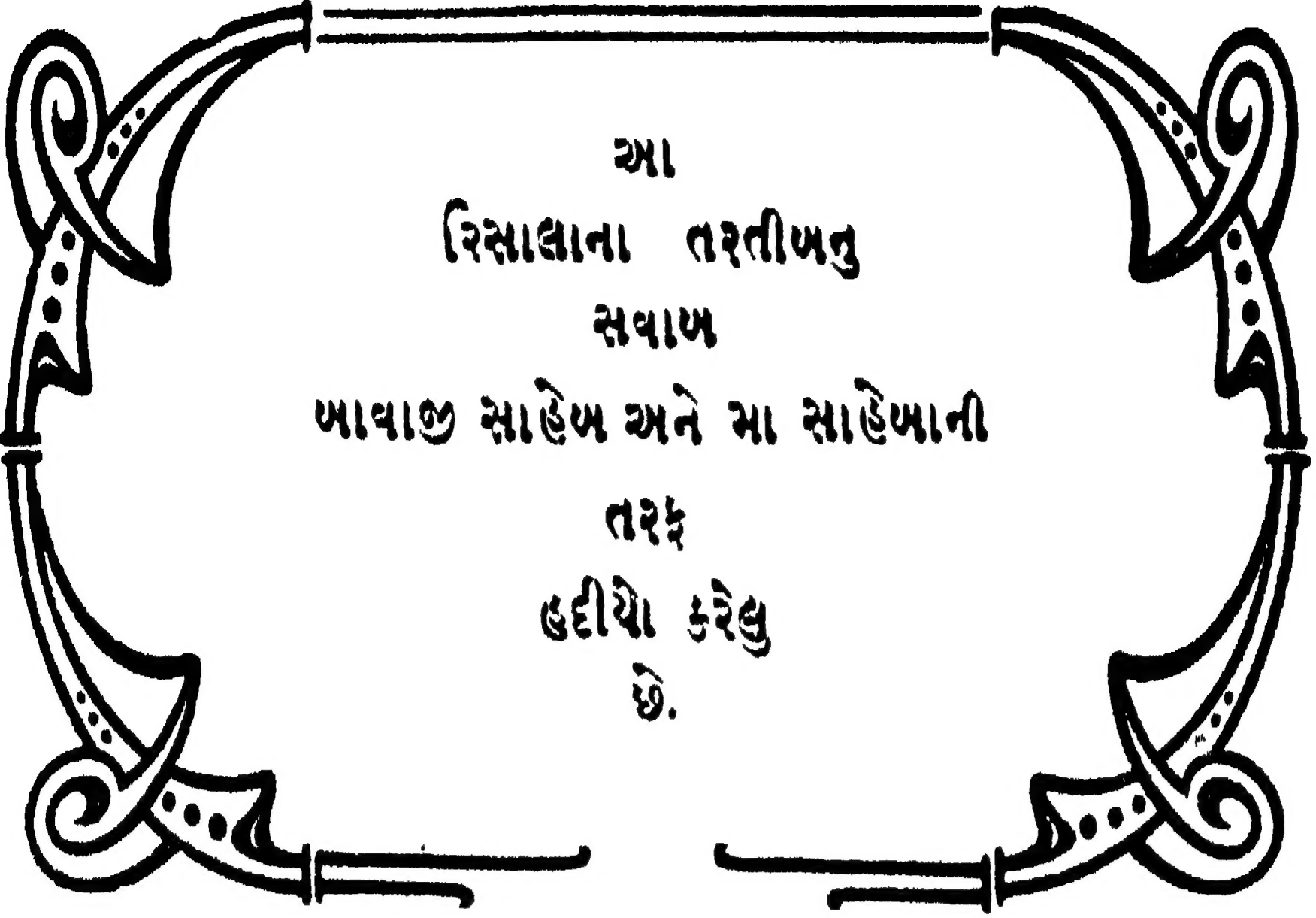
અબ્દે સઈયદના (ત. ઉ. શ.)

તા. ૦ થામે મેઅરાજ, }
૨૭-૭-૧૩૫૮ હી. ૦ }

અખ્યાસ તખયખઅલી કપડવંજવાલા.

સુકર્મો મોહતરમ,

ની ખિદમતમાં કર્તા તરફથી ભેટ.

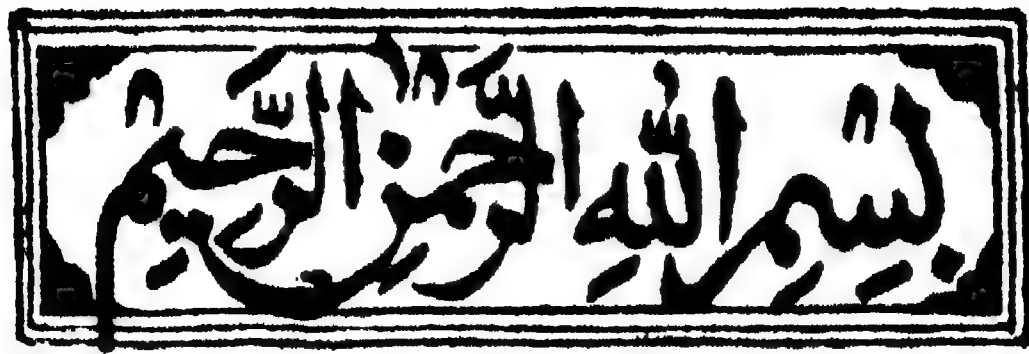


આ
રિસાલાના તરતીખતુ
સવાળ
ખાવાજી સાહેબ અને મા સાહેબાની
તરફ
હદીયો કરેલુ
છે.



અહમ્મદસાહિબ તહયઅલી.





મ. ન. ૧. ઝેરે ને અ. મ. ત.

હિજ્જ, મિસર, ફલસ્તીન, શામ અને ઇરાકના મુતબરીક
મકામાતની દાઘઝઝમાન (ત.) સાથે કરેલી મુસાફરી.

૧ “હુમ્દ અને સલવાત”

તમામ હુમ્દ વોલ અલ્લાહનઆલાને જેવા છે જે એ કઅયતુલ્લાહીલ
હરામને લોશિ વાસ્તે ઇયાદતનું ઘર બનાવ્યું, મદીનાને પોતાના હબીબ અને
રસુલની તુરબતનું શરફ બન્યું, મિસ્તને અઘમ્મત તાહિરીનની સલતનતથી દુન્યા-
ભરમાં વખણાવ્યું, ફલસ્તીનને અને શામને આંત્ર દસલાકના અંબિયાર્થી સરફરાજ
કર્યું, અને ઇરાકની સરઝમાનને સમયદુક્ત વસીયીન અલી ઇબને અબીતાલીબ અને
આપના ફરજાંદે અરઘુમંદ સમયદુક્તશોહદા હુસેનની આખરી આરામગાહ બનાવી.

તારીફ અને તોરીફ વોલ અલ્લાહનઆલાના વાસ્તે જેએ અમને હિજ્જ,
મિસ્ત, ફલસ્તીન શામ અને ઇરાકનાં મુતબરીક મકામાતની ઝીયારત નસીબ કરી
આપી. ખુદાતઆલા હમારા હુમ્દને કુબુલ કરમાવે અને પોતાના નબી રસુલે
હરીમ અને આપની આંત્રપાક ઉપર સલવાત અને સલામના ગોલરો નિસાર કરે,
એ સર્વે મવાલીની શક્ષઅત અમને નસીબ કરે અને એ સર્વેની દાવતના હુકુમ
દોઆતીલ દત્તલાકના શરફ અને ફઝલના વારિસ, દાઘઝઝમાન સૈયદના વ મૈલાના
અબુમોલ્દમંદ તાહિર સૈદ્દીન સાહેબની ઉમરે શરીફને દરાઝ કરમાવે અને આપના
ઝમાન-સઆદત અવાન-માં મુમીનીનને દીન-દુન્યાનો નેઅમતોથી માલામાલ કરે
(આમીન.)

૨ ભલો અઝમ

લીજરી સને ૧૩૫૫ ના માહે ઝીકાદના પહેલા દસકામાં દાઅવને હાદીયાદના રૂબાન મવલાનલ મન્નાન (ત. ઉ. શ.) સુરતમાં તશરીફ કર્માં હતા, એ અરસામાં હજ્જે બયતુલ્લાહનો આપે અઝમ કરમાવ્યો; અને એ ભલા અઝમના સાથે આપના કરમાને આલી મુજ્જબ કંઈક હુદુદ મક્શસિદ અને મુમીનીનએ અઝમ કીધો, એવા ખુશનસીબ આઝીમોના ઘરેઘર તૈયારી થવા લાગી, જે લોકો શક્તીમાન નહોતા તેમણે પણ હસ્તે પરહસ્તે દાઘલાહએ મદદ પહોંચાવીને શક્તીમાન બનાવ્યા. હજ્જના બાદ આપ મિસર, ફલસ્તીન અને ઇરાક જશે એવું પણ કરમાન થયું એટલે ઇસ્લામના પવિત્ર અને નામાંકીત શહેરોમાં ફરી આવવાના કામમાંથી અનેકે દસ્દ ક્યો. અમારા સાથે જે જે ભાઈઓ અને બહેનો વીશીમાં સાથે થયા તેના નામો નીચે મુજ્જબ છે.

૧ મોહમ્મદઅલી શેખ તૈયબઅલી વલીભાઈવાલા (સરસન) ૨ હકીમુદ્દીન અબ્દુલ્લહસેન ઇ. ફત્તાભાઈવાલા ૩ મુલ્લા શીશઅલી કાદરભાઈ ખાનભાઈ ૪ અબ્દેઅલી મુલ્લા કાદરભાઈ શેખભાઈવાલા ૫ અબ્દુલ્લહસેન મુલ્લા નબુભાઈ કીકાભાઈ ૬ નજમુદ્દીન હકીમુદ્દીન ફતેહી ૭ લુકમાનજી અબ્દુલ્લહ તૈયબ ફતેહી ૮ મુલ્લા અબ્દુલ્લાભાઈ મુલ્લા કલીમુદ્દીન નબુભાઈ ૯ અબ્દુલ્લાભાઈ આદમજી કલકતાવાલા ૧૦ ફખરુદ્દીન ફિદાઅલી ફતેહી ૧૧ અબ્દુલ્લહ તૈયબ મોહમ્મદઅલી રંગવાલા ૧૨ અબ્બાસભાઈ તૈયબઅલી ડોસભાઈ શેખભાઈવાલા ૧૩ ઈસાહીમ મીકાભાઈ દોહવાલા (મુનીમ) ૧૪ ફતેમાબાઈ મુલ્લા કાદરભાઈ શેખભાઈ ૧૫ ફતેમાબાઈ યુસુફઅલી હાફેલા ૧૬ હસેનાબાઈ મોહમ્મદઅલી ૧૭ સફીનાબાઈ અબ્દુલ્લહ તૈયબ બાકરભાઈ ૧૮ સફીનાબાઈ મુલ્લા નબુભાઈ કીકાભાઈ ૧૯ અસમાબાઈ અબ્દુલ્લહ કેયુમ ૨૦ સફીયાબાઈ મુલ્લા નબુભાઈ કીકાભાઈ ૨૧ ફક્રીયાબુ મુલ્લા અબ્દુલ્લહઅલી રંગવાલા.

આ એકવીસ જગા એકવીસમા ઈમામના તાયબ મનાબના કરમાન મુજ્જબ પહેલેથી છેલ્લે સુધી પનોતા પ્રવાસમાં સાથે રહ્યા. હજ્જમાં લગભગ ૧૫૦૦ મુમીનીન અને મુમેનાત હતા અને મિસર, ફલસ્તીન તથા ઈરાકની સફરમાં લગભગ ૫૦૦ ઝુબારે હતા.

હજ્જના દરેક ભલા આઝીમપર લાઝીમ આવે છે કે હુજુર પુરતુરતી રજા હો, તે મુજ્જબ અમોએ રજા લીધી, તે બાદ તૈયારી કીધી.

મવલાનજી-મનાન (ત. ઉ. શ.) તા. ૮ મી જીકાદ સુરતથી રવાના થઈ તા. ૬ મી સવારમાં મુંબઈ પધાર્યા. દેશના ચારે ભાગમાંથી હજારો મુમીનીન આપના વિદા વારતે મુંબઈમાં હાજર થયા હતા, મોડી રાતના એક વાગા સુધી હજારો લોક કદમખોસ થઈ હજરું સવાળ લેતા રહ્યાં. હાજરોની તમામ સગવડો કાફર શરીફના દેખરેખ હેઠલ પુરી થતી હતી.

તા. ૧૫ જીકાદ મંગળવારે સવારે હુજુરે આલીએ મુંબઈમાં વદાઈ વાઅજ-માં હજના ભલા આઝીમોની ઝીકર કરમાવી, હિન્દનો અમર આપે આપના બીરાદર સૈયદી સાલેહભાઈ સાહેબને સુપુર્દ કર્યાનું જાહેર કરી મુમીનીનના હકમાં દોઆએ ખેર કીધી. તા. ૧૭ મી ગુરવારની સવારમાં બહમદીહલાલ મુંબઈથી વદા થયા.

૩

સ્ટીમર ઇસ્લામીયા

ઇસ્લામીયા સ્ટીમર (ટરનર મોરોસન કંપનીની) મોગજ લાઇનની પ્રખ્યાત સ્ટીમર છે. તા. ૧૭ જીકાદ ૧૩૫૫ હીજરી મુતાબીક સંવત ૧૯૯૩ ખોશ વદ બીજ, ઇસ્વી સન ૧૯૩૭ ના ૨૮ જાન્યુઅર ગુરવારે બપોરે ૪૫ વાગે ગિસ્મીહલાલ ખોલીને અમે એ જલ્લાજમાં સવાર થયા, સેંકડો મુમીનીન, કાફર શરીફ, તેમજ વણા સાદાતો આ જલ્લાજમાં સાથે થયા. દક્ષિણ હયદરાબાદના વિદવાન મુસલમાનો નો કાફલો પણ આમાં જ હતો. મુમીનીન મુસાફરોની સરદારી સૈયદી વ મવલાહ મુકદ્દસ માજુન સાહેબ દાઉદભાઈ સાહેબ શાહાબુદીનના ફરજંદે અરજીમંદ ભાઈસાહેબ સૈયદી તૈયબભાઈ સાહેબને સુપુર્દ હતી. આપ દરરોજ ઇમામતની નમાઝ પઢાવતા અને હજના અરકાનોની તાલીમ આપતા.

મુંબઈથી રાતના ૧૦ કલાક ૭ મીનીટે ઉંપડીને કરાંચી તા. ૧૬ મી રાતના ચાર વાગે પહોંચ્યા. ક્યજે હુસેની તરફથી હુજ્જતજની મહેમાનદારી થઈ. રાતીવારે બપોરે ૧૨ વાગે જમણ લીધા બાદ જલ્લાજ કરાંચીથી શુદ્ધ તરફ રવાના થયું. એજ દીવસે ૧૫ કલાક મુંબઈથી હુજુરેઆલી સૈયદાત, સાદાત અને આગેવાન મુમીનીન સાથે પી. એન્ડ ઓ. કંપનીની મેક્સ સ્ટીમર “ નરકુંડા ” માં રવાના થયા આપની રવાનગી વખતે મુંબઈમાં અનોખું અને અસાધારણ જીવસ નીકળ્યું હતું.

ઇસ્લામી જલ્લાજ અરબી સમંદરને ચીરતું આગળ વધે જતું હતું તે દરમીયાન નરકુંડાપરથી ખેવાર મુમીનીનની ખેરોઆશીયત વાયરલેસથી હુજુરેઆલીએ પુછાવી હતી.

તાં ૨૩ મી બુધવારે દુરથી મકાલા બંદર દેખાવા લાગ્યું હતું. બીજા બે દીવસ પછી એટલે તાં ૨૫ મી જુમ્હ્યાએ એડન દેખાયું. તાં ૨૬ મી શનીવારે પેરીમનાં રળીઆમણાં પહોંડો તથા સરકારી જાવણી દેખાઈ. એમ કહેવામાં આવે છે કે સિકંદર બાદશાહએ હિન્દ આવવા માટે આ રસ્તો શોધ્યો હતો.

તાં ૨૭ મી રવીવારે ઇસલામીમાં હુઝુરેઆલીની સાલગીરાહની ધામધુમ મચી રહી. તમામ મુમેનીન અને મુસલ્માનીન તથા ખલાસીઓને તેની ખુશીનું જમણું જમાડવામાં આવ્યું. દીની તરીકા મુજબ મજલીસ થઈ. ૩૦ ૫૦૧ હદીયતુસસલામના વાયરસેસ દ્વારા મુબારકબાદી સાથે નરકુંડમાં હુઝુરેઆલીને રવાના કરવામાં આવ્યા જેનો જવાબ દેતા મૈલાનાએ દુઆ કરમાવી હતી. જહાઝનં વાવટા તોરણોથી સુંદર રીતે શણગારવામાં આવ્યું હતું અને તે ઉપર રોશનાઈ થઈ હતી. ૯ કલાંક કામરાન બંદર પર ભારે ખુશાલી વચ્ચે જહાઝે લંગર કર્યું હતું. અહીં ડાક્ટરે દરેક હાજીની તંદુરસ્તીની તપાસ લીધી હતી.

તાં ૨૮ મી સોમવારે સાંજે ૬ વાગે યત્તમત્તમ પહોંડ દેખાયો હતો. હિન્દના હાજીઓ માટે આ એલરામની હદ છે એટલે સર્વેએ એલરામનો લીઆસ ઝંખેતન કર્યો. પાટાઝગી અને તકવાથી તમામ મુમીનીન શોભી ઉઠ્યા હતા.

બીજે દીવસે તાં ૨૯ મી મંગળવારે બપોરે બાર કલાંક ઇસ્લામીયાએ જહા બંદરમાં લંગર કર્યું હતું. આમ બાર દીવસે એમ મુંબઈથી હિજ્ગઝની સરહદમાં સુખરૂપ આવી પોંદવ્યા અને ફયઝના મકાનમાં ઉતારો લઈ રાત્રે આરામ કર્યો હતો.

૪

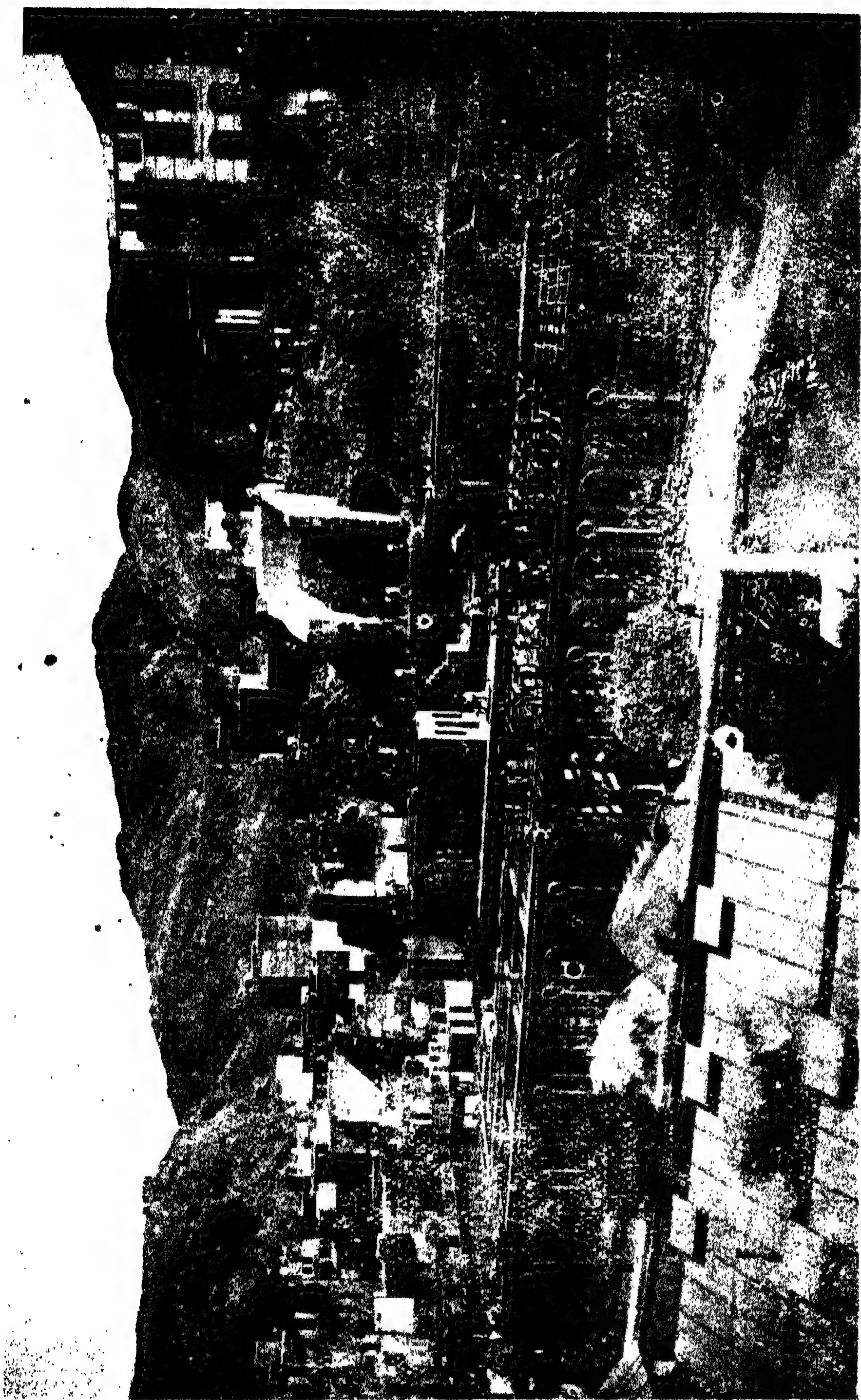
મક્કા મેઅઝઝમા

જહામાં ઉતરતાંજ સહીદી સરકાર તરફથી માણસ દોઢ રૂપીયા પટ્ટા કાશાન લેવામાં આવે છે. તે બરપાઈ કરી અમો બુધવાર તાં ૩૦ મી જહામાં રહ્યાં અને તાં ૧ લી ઝીફ્ઝ સવારમાં મોટર રસ્તે મક્કા મેઅઝઝમાં જવાને રવાના થયા. માણસ દોઢ મોટરનું ભાડું ૧૬૮૦ થાય છે. અરબના રેતીલા રણમાંથી પસાર થઈ અરબી સાત વાગે મક્કામાં લાગત થયા. અલમહેલે સૈદી ત્રિલ ફયઝે હાશીમીમાં સરસામાન મુકાવી, ગુસત્ર કરી ખેતુલાહીલહરામમાં ગયા. તવાફ દઈ સફા મવાની સાઅયે કાપી અને તે બાદ અહેરામના કપડા ઉતારી નાખ્યાં.

સ્ત્રીમર ઇસલામીયા મુંબઈથી ઉપડ્યા પછી રહેમાની અને અકબરીમાં

અહિંની બિંદુમાં સરવજીતી દેવદેવો અર્પિત લેખમાં (અ. સ.) ની આરંભમાં.





અસ મહેલ સંગ્રહ તિલક દેવજી (મહાનું મુદ્રાદેવજી) નાજી વખતેના પૃથ્વી

મુમીનીનના બાકી રહેલા કાફરાઓ રવાના થયા હતા. જે સરવે સુખરૂપ મક્કા મોઅજ્જમામાં આવી ગયા હતા.

તા. ૨. ૭ જુમ્હાયાએ સવારે તારમારકેને બગીચા કુંડામાંથી મક્કા પધારે છે. સઉદી સરકારના રહેસે દીવાન શમસુલ મુલકા શેખ હાદીમ સુલેમાનની સરદારી હેઠળ રાજ્યના અમલદારો અને મહેલે સયદીમાં વસનારા મુમીનીન આપના હસ્તીકાલા માટે તૈયાર થયા.

મુંબઈથી તા. ૧૬ મી ઝીકાદ શનીવારે રવાના થએલી મેલ સ્ટીમર નરકુંડા અગ્ની સમુદ્રના નીગરંગી નીર ચીરતી એક તરફ આગળ વધતી. સ્ટીમર-માં રાજ હામિત થતી હતી. રાજ શાહજાદા માજુનોમનસુસ સૈયદી મોહમ્મદ બુરહાનુદ્દીન સાહેબ (ત. ઉ. શ.) અરકાને લગતી તાલીમ ફરમાવતા હતા.

તા. ૩-૨-૩૭ રોજે લુહુરેઆલી એક પોહોંચ્યા હતા. શેખુલ કાઝીલ બયરદીનની આગેવાની હેઠળ મુમીનીનએ આપને શાદી આવકાર આપ્યો હતો, સિવાય તમામ અરબો જુલુસમાં શરીફ થયા હતા. મસજીદમાં ખેર મદદમની મજલીસ થયા પછી આપ મુમીનીનની હુકાનોપર દરમ કરવા પધાર્યા હતા. ત્યાંથી આપ મેલ સ્ટીમરમાં પાછા પધારી ગયા હતા.

તા. ૧૭-૨-૩૭ રોજે આપની સાત્તગીરહ સુએઝ કેનેલમાં ઉગ્રવવામાં આવી હતી. નરકુંડાને રંગમેરંગી વાવટા તોરણોથી આરાસ્તા કરવામાં આવી હતી. રાત્રે તેની ઉપર જ્યકદાર રોશની થઈ હતી. ઇસલામી, રહેમાની અને મુંબઈથી મુબારકબાદીના વાયરલેસ આવ્યા હતા. સુએઝથી નરકુંડા પાર્ટસિદ પહોંચી, ત્યાં આવી રાત્રે મજીમના રાજપ્રતિનીધી તથા પ્રગ્નપ્રતિનીધીઓએ આપનું સ્વાગત કર્યું હતું.

પાર્ટસિદથી આપ ટ્રેનમાં મિસર પધાર્યા હતા. ત્યાં ભારે રોશનિ અને ધામધુમમાં એક દિવસ પસાર કરી કરી પાર્ટસિદ આવી મિસરી જલ્લાઝ કાસરમાં જુદા જવાને ઉપડ્યા હતા.

કાસર જલ્લાઝ જ્યારે જલ્લાના નજદીક પોંદસ્યું ત્યારે લુહુરેઆલીએ નિસ્ત્રીલતલના સમયે એલરામ બાંધ્યો હતો. અહીંથી કાસર આગળ વધી અને તા. ૧૨-૨-૩૭ રોજે જુમ્હાયાએ સવારે જુદા પહોંચી હતી. ત્યાંથી આપ મોટરમાં મક્કા આવવાને ઉપડ્યા હતા.

મક્કા મોઅજ્જમાના દવારપર આપનું શાહી ઇસતીફ્યાત થયા બાદ આપ સૈદી મહેલમાં પધાર્યા હતા. ગુસલ કરમાવી ઐતુલાહ તરફ કુરુન કર્યો હતો. અમમએ બનુ અમ્દે મનાફ જે દરવાજાથી કાળામાં દાખલ થતા હતા તે બાબે બનુશેબાથી આપ કાળામાં પધાર્યા હતા. ઝમઝમના પાણીથી કદમૈનને ફરી નમાઝી કરી કઅબાને તવાફ દીધા અને મક્કામે ઇબ્રાહીમ પાસે નમાઝ પઢી મુમીનીનના હકમાં દોઆએ ખેર કરમાવી.

તેજ દીવસે મગરીબની નમાઝ બાદ આપે સફા મર્વાની સાઅયે કરમાવી અને અહેરામ ઉતારી નાંખ્યો અને શબીલખીલ મોહરીમ રહ્યા. જમીને ફરી આપ ઐતુલાહમાં પધાર્યા, ઇશાની નમાઝ અદા કરમાવી નિસરીતૈલના વખત સુધી દોઆમાં મશગુલ રહ્યા.

મુમીનીનનો ઉતારો સૈદી મહેલમાં પુરતો ન થવાથી ઐતુલાહનાં આબુબાબુ લગભગ દરનેક મકાનો કારાવાથી ફેંજે લાશમી મારફત રોકવામાં આવેલા હતા ખાસ સરકારઆલી ત. ઉ. માંડે સઉદી સરકાર તરફથી સૈદી મહેલના બાબુમાં શાહી હવેલી મહેમાનદારી માંડે તૈયાર રાખવામાં આવી હતી તેમાં નામદાર હુઝુરેઆલીએ ઉતારો લીધો હતો.

તા. ૩ ૭ શનીવારથી તા. ૧૭ મી બુધવાર સુધીના પાંચ દિવસનો કાર્યક્રમ દરવિક રહ્યો હતો. સરકારેઆલી મગરીબની અને ઇશાની નમાઝ ઐતુલાહમાં પઢાવતા હતા ઝાહર અને અસરની નમાઝ મામુનસાહેબ પઢાવતા હતા અને સવારની નમાઝ મુકાસિરસાહેબ પઢાવતા હતા.

દરરોજ આપ સૈદી મહેલમાં દાવતના કારોબારને અંગતમ દેવા તથા મુમીનીનને કદમખોરીનું શરફ આપવા પધારતા હતા. લિજનઝના નાના મોટા અમલદારો પણ આપના દીદાર વાસ્તે આવતા હતાં.

દરરોજ નાસ્તા સાથે જમણ તમામ મુમીનીન ઝુબારને સરકારેઆલી તરફથી મળતું હતું તેમ મુમીનીનને ખાસ હુંક મનસક જે સરકારઆલીએ છપાવી હતી તે મફત આપવામાં આવતી હતી.

૫

૬૪

૮ મી ઝીહજની રાત્રે મવલાનલમન્તાને ઐતુલાહમાં અર્ધા રાત્રે મિઝામ

હિબ્રજ

નીચે એલરામ બાંધ્યા હતા અને તા. ૮ મી જવાબ પહેલા આપ મીના તરફીક લઈ ગયા. અમે સર્વેએ તા. ૮ મી જવાબના વક્ત એલરામ બાંધ્યા અને મીના સરકારેઆલીની ખીદમતમાં લાઉક થયા. મકકારી મીના થઈ, અરકા, મુઝદલેકા, ત્યાંથી પાછા અરકા મીના થઈ મકકા આવવાના માલુસ દોઢ મોટરનું ભાડું રૂપીયા પચાસ, ઉટના રૂ. ૨૫ અને ગધેડા ના રૂ. ૧૧ રાજ્યના ટેક્સ સાથે લેવામાં આવે છે. લગભગ ૮૦૦ જણાં મોટરમાં, ૮૦ જણ ગિંટપર, અને બાકી ગધેડાપર તથા કેટલાક ચાલતા મીના ગયા હતા.

અમને સરવેને લાડવાનો પુરતો તોળો ફેંજે લાશમી તરફથી આપવામાં આવ્યા હતા. હુકમ મુજબ ૬ મી રાત મીનામાં ગુઝારી હતી. સવારમાં જીભ્યા હતી. સરકારેઆલીએ ઈમામતથી નમાઝ પઢાવી હતી. ત્યાર બાદ સરકારેઆલી સાથે અમે સર્વે મુમીનીન અરકા તરફ રવાના થયા હતા. રસ્તામાં મસજીદે નમેરામાં જે રકઅત નમાઝ પઢી પછી જમન જમીને બતનુલવાદીમાં પધારી ત્યાં માલાનાએ ફરીડો બલીગ ખુતબો જમ નખીસાઉગએ પઢો હતો તેમ પઢી સુનાવ્યા અને જોડાર તથા અસરની નમાઝ ઈમામતથી પઢાવી ત્યાંથી જળપુર-રહેમત પાસે આવી તંબુમાં વાઅઝ ફરમાવી અને હજની હકીકત બયાન ફરમાવી. વાઅઝ થયા પછી તસ્બીહ અને તલલીક કરતા જળસે અરકાતપર પધારી જે જળ્યાએ રમુતે ખુદા (સ. અ.) એ ઉભા રહીને દોઆ ફરમાવી હતી ત્યાં આપ આફતાયના સામે માં ફરીને ઉભા રહ્યા, અમે સર્વે આપના પાછળ ઉભા હતા. સહિ કાદના આંખથી ચોધાર આંસુ વરસી રહ્યા હતા, દરેક પોત પોતાના ગુનાહ બતાવી રહેમત તક્વ કરી રહ્યા હતા. સુરજ અથમે ત્યાં સુધી દોઆ જરી હતી પછી સર્વે તંબુમાં પાછા આવ્યા. માલાના મગરીય તક્ક આફતાયના સામે ઉભા રહીને તમામ મુમીનીનના હકમાં અજળ વક્તવતારી દોઆ ફરમાવતા હતા. સુરજ ગુજળ બાદ સર્વે મુઝદલેકા રવાના થયા અને અર્ધી રાતે મગરીય અને ઇશાની નમાઝ અદા કરી. હાજીએને ચલ્લા બીસ્કીટ આપવામાં આવ્યા. તે બાદ અમેએ કાંકરા વીતી લઈ મુઝદલેકામાં રાત ગુઝારી. આ રાત્રે વરસાદનું એક ઝાપડું પડ્યું પણ કાદને કશી તકલીફ થઈ નહીં.

૧૦ મી તારીખ શનીવાર સવારમાં નમાઝ બાદ માલાના મસજીદે મશઅરફ હરામમાં પધારા, ત્યાં મિનારાના સામને ઉભા રહીને દોઆ કરી અને કાંકરા વીણી પાછા અરકાતપર આવ્યા. કારણ આજે આમ ઈસ્લામનો હજનો દીવસ હતો જોડોર અને અસરની નમાઝ તંબુમાં થઈ અને મગરીય પહેલા મીના ગયા. ત્યાં અમેએ જમરતુલ અકબાને કાંકરા માર્યા અને માથાના બાલ ખોદાવી દીધા અને રાત્રે મીનામાંજ આરામ કર્યું.

૧૧ મી તારીખ રવીવારે સવારમાં નાસ્તો કરી અમે કુર્યાની કરવા વાસ્તે મીનાના બહાર નકકો કરેલી જગ્યા મળ્યાદમાં ગયા. સરકારેઆલીએ હંટ, ગાય અને બકરાઓની કુર્યાનો કીધી. ત્યાર બાદ સરકારેઆલી માઝુન સાહેબ સાથે મકકા પધારી ગયા હતા; ત્યાં તવાઝુલ ઇશાજા દઈ સફા મર્વાની સાઅયે કીધી, પછી સૈરી મહેલમાં ગયા અને અહેરામના કપડા ઉતારીને તવાઝુન્નીસા અદા કરમાવી હુઝુરેઆલી પાછા મીના પધારા, અમો સરવેએ તેમ તમામ મુમીનીનએ તવાઝુલ ઇશાજાના સીલા અને હદીયતુસસલામ સાથે આપને મળતી મુઆરક્યાદી અર્જ કીધી હતી.

તા. ૧૨ મી સોમવારે અમારો કાફલો મકકા પહોંચ્યો. તવાઝુલ ઇશાજા દઈ સફા મર્વાની સાઅયે કરી, એદરામ ઉતારી, તવાઝુન્નીસા અદા કરી અમે પાછા મીના આવ્યા, અને ત્રગુ જમરાને કાંકરા મારવાના અરકાન અદા કીધા. આ રાત્રે વરસાદ થયો હતા અને મિસરના લાઝુઓના અમીર હુઝુરેઆલીની મુલાકાત માટે આવેલા હતા. મુલાકાત બાદ આપે જમરાને કાંકરા માર્યા.

તા. ૧૩ મી મંગળવારે નમાઝ અને નાસ્તા બાદ હુઝુરેઆલીએ દુઆઓની કુર્યાની કીધી અને મકકા તરફ વિદા થયા. રસ્તામાં વાદીએ મોહસયની મસજીદમાં આપે દોઆ કીધી અમો સર્વે ત્રગુ મીનાથી રવાના થયા અને હુઝુરેઆલીના હુકમ મુજબ મોહસયની મસજીદમાં દોઆ કરી મકકા મુકર્રમામાં દાખલ થયા. આમ તા. ૮ મી જીહજ યવમુત્તરવીયલથી તા. ૧૩ મી જીહજ સુધી હજના અરકાન અદા કરી અમોએ દારેનતી જીત મેળવી. બક્રઅલ્ખુદા આ વરસે અરકાના દિવસે જીમ્યા હતી એટલે અમારા સવાબ અને ફઝલમાં હજ વધારો થયો.

૬

મકકામાં એક પખવાડીયું.

તા. ૧૪ અને ૧૫મી જીહજ બુધવાર અને ગુરવાર મકકામાં નિયમીત તવાફ અને ઇલાદતમાં મસજીદ રહ્યા. તા. ૧૬મી જીમ્યાએ રાતે જમીને હુઝુરેઆલી રાગ્ન મળેને સહિદની મુલાકાતે પધાર્યા. વઝીર મોટર સુધી આપને લેવા આવ્યા હતા જ્યારે મકાનના હોલના દરવાજાપર ખુદ રાગ્ન આવકાર આપવાને ઉભેલા હતા. મળેને સહિદ અને હુઝુરે એકજ ખેંકપર ખેંક લીધી લગભગ ૪૦ મિનીટ સુધી આ મુલાકાત રહી હતી જે દરમિયાન બંને વચ્ચે ઘણીજ અગત્યની વાતો થઈ હતી. કાફલો શરયત વગેરે હુઝુરને આપવામાં આવ્યું હતું હુઝુરના સફેદરી શેખુલ ફઝીલ હજ્જાદીમ યમાની, શેખુલ



અબ્દુલકાદર તપ્યા, મુદત્તા ફઝલેહુસેન ખુમસી ખીદમતમાં હાજર હતા. મુલાકાત પુરી થતાં રાત્ર દરવાજા સુધી વળાવવા આવેલા હતા. અને વઝીર મોટર સુધી આવ્યા હતા. તા. ૧૭ મી રવીવારે રાખેતા મુજબ કાર્યક્રમ રહેલો હતો.

તા. ૧૮ મી રવીવારે ઇફેગદીર હતી. સૈદી મહેલની વિશાળ અગાસી ઉપર મિસાકના તજદીદની મજલીસ થઈ હતી. ઝોહરની નમાઝ હુજુરેઆલીએ બેતુદલાલમાં પઢી હતી અને અગાસીમાં શેખુલ ફઝીલ મીયાસાહેબ અબ્દુલકાદર તપ્યાએ મુમીનીનને નમાઝ પઢાવી હતી. રાત્રે કામેરા જમાણ થયું હતું.

તેજ દિવસની રાત્રે હુજુરેઆલીએ મક્કાના આગેવાનોને ચાહપાર્ટી આપી હતી. આખા મહેલને રોશનાઈ તથા વાવટાઓથી આરાસ્તા કરવામાં આવ્યો હતો. દરવાજાપર અહેલે કાફર અરબ આગેવાનોને આવકાર આપવાને ઉભેલા હતા તથા શામીયાનામાં હુજુરેઆલીના શાહજાદાઓ આવકાર આપતા હતા. પાર્ટીમાં હુજુરેઆલીએ બેતુદલાલમાં કસીદાઓ ગીતા અલીફ પઢાવેલો, તેમજ એક નાખીના શાફરે તરહેવાર કસીદા પઢાવેલો આ પાર્ટીમાં રાત્રીના બધા અમલદારો ઉપરાંત મીસર, શામ, ઇરાકનાં આગેવાનો, ઓષ્ટ્રિયન, ફ્રાન્સીસીના મુફતી સાહેબ તથા યમનનાં રામના દીકરા સૈદુલ હસનામ વગેરે પણ હતા.

તા. ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨ જીહજ સોમ, મંગળ, બુધ અને ગુરુવારે હંમેશાની રીતે કામ હાજર રહ્યું હતું. રોઝ દુન્યાનાં જુદા જુદા ઇસલામી ઉલ્લામાઓથી હુજુરેઆલીની મુલાકાત થતી હતી. અમોએ જતનતુલ મોઅલામાં જઈ રસુલુલ્લાહના આગા તાહિરીનપર સલામ પઢાવેલો. મક્કામાં જેવા લાયક પદોએ જગ્યાએ અબી કુમેસ, જગ્યાએ નુર વગેરે છે. ત્યાં અમે જઈ શહીરનો નજારો કર્યો હતો. મક્કામાં એક નવી હોસ્પીટલ બંધાય છે તેમાં સરકારેઆલીએ એક ખર્ચાક બાંધવાનું ફરવી તેનો પાયો માઝુનસાહેબના હાથે નખાવ્યો હતો. દરજ્જા યત્તામા, જમીયતે હસઆફ તેમજ વિમાન ખાતાને પણ સરકારેઆલીએ મદદ કરમાવી હતી.

તા. ૨૩ મી જીહજ જુમ્હૂઆએ અમારા કાફલાએ કઅબતુલ્લાહમાં દાખલ કરી હતી. કઅબાના બહારના પડદા દર વરસે બદલાય છે પણ અંદરના વારંવાર બદલાતા નથી. અંદરના પડદા છેલ્લા ૭૦ વરસથી બદલાયા નહોતા તે સરકારેઆલીએ બનારસનાં કારીગરો હસ્તક પનાવી હજારોના ખર્ચે બનાવી ચઢાવેલા છે; આ પડદા લાલ અને સફેદ રેશમના હોઈ તેમાં કઅબાને લગતી કુરઆની આયાતો તથા અલ્લાહો જલ્લજલાલહુનું નામ લખેલું છે. કઅબાના અંદર વચ્ચેવચ્ચે એક

લાલ પથ્થર છે જેની ઉપર અમીરન મુમીનીન અલી (અ. સ.) નું જનમ થયું હતું. અમોએ આ મુયારક જગાને ખોસો દઈ, જે રક્ષત નમાઝ પડી હતી અને સવાળ લાસીન કાધું હતું.

તા. ૨૪ મી શનીવારે અપોરની નમાઝ અદા કરી કાફલા સંલિત વધના તવાફ દઈ હુઝુરેઆલી અસરના વખતે મકકાથી મદીના જવા ઉપડી ગયા હતા. રાત્રે સરકારી કાફલો જુદા પહોંચ્યા હતા અને ત્યાંથી બીજે દીવસે સવારે ઉપડી સાંજે મસતુરા ગામમાં મંઝીલ કાધી હતી બીજે દીવસે ઝોલરની નમાઝ રસ્તામાં પઢી અસરની નમાઝ મસજીદે રવલામાં અદા કાધી હતી કે જેની પાસેજ બીરૂન અસમ છે. જ્યાં અલીએ આજાએ મોજેઝો ખતાવ્યો હતો. મસજીદથી થોડું દુર ઈરકુઝ જુબઅત નામની બીજી મસજીદ છે મોઝાનાએ ત્યાં દોઆ કાધી ત્યાંથી બીરેદુરવેશ પાસે પહોંચતા મદીનાના આગેવાનોએ આપનો સત્કાર કર્યો. મગરીબની નમાઝ આપે મસજીદે રાજરામાં અદા કાધી ત્યાં મઅરસ પાસે આપે દોઆ કાધી અને છંક રાતે મદીનામાં પહોંચ્યા [તા. ૨૭] મી રાતે હુઝુરેઆજાના મદીના પધારી જવા બાદ અમો રવી, સોમ, મંગળ અને બુધવાર ચાર દિવસ મકકામાં મુકીમ રહ્યા. તા. ૨૯ મી જુમેરાતે સવારે વધના તવાફ દઈ ૬ વાળે અમો મકકાથી નીકળી ૧૨ વાળે જુદા પહોંચ્યા જમી. નમાઝ પઢી ત્રણ વાળે ફરી મોટરમાં ખેસી, રસ્તામાં રાત્રે સુઈ રહ્યા અને જુમ્યા તવા શનીવાર હીજરી સન ૧૩૫૬ ની પહોલી રાત અને પહોલી તારીખ રસ્તામાં ગુઝારી મોલરમ ૧૩૫૬ ની બીજી તારીખ સવારમાં મદીનતુર-રસુલમાં દાખલ થયા. મકકાથી મદીના સુધીનું મોટર બાઈ માગસ દીઠ રાજવના ટ્રેલ સાથે રૂ. ૧૮૦ થાય છે.

૭

આશરએ અઝા મદીનામાં

અમે કહી ગયા છે કે તા. ૨૭ મી રોજે રાતે હુઝુરેઆલી મદીના મુનવ્વરા પહોંચ્યા હતા આપે મરહુમ શેઠ ગુલામહુસેન આદમજી કાલખોવાલા ના વકફ કરેલા મકાનમાં ઉતારે લીધો હતો. ગુસલ ફરમાવી આપ રોઝએ મુયારકની તરફ પધાર્યા મુમીનોના સરદારે ખોતાની તરફથી અને તમામ મુમીનીનની તરફથી સલામ પઢી મસજીદે તબવીમા ઇશાની નમાઝ અદા ફરમાવી બીજે દીવસે તા. ૨૮ મી જન્નતુલ અઝીમાં ઝીયારત વાસ્તે પધારા અને મદીના પગ કાધું.

તા. ૨૯ મી મદીનાના અમીરે આપને ઝીયાકત આપી હતી. તેજ રાત્રે

આપે દરમે અનદરમાં દાખલ કરમાવી હતી. હિજરી સન ૧૩૫૬ ની પહેલી રાત્રે હોટલ મદીનાની આગામી ઉપર જ્યાં મુમીનીનને ઉતારો ફેંકે હુસેની તરફથી કરવામાં આવ્યો હતો. આપે શહેરના અમલદારો અને આગેવાનોને જીયારત આપી હતી.

તા. ૧ લી મોહરમની સવારે દઅવતની નહેજ મુજબ ખુશીની મજલીસ થઈ હતી. મદીનામાં હુજુરેઆલી જેટલા દીવસ રહ્યા તેટલા દીવસ પાંચે વક્ત મસજીદે નખવીમાં નમાઝ પઢતા હતા. ઇશાની વખતે જાહેર ઇમામત થતી હતી દરરોજ સવારે આપ જન્મતુલ જમામાં જીયારત વાસ્તે જતા હતા. શહેરની બીજી મસજીદો અને જેવા લાયક જગ્યાઓ પણ આપે જોઈ હતી.

મદીનામાં રીયાસ્ત તરફથી અશરાની વાઅજ તથા ગમે હુસેન કરવાની મનાઈ હોવા છતાં મૌલાનાંએ આકા હુસેનઅ.સ. ના વસીલાથી એક કરિશમે કહી શકાય તેવી રીતે તા. ૨ જી મોહરમથી તા. ૬મી રવીવારથી રવીવાર સુધી દરરોજ સવારે ૬ થી ૧૧ વાગ્ય સુધી ગમે હુસેનની મજલીસ કરી હતી. જેમાં તરેહ તરેહના નુકતો ખ્યાન કરમાવતા હતા. દરરોજ મુમીનીનને નીયાજે હુસેનનું જમણુ ફેંકે હુસેની તરફથી જમાડવામાં આવતું હતું.

તા. ૧૦ મી મોહરમ સોમવાર આશુરાના દીવસે તમામ મુમીનીનએ લાવન કર્યું હતું. સવારે વાઅજના બાદ મૌલાનાંએ જાહેર અને અસરની નમાઝ મસજીદે નખવીમાં અદા કરાવી હતી. જ્યારે ઉતારાનાં મકાનમાં મીયાસાહેબ અબ્દુલકાદર તપચાએ ઇમામતથી નમાઝ પઢાવી હતી. ખખારે શબ્દોતે શખ્ખીર ખ્યાન કરમાવીને આપ હુસેન (અ. સ.) ના નાના રસુલનો કબ્રેપાક પર દોઆ વાસ્તે પધારી ગયા હતા.

તા. ૮ મી મોહરમના રોજે આગેઅવાલીમાં આપે ખજુરી તનાવુલ કરમાવી હતી અને અલી ઝેનુલ આબેદીન (સ. અ.) ની જગામાં બે રકઅત નમાઝ પઢી હતી. આશુરાની રાત્ર મસજીદે નખવીમાં આપે જીંદા કરી મુમીનીનને ખસાવ્યા હતા.

તા. ૧૧ મી આપે હંમેશાની રીતે પસાર કરી ૧૨ મી તારીખ બુધવારે જાહેર અને અસર પઢી વદાના સન્નામોના બાદ સરકારેઆલી કાફલા સાથે મક્કા જવાને ઉપડી ગયા હતા.

મદીના શહેર રખીઆમનું હોઈ આખોલવા થાગી સારી છે. વરતી અને

વેપાર હવે ઘટી ગયા હોઈ હજની મોસમમાંજ આવક રહે છે. શહેરના બહાર વાડીઓ અને મસજીદો આવેલી છે. શહેરના બંને તરફ નીચે મુજબ સાત ખાસ મસજીદો છે.

૧ કુખ્તો બનાતુનખર. ૨ મસજીદે કુખા. ૩ મસજીદે સુકયા-ખીર ખાતીમ. ૪ મસજીદે ફદીખ. ૫ મસજીદે ઇબ્રાહીમ. ૬ મસજીદે અમદ. ૭ મસજીદે ફત્ત.

આ સાત મસજીદ અને કીરાને યુસુફ તથા હમઝા (અ. સ.) ની તેમ બદર અને ઓહદના શહીદોની ઝીયારત કરી, તેમજ રસુલેપાકની ઝરીને બોસો દીધા, જન્નતુલ્લાહીમાં સલામ પઢો, તેમજ હકના કુતુબમાં જે દેવ્યાઓ અને નમાઝો આવી છે તે અદા કરી એટલે એક મદીનું થવું એમ કહેવાય છે. આવી રીતે અમોએ ચારવાર મદીના કયું હતું.

શહેરના એક તરફ કાટ પાસે જન્નતુલ્લાહી નામનું કબ્રસ્તાન છે. જેમાં નીચે મુજબ પાક છુસ્મો પેવંદે ઝમી છે.

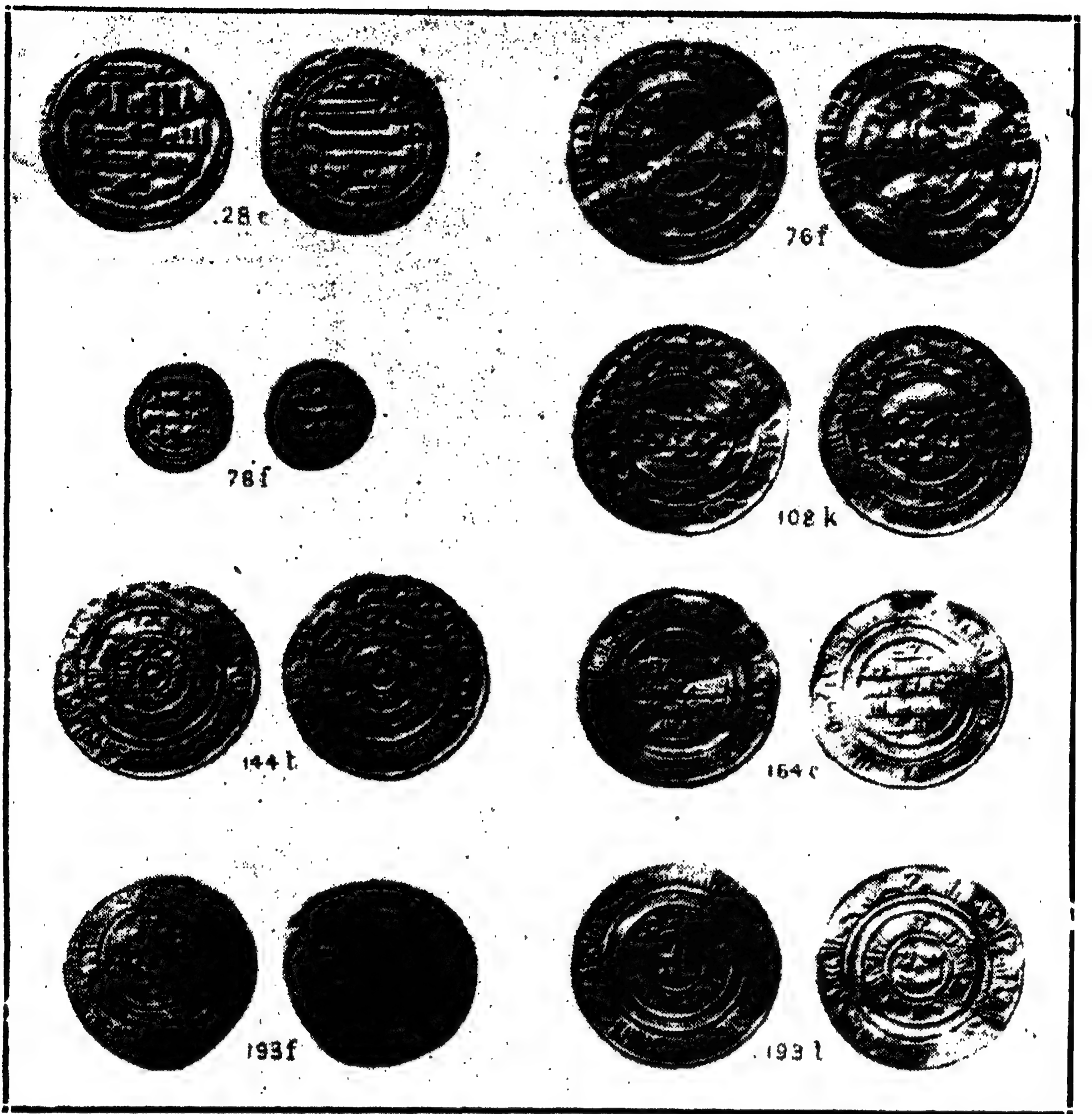
એક ડાયરામાં ૧. બીબી સાંકુયા કાતેમતુલ્લાહી, ૨. આપના લખતે છુગેર હસન (અ. સ.) ૩. મૈત્રાના અલી જનુલ આબેદીન, ૪. મૈત્રાના મહમદ બાકીર, ૫. મૈત્રાના જઅફરસાદીક, ૬. રસુલુલ્લાહના કાકાજી અખ્લાસ બીન અબદુલમુતલીબ (અ. સ.) દફન છે.

બીબી ઓટલાપર રસુલુલ્લાહની શાદઝાદાઓ, ૧. રૂકયા, ૨. ઉમ્મે કુલસુમ અને ૩. જેનબ દફન છે અને તેના પાસેજ રસુલુલ્લાહના અઝવાજ (બૈરો) ની કબરો છે.

ત્રાબ ઓટલાપર મુશકીલકુશા અલી (અ. સ.) ના વાંદેદો કાતેમા બીન્તે અસદ, અફીલ બીન અબીતાલીબ, અબદુલ્લાહ બીન જઅફરતૈયાર, તેનાથી થાંડ દૂર ઉસમાન બીન મઝઉન, ઇબ્રાહીમ બીન રસુલુલ્લાહ સુતેલાં છે. રસુલે ખુદાની દાવા હલીમાં સઅદીયાની પણ દફન છે. બકીના બહાર રસુલુલ્લાહની ફેશ સાહેબાઓ આરામ કરમાવે છે અને સામે મૈત્રાના હસમાધિ બીન જઅફરસાદીક (અ. સ.) ના રોઝા છે. શહેરના એક છેડે નબી સાહેબના બાવાજી મૈત્રાના અબદુલ્લાહ બીન મૈત્રાના અબદુલમુતલીબના કબ્રા મુબારક છે.



કાહિરા મિસરનો એક સાંકડો સુશોભીત રસ્તો.



અમુકમત તાહેરીનના સમયનું મિસરનું ચલણી નાણું.



અમુકમત તાહેરીનની દરબારી મોહરના નમુના.

આ કબ્રોપર સલામ પઢવા દે છે. ઐરાએને બધામાં આવવા નથી દેતા. કાટના બહારથી સલામ પઢવા દે છે મોજાના ઇસમાઇલના રોજાપર તાળા વાસેલા છે. અંદર જવાતું નથી ફક્ત બહારથી સલામ પઢવા દે છે.

શહરના વચ્ચે વચ્ચે મસજીદે નખતી છે. જે ઘણી શાનદાર હોઇ ટકી બાદશાહોએ લાખો રૂપીયા તેની ઉપર ખર્ચ કરીધો છે. મસજીદના એક ખુણામાં રોજએ અત્તર છે. જેમાં નખીયુદ્દાદ આરામ કરમાવે છે. મસજીદના પાસેજ અલીએ આજ્ઞાનું મકાન છે જ્યાં કાનેમા (અ. સ.) રહેતા હતા. મકાનમાં આટાનો ઘંટી તથા બીજી ફટલીક યાદગારો મુકેલી છે જેના વેતવાથી ખેસાખતા આંખમાંથી આંસુ સરી પડે છે.

મસજીદમાં રસુલુદ્દાદના મીમ્બર છે તેના અંતે કબ્રના દરમીયાન જે જગા છે તેને રસુલેખુદાએ જન્મતના ક્યારા તરીકે ઓળખાવેલી છે. મસજીદના જુદા જુદા થાંભળાઓ પાસે નમાઝ પઢવાની હોય છે; જેને બત્તાગ કહે છે.

મદીના શહરથી થોડે દુર શામની રેલ્વેનું સ્ટેશન નજરે પડે છે. બીજી તરફ ઓલદના પહાડ છે, જેના દામનમાં સૈયદુશયોહોદા હમઝા [અ.] ની કબ્ર છે તેના પાસેજ ઓલદના શહીદો મદફુન છે. કુખ્યા તથા મસજીદ ભાંગી નાખેલા હોઈ હમૈશા પોલીસ મોજુદ રહે છે જે કબ્રને ચુસવા નથી દેતા. કુખ્યાના પાસે મસજીદ પણ હતી તે પણ કુખ્યા સાથે ભાંગી નાખેલી છે. નહુર કુખેદ થોડા છેડા ઉપરથી પસાર થયેલી છે તેનું પાણી ઘણું સ્વાદીય હોઈ ન્હાવા ધોવાની સારી સગવડ મળે છે.

તા. ૧૪ મી મોહર્રમ શુક્રવારે ઝંઙીરની નમાઝ બાદ અમો મદીનાથી વિદા થયા, રસ્તામાં ચાર માઇલ પર મસજીદે શજરામાં એલરામ બાંધ્યા અને તા. ૧૫મી બપોરે ચાર વાગે રાજગ પહોંચ્યા, નદીમાં પુર આવેલું હોવાથી સરકારેઆલીનો કાફલો અહીં ત્રણ રાત રોકાઈ ગયો હતો.

૮

મક્કામાં એક અઠવાડિયું.

હુઝુરેઆલી [ખ. સુ.] મદીનાથી તા. ૧૨ મી બપોરના ઉપડેલા બીરે હીસાન મંઝીલમાં આવ્યા હતા. અહીંથી બદરના પહાડો દેખાય છે. આગે ખુઝુઅ અને ખુશુઅના સાથે ઉભા રહી અહીંથી બદરના શહીદોપર સલામ પઢેલો ત્યાંથી ઉપડી રાજગ મગરીજ અગાડિ પોંદચી ગયા હતા. જ્યાં પ્રાંથમાર વરસાદથી

નદીમાં પુર આવ્યું હતું, તેને ઓળંગીને સામે પાર જવું અશક્ય હતું એટલે ગામવાના અરખોના ત્યાં ઉતારે લીધા. રાજગમાં ખાદા ખારાકની વીઝો મળવાના કંકાં હતા આથી તા. ૧૩ મીએ તરાપા પર માગસા ખેલી પાર મોકલી આપે અનાજ મંગાવ્યું અને મુમીનીનને જમાડ્યા. તા. ૧૪ મીએ પુર ઉતર્યું નદી એટલે તા. ૧૫ ના રોજ આપે તરાપા બંધાવી સર્વેને ખેલીપાર મોકલાવ્યા. સાથી છંદને આપ પધારા. નદી ઉતરીને આપ જલકા ખાંડ્યા સાથેના ભોમીયાને તેમજ ગામવાલાઓને આપે પુજાવ્યું કે “ અર્ધા કાંઈ ગદીરે-ખુમ નામનું સ્થાન છે?” ગામવાલાએ અર્ધ કાંઈ કે “ એવું નામ કાંઈ અમે જાણતા નથી અલગતા અર્ધથી થોડે દુર કસરે અખયદ (સંકેદ મહેત) નામની જગા છે જેને કાંઈ વાદીએ ગીઝા પગુ કહે છે ” આ જવાબ સાંભળીને આપે મોટર કસરે અખયદ તરફ વાળી અને ટેકડી સુધી મોટરમાં ગયા, પછી ત્યાંથી ચાલતા ચાલતા ટેકડી ચઢી, ઉતરીને એક કાંટા ભરેલા મેદાનમાં ઉતરા. આ મેદાન ઘણું મોટું છે અને ગદીરમાં રસુજુદલાદને કાંટાઓ સાફ દરાવવા પડેલા તેની નિશાની રૂપ છે. દુર જંગલમાં એક ભાંગેલી મસજીદ હતી, આપ ત્યાં પહોંચ્યા મસજીદમાં તલ્લખ્યતની ખે રકઅત નમાઝ પઢી અને ગદીરની દોઝા રિક્કત સાથે પઢીને અસરની હમામત કરાવી અને તમામ સાથીદારોપર તે યાદ ઐઅત તજદીદ કરી હદેગદીરની યાદ મનાવી રસુજુદલાદ અને અલીયુલ મુર્તઝાને ખુશ કાધા. કસરે અખયદ અથવા ગદીરે ખુમથી આપ રાજગ પધાર્યા અને ખાગન સરવે હાજરીનને ત્યાં જઈ આવી શરફ લેવાનું કરમાવ્યું. તે મુજબ જે કાફલો ત્યાં ગયો તેઓનો મીસાક શેખુલ કાઝીન અખદુલકાદર તપીઆએ લીધો.

તા. ૧૬ મી રવીવારે અપારે હુજુરેઆલી સુખરૂપ હુદા પહોંચ્યા, અર્ધાંથા તરતજ મક્કા જવાનો હરાફો હતો પણ એટલામાં સમયીદી ઈશ્વારીમ ભાઈસાહેબ ઝંનુદદીન સાહેબના ગૈરો હુખેદા બાઈસાહેબા મંતેકાલ કરી ગયા. આપના જનાઝા-પર સરકારે નમાઝ પઢાવી અને માલાતેના માલગ્યાના મકબરામાં ખાસ જગા લઈ તેમણે દફન કાધા. મગરીબની નમાઝ દરીયા કાનારાપર હમામત સાથે થઈ.

તા. ૧૭મી સોમવારે અમારો કાફલો હુદા પહોંચ્યા અર્ધાંથો જમી પરવારી ઝોહોરની નમાઝ યાદ સરકારેઆલી સાથે અમે પણ મક્કા રવાના થયા. મગરીબે મક્કા મોઅજ્જમામાં દાખલ થઈ, ગુસલ કરી તવાફ દઈ, સફા મર્વાની સાઅયે કાધી અને તે યાદ ઉમરાનો એલરામ ઉતારી દીધો.

તા. ૧૮ મી મંગળવારે મગરીબની નમાઝ યાદ હુજુરેઆલી તવાફ દેતા હતા તે વેળા માસાહેબા અમતુલ્લાહ આફની તખીયત કથડી જવાની અખર આપને

મળી. ઇશાના વકતે માસાહિયનું રૂદ આસમાનની તરફ પરવાજ થયું. ગુસ્સેથી રૂદના આદ જતનાઝને બેનુહાદમાં લાવવામાં આવ્યા. ઇશાની નમાઝ આપે ઇમામતથી પદાવી અને તે આદ કાચવાના દવાર પર મેયતની નમાઝ થઈ અને રાત્રે ૧૨ વાગે જતનુત મોઅલામાં આપણી કામની મળસૂસ જવ્યામાં માસાહિયાને દફન કરમાવ્યા.

તા. ૧૬ અને ૨૦ મી બુધ અને ગુરુવારે ફતેહના જમણા થયા. રાખેતા મુઝબ ઇલાહત ચાલુજ હતી. તા. ૨૧ મી જુમ્આએ આપ જખલે અળી કુમેસપર પધાગ અને ત્યાં મગરીય તથા ઇશાની નમાઝ ઇમામત સાથે પદાવી. એજ રાત્રે સહિદી સરકારના વઝીરે માલીયાદ અબ્દુલ્લાહ મુત્તેમાન લુઝુરેઆલીને મળવા આવેલા હતા.

તા. ૨૨ મી શનીવારે લુઝુરેઆલીની રજા ત્રણ અમારો કાફલો જુદા ગયો. તા. ૨૨, ૨૩ અને ૨૪ ત્રણ દીવસ અમે જુદામાં મુકીમ રહ્યાં. અહિં મક્કામાં તા. ૨૩ મી રોજ રાત્રે લુઝુરે કચવામાં દાખલી વારતે પધારા. વિજાદતે અલી (અ. સ. ની જગાપર આપે નમાઝ પરી જે વખતે આપના જમણી તરફ રૂદને ચમાવી હતા અને અળી તરફ રૂદને શામી હતા. અહીં દોઆ કરીને આપ અગામી (મીઝાબ) પર પધાન અને જતનુત મોઅલાની તરફ તઝર કરમાવી.

પાણી ગામમાં અકાચના વખતે આપે વદાઅનો તવાફ દઈ મક્કાને સલામ કહ્યા અને જુદા ગયા થયા. રજામાં કેઝરલી નમાઝ અદા કરમાવી. સુરજ તુનઅ થયા તા. ૨૫ તરફ આપ જુદામાં દાખલ થયા. હિન્દ જતારા મુમીનીતને આપે વદાઅ કર્યા. અંબારનું જમણું જમી, નમાઝ પદી મીસરી જાહાજ 'જમઝમ' માં લાવાના અને અમે સવા સવાર થયા. જુદાથી સુએઝની ટીકોટ માળુસ દીક લાગત વર્ગના રૂ. ૬૦ અને બીજા વર્ગના રૂ. ૧૨૦ બેસે છે. આમ અમેએ અગામી તાદગાર સફરના પહિલા ભાગ હિન્દજનો તમામ કીધા.

મ. ન. ૧. ઝેરે ને અ. મ. ત.

ભાગ બીજો
મિ સ ર.



૧.
મિસરના માર્ગે.

ૐ મઝમ સ્ટીમર સર્વાંગ સુંદર હતી. તા: રાખી મોર્ડરમ ૧૩૫૬ મંગળવાર તેમાં પસાર થયા. જમન અને નમાઝ વગેરે રાખેતા મુજબ સરકારે-આલીની સરપરસ્તીમાં રહેતા. તા: રાખી સ્ટીમર દુર પહોંચી, અહીં દરેક દરેક હાથ માટે હાથમની સરકાર તરફથી કોરેન્ટાઇન હોય છે. તેમાં બ્લોક નંબર એકમાં અમે તથા બીજા મુમીનીનનો ઉતારો હતો. સરકારેઆલી બ્લોક નંબર દસમાં ઉતરેલા હતા. જ્યાં હંમેશા મિસરી હાથોના અમીર ઉતરે છે. ખેલે વખત જમન હજુરેઆલી તરફથી મળતુ હતું.

તા: રાખીએ ગાયબ સાહેબનો ઉદ્ધાર હતો. તે માટે મુમીનીનયે ઉધરાણું કરી હજરતઆલીઆમાં અરજ કરી. અને તે ઉધરાણામાંથી નીચાડતુ જમન થયુ. તા: રાખીએ રાખેતા મુજબ કાર્યક્રમ રહ્યો તા: રાખી શનીવારે સવારે ૧૦ વાગે પાછો જમઝમમાં ખેલ અને તા: રાખી રવીવારે સવારમાં ૬ વાગે સુએઝ પહોંચ્યા.

સુએઝ બંદરપર હજુરઆલાનું સ્વાગત કરવા માટે પ્લાટીશ એમ્પેસીડર સર માઇલસ લેરઝન આવેલા હતા. તેમજ શહેરમાં વસનારાઓએ હાથમાટથી સ્વાગત કર્યું હતુ. મિસરી હોટલમાં આપ ઉતરા હતા. આમ સાહેબા શાહજાદી મરયમઆમ સાહેબાને આપે અહીંથી તરતજ મિસર રવાના કરમાવ્યા. અમારો કાફલા પણ ૧૦ વાગેની વેનથી મિસર રવાના થયો. સુએઝથી કાહિરા મિસરની ટ્રિપ્લીટ માગસ દીઠ ૩૦ ટા છે.

(૨૧)

હુઝુરેઆલી સુએઝમાં એક દીવસ રહ્યાં હતા. અનજીમને ઇસ્ત્રામ અને બીજી સંસ્થાઓએ ત્યાં આપને ભારે આવકાર આપ્યો હતો તા. ૧ લી સફરના રોજે બપોરે ખાસ ટ્રેનથી આપ મીસર આવવાને ઉપડ્યા હતા.

૨

કાહિરા-મિસર

અમારો કાફિલો સુએઝથી ઉપડેલો કાહિરા મિસરમાં સાંજે ૬ વાંજે પોંચ્યો ગયો. રાસુલહુસેન (અ. સ.) ના રાજા મુબારકના સામેની કુલુબુલ અસરી હોટલમાં અમેએ ઉતારો લીધો હતો એજ રાત્રે બાઈસાહિયા મરયમ બાઈસાહિયાને હુલ્યા પોલીસ હોટલમાં દીકરીની વીનાદત થઈ હતી જેને મિસરની યાદગીરી તર્જક કાહિરાહિલ કાહિરા નામથી નામઝદ કરવામાં આવ્યા હતા.

તા. ૧ લી સફર સામવારે સવારે નાસ્તો લઈ અમેએ રાસુલ હુસેન (અ. સ.) (માથા મુબારક) ની ઝીયારત કરી લીધી હતી. સાંજે ચાર વાંજે સરકારેઆલીના ઇસ્તીફાલ માટે સ્ટેશને ગયા હતા. જે પ્રસંગે જામએ અઝહરના પ્રતિનિધીઓ, અનજીમને શુબ્યાનુલ મુસ્તેમીનના મેમ્બરો, જાણીતા શેખો, પ્રોફેસરો અને સંખ્યાબંધ પ્રજાજનો હાજર હતા. ટ્રેનમાંથી ઉતરીને આપે સાથી મુસાફરો કરી નવા મિસરમાં (હોલીઓપોલીસ) રોકિલા બંગલામાં પધારી ગયા હતા.

તા. ૨ જી સફર મંગળવારે અમારો કાફિલો મોટરો ભાડે કરી નીચલા સ્થાનોએ ફરી આવ્યો હતો.

૧. મોહમદઅલી પાશાનો મહેલ. આ રાજમહેલ જેવા લાયક હોઈ મિસરી કલાનો સુંદર નમૂનો છે.

૨. બીરે યુસુફ. યુસુફ નબી (અ. સ.) ને જે ક્વામાં કેદ રાખવામાં આવેલા હતા તે છાતેલાસ પ્રસીધ્ધ જગ્યા.

૩. જામએ રકાઈ. એક સુંદર મસજીદ છે જે લાલના મીસરના રાજા ફારુકનાં પૂર્વજીએ બાંધેલી છે.

૪. જામએ સુલતાન હસન : મિસરના આગલા રાજકર્તાએ બંધાવેલી સુંદર મસજીદ.

૫. જનમએ નરીસા : વિજ્યાન શાહજાદી જે આસે આદસે બેતે રસુવમાંથી છે તેની કષ્ટ મુખારક. આપ બીબીનું પૂરું નામ નીચે મુજબ છે :—
સૈયદાદ નરીસા બીનતે દસન મુસનાદ બીન મોલાના દસન બીન અલી દબિને અબીનાલીબ.

૬. મોલાતેના જેનબ (મહોરા) બીનતે અલીના રોઝએ મુખારક. કરબલામાં હુસેન (અ. સ.) ની મદદગાર બહેન.

૭. જનમએ લોકેમી : મોલાના હાજામ બેઅમરીદલાલી મસજીદ. આ મસજીદ સલાહુદીને તોડી પાડી હતી. હાલ મ્યુનિસીપાલીટી તેમાં લીલામનો માત્ર સંગ્રહી રાખે છે.

૮. રોઝએ માલેકુલ અશતર : આ રોઝા મરજ નામના સ્થાને આવેલા છે. માલીક બહાદુર સિપેહસાતાર અને અલીઆલાના સેનાપતી હતા નમિસર આપને આમિલ કરીને મોકલાવ્યા હતા ત્યારે શહેરમાં પોંદચવા પહેલાંજ અનુક્રમવાના દસ્તકાએ જેરથી આપને શહીદ કરી દીધા. જેબથી આપના શહાદતની ખબર અલીએ આજ્ઞાને પડી ગઈ છે. સમયદી સાદીકઅલી સાહેબ એ જાગતમાં નીચે મુજબ લખે છે :—

મશહૂર છે ખબર આ સુરજ નીમત છે અઝાદર
શેરે જુદાના ખાસા નકઆ વો માલીક અશતર
દસ્તમ ના જેથા દસ્તમ વકતા થા વો ગઝંકર
બાઝુ થા વો વસીના હર જંગમાં મુઝકકર
સીફરીનમાં કરીથી નિત જેએ જાહેશાની
કાંધીથી મોઆવિયાની કોઠેની ધુલ ધાની
બેગથા મુર્તજાએ માલાદને મિસ્ર ઊપર
રસ્તામાં અહેરથી એ મારા પડથા સફર
એલી ખબર મરાની બસ સાંભળીને હયદર
મિખર ઊપર ચહીને રોયા થકને મુઝતર
મજલીસમાં વલવલાથી મુશકીલકુશા છે રોયા
આંસુના મોતીયોને પલંગમાં લઇ પરોયા.

૯. કબરે મુખારક સૈયદના વ મોલાના બદરજમાલી :

૧૦. મીણુના પુતળાનું મ્યુઝીયમ : અહીં મીણુની કારીગીરીનો અદ્ભુત દેખાવ છે.

ઉપના સ્થાનોએ ફરી સાંજના હોટલમાં આવી આરામ લીધો હતો.

એજ દીવસે મિસરી ખેંકાના ડાયરેક્ટર મોહમ્મદ તલઅત દરખ પાશા તથા બીજા આગેવાનો સરકારેઆલીની મુલાકાતે આવેલા હતા. સામાન્ય રીતે મવલાનલમન્નાન ત. ઉ. શ. રોઝ રામુત હુસેન એટલે માથા મુગારક મો. હુસેન (અ. સ.) ની ઝીયારત કરમાવતા હતા. તેમ ઝાદર અને અસર તથા મગરીબ અને ઇશાની નમાઝ મોલાના મોહજ હમામ (અ. સ.) ની મસજીદ જમએ અઝહરમાં હમામતથી પઢાવતા હતા. મગરીબના વખત આવમની જુદી ખે હમામત થતી હતી. અને ફજેરની હમામત જમએ અઝહરમાં મીયાસાહેબ અબદુલકાદર તપયા પઢાવતા હતા.

તા. ૩ જુ સફર બુધવાર અમે મોટરમાં શહેર બહાર આવેલા પીરામીડ (જેને અરબીમાં અહિરામ કહે છે) જોવા ગયા હતા. જેના માટે માજુસ દીઠ પાંચ પ્યાર્ટર (સાડા બાર આના) શી આપવી પડે છે. પીરામીડમાં શીરઓની બાદશાહો, રાણીઓ અને રાજવંશી પુરૂષોની લાશો લાખો રૂપીયાના ધનમાં દટાએલી મોજુદ છે. કુરઆનમાં અનેક કહેાજે શીરઓનનો ઉલ્લેખ થયેલા છે. શીરઓન કાઇ એક રાખનું નામ નથી, પણ બનુ ઇસરાહીલના ઝમાનામાં મિસરના જેટલા રાખઓ થયા તે દરએકને શીરઓન કહેવામાં આવતા હતા. આ રાખઓમાં સાથી વિખ્યાત શીરઓન મુસા (અ. સ.) નો દુસ્મન હતો તે છે. તુતાન ખામેનના નામથી તે તવારીખમાં મશહૂર છે. તેની કબ્ર શોધતા કંઈકે અમલકારો ઇજીપ્તીયરોને અનુભવવા પડ્યા હતા. પીરામીડ એક ખરેખરી ઇયરતની જગા છે. અમે ત્યાં ખુબ ફરી ઉતારે આવ્યા હતા.

એજ દીવસે હુઝુરેઆલી શાહજાદાઓ સહીત મીસરી ખેંક જોવા પધારેલા હતા. જે મીસરની અનેક ટ્રાગીગીઓમાંની એક છે.

તા. ૪ થી શુક્રવાર અમેએ ખગ્ગરોમાં ફરીને ગાજ્યો હતા જ્યારે હુઝુરેઆલીએ પીરામીડ અને મ્યુઝીયમ જોયું હતું. મીસરી ખગ્ગરો વ્યવસ્થીત અને સુંદર હોઈ પુર્વ અને પશ્ચીમનો રંગ તેમાં જોતપ્રોત છે.

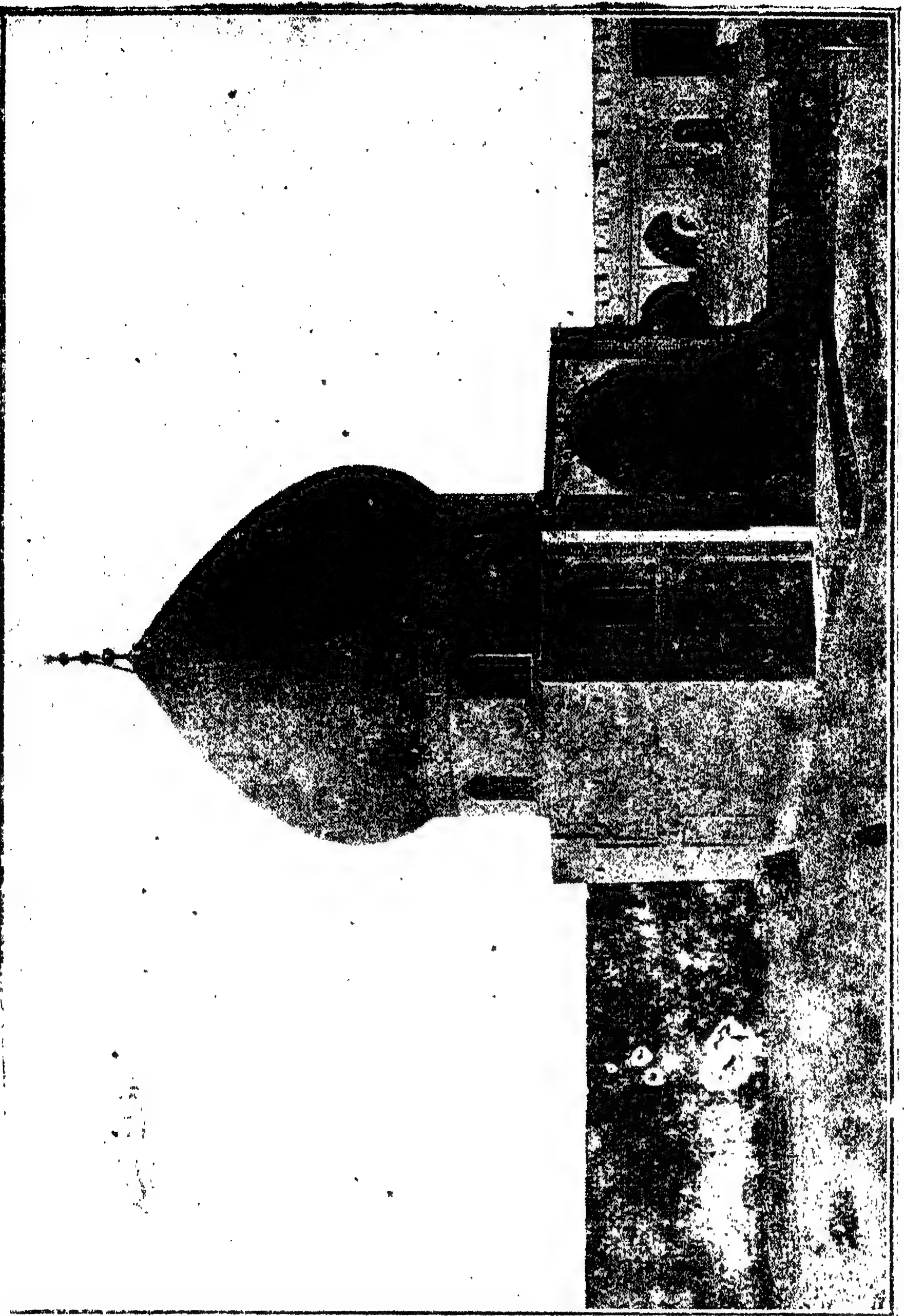
તા. ૫ મી જુમ્હ્યાએ અમે નાસ્તા લઈ નીચલા સ્થાનોમાં ફરી આવ્યા હતા.

૧. કોટન મ્યુઝીયમ : રૂને લગતું પ્રદર્શન. આમાં રૂની પેદાશથી માંડીને તેનાથી બનતી દરેક ચીજ બતાવેલી છે. હાંદુસ્થાનમાં કે જ્યાં દર વરસે



મસજિદ અકસના શાહી મિ બર.

‘ਜਿਸਦੇ ‘ਜੀ: ਜੀ: ਦੇ



કરોડો રૂપિયાનું રૂ પાકે છે ત્યાં આવું પ્રદર્શન હોય તો દેશને લાભકારક થઈ પડે.

૨. શીશ ગાર્ડન : દરેક જાતની રંગબેરંગી મચ્છીઓ આ જગ્યાએ જોવા મળે છે. દાખલ થવાની શી એક પ્યાસ્ટર (અઢી આના) છે.

૩. કુતોઝીકલ ગાર્ડન : પ્રાણી સંગ્રહાલય દરેક જાતના જાનવરો ઘણા મોટા પ્રમાણમાં મોજીદ છે. જોવાની શી માથા દીઠ એક પ્યાસ્ટર છે.

૪. જન્નતુલ શીરહોસ : ખરેખર સુંદર જગ્યા છે કે જે નામ પ્રમાણે જન્નતુલ શીરહોસ વાજળી છે. પાણીનો હોઝ ઘણોજ સુંદર છે. દાખલ શી એક પ્યાસ્ટર રાખેલી છે.

ઉપર મુજબ ફરીને અમે ઉતારે આવ્યા. આજ તારીખે હજુરેઆલી માલીકુલ ઉશતરની ઝીયારત માટે પધાર્યા હતા. જે મીસરથી ૬ માઈલ છેટે મરજ ગામમાં આવેલી છે.

તા. ૬ સફર રવીયારે અમે વિશ્વવિખ્યાત ઇજિપ્શીયન મ્યુઝીમ જોવા ગયા હતા. જેની દાખલ શી ૧૦ પ્યાસ્ટર (રૂ. ૧૦૦) છે. દરેક ચીજ ઘણું સલીકાથી મુકલી છે. પીરામીડમાંથી લાવેલી લાશો (memy) તેમજ શીરઓની ઝમાનાનું જવાહિરાત, અદ્ભુત તાહિરીનના ઝમાનાની વસ્તુઓ વગેરે ધ્યાન ખેંચે છે. અભ્યાસીઓ માટે આ મ્યુઝીયમ આશીર્વાદ સમાન છે. અમે તે જોઈ શકેલા જગ્યામાં ફરી ઉતારે આવ્યા હતા.

સરકારેઆલીએ આજે જન્નતુલ શીરહોસ તથા મ્યુઝીયમ જોયું હતું.

તા. ૭ મી સફર રવીયારે કાહેરાથી ૨૬ માઈલ દુર નાઇલ નદીના કાનારે આવેલા ઝુમ્મુલ બદાર નામનો જગ્યા જોવા ગયા હતા. અહીં રેલ્વે, અસ તેમજ સ્ટીમ લોન્ચમાં પણ આવી શકાય છે. અમે ટ્રેક્ષીમાં આવ્યા હતા. જગ્યામાં જીદા જીદા મોડેલો ઘણા સરસ છે તેમ જગ્યા આકર્ષક હોઈ નાઇલ નદીના ઘેરાવાથી ત્યાંના દેખાવ મનોહર છે. કુલુબુલ અસરી હોટલમાં હજુરઆલીનાં નવાસી ઝહિરાઉલ કાહેરાનું અકીકાનું જમણ હતું તેમા અમેને આમંત્રણ હતું અઝલર યુનીવર્સીટીના એન્સલર પણ આજે મોલાનાની મુલાકાતે આવેલા હતા. આવી મુલાકાતો માટે સરકારેઆલીએ હેલીયો પોલીસ પેલેસ હોટલમાં એક રૂમ રોકેલો હતો, જેથી મળ્યા આવનારાઓની સગવડ બહુ સારી રીતે સંચાલી હતી.

તા. ૮ મી સોમવારે સવારે અમે મિસર ખેંક જોવા ગયા હતા. આ ખેંકની ઇમારત શાદી મહેલાતો કરતાયે વધારે સુંદર અને દબદબા ભરેલી છે. દીવાલો ઉપર સોનાનું કામ કરેલું છે ફરશમાં સુંદર લીસી ટાઇલ જડેલી છે. બપોર બાદ જમીને ભાઈ સાહેબ યુશો ભાઈ સાહેબ (કપડવંજના માઝી આમીત) તેમ ભાઈ લુકમાનજી અને આજીજ બાબુનસ નામના દરવાજા ઉપર ચઢ્યા હતા. મોલાના મોઢજના ઝમાનમાં થયેલી ફતહુની યાદ માટે આ દવાર ચણાવેલું છે. ત્યાંથી મોલાના હાકામની મસજીદ પાસે ઝીયુલ કબીરલ હાકામી નામની ઇમારતના મીનાસપર ચઢ્યા હતા. આ ઝીય એટલે વેધશાળા હાકામ (અ. સ.) એ બાંધાવી હતી અને તેના આ મીનારામાં બુખુર બાળવાથી સમસ્ત શહેરમાં તેની ખુશબો ફેલી જતી હતી. અહીંથી સૈયદના બદરજ જમાલીની ઝીયાસ્ત કરી બાબુસ સફા નામનો દરવાજા જોયો હતો અને પછી ઉતારે આવ્યા હતા. રાત્રે જમીને બજારમાં લટાર મારવા ગયા હતા. મિસરી બજારોમાં રાત્રે સુંદર રોશનાઈ થાય છે અને રંગબેરંગી પોશાકમાં સહેલાણીઓ તે જોવા નોકળી પડે છે.

તા. ૯ મી મંગળવાર અમોએ રેલ્વે મ્યુઝીયમની મુલાકાત લીધી હતી. જેમાં દુન્યા ભરની જુદી જુદી રેલ્વેના મોડેલો મુકેલા છે. ત્યાંથી આસાર કદીમાનું અસ્ખીક મ્યુઝીયમ જોવા ગયા જેમાં અરબ પ્રજાના સંસ્કૃતિના અવધેશો, પોશાકો, સિક્કાઓ અને બીજી ચીજો મુકેલી છે. અધમ્મત તાહેરીન (અ. સ.) ના ઝમાનાની પણ ચીજો છે. ત્યાંથી વિખ્યાત ફતુખ ખાના (લાયબ્રરી) માં ગયા હતા. જ્યાં જુનામાં જુની હાથે લખેલી ક્રાતાઓ ફર્યાનો વગેરે મોજુદ છે. તેમ જુનાં સીકકાઓમાં ઇમામોના વક્તનાં પણ સીકકા નજરે પડે છે.

આજ રોજે સાંજે મિસરી પાર્લામેન્ટના પ્રમુખ મહમદ બિર્યુની હુજુરે-આલીને મળવા આવેલા હતા.

૩

ઇસકેંદ્રીયામાં બે દિવસ

તા. ૧૦ મી બુધવારે અમારા કાફલાના ૨૧ જણ તથા શેઠ હુસેનીભાઈ ઝુમખાવાલાના ત્રણ સાથી મળી ૨૪ જણા ઇસકેંદ્રીયા (અલેક્ઝાંડ્રા) જવાને તૈયાર થયા. ૨૪ માંથી ૧૬ વીમાન મારફતે જવાના હતા એટલે બાકી આઠ સવારની ૮૧૧ વાજની રેલગાડીથી રવાના થયા જે ૧૨ વાજે ઇસકેંદ્રીયા પહોંચ્યા. રેલ્વે

ટીકીટ માથુસ દીઠ રૂ. ૩૦ ૩૫ છે. જ્યારે વિમાનમાં ૧૨૦ આસ્ટર (રૂ. ૧૫) છે. અમો ૧૧ વાગે વિમાનમાં બેસી ૧૨ વાગે ઇસ્કેંદ્રીયા પહોંચ્યા. રેલ્વે પણ ૧૨ વાગે આવી પહોંચી. અધ્યાએ લોકદે દમાલીયા નામની હોટલમાં ઉતારે લીધો. જમી, નમાઝ પડી ઘોડાગાડી કરી નીચલી જગ્યાએ ઝીયારત અને તફરીફ માટે ગયા.

૧. હાન્યાત્ર નખી અને હુકમાન હકીમની ઝીયારત. બેવેની કબરો સારી હાલતમાં છે. હુકમાન મશહૂર શીત્તુક છે. કુરઆનમાં આપના નામની એક આબી સુરત આવેલી છે જેમા તેમણે પોતાના ફરજંદને કરેલી વસીયતનો ઉલ્લેખ છે.

૨. બખ્શિર ખીન અબ્દુલ્લાહીત અનસારીની ઝીયારત. એક મશહૂર સલાખી છે. જેની ઉમ્મ ઘણી મોટી થઈ છે. રસુલુલ્લાહ (અ. સ.) એ બખ્શિરના હાથપર જ મોલાના મોહમ્મદુલ ખાદ્રાર (સ. અ.) ને પોતાનો સલામ પાડ્યાવ્યો હતો. સૈયદી સાદીકઅલી સાહેબે પોતાની મશહૂર નસીદતમાં એ બનાવ નીચે મુજબ નોંધ્યો છે.

એક દીન બખ્શિર અફા ખોલા મુહમ્મદ મુસ્તફા
તે ઘડી ગોદીમાં થા યારો હુસેને દીલરૂખા
આ હુસેની આલમાં ફરજંદ એક થાસે અતા
તે હસે હમનામ મારા તું મીલીસ તેને અગ્ન
જે ઘડી તું જઈ મલે પોહ્યાવજે મારો સલામ
હકીમને તે ખોદશે કહેવાશે તે ખાદ્રાર હમામ

૩. અત્તારીયાના ખજારમાંની સૈયદના અદરજ જમાલીની મસજીદ.

૪. સીકંદર આદશાહની મસજીદ અને રોઝો. જેના નામ ઉપરથી શહેરનું નામ પણ સીકંદરીયા પડેલું છે.

૫. નુઝદા : એક સુંદર મનોરમ્ય બગીચો.

૬. રમલા હતા : દરીયા કાંઠાનો સુશોભીત રસ્તા. મુંબઈની ચોપાટી, કે બેકબે કે બેંડ સ્ટેન્ડ કે નવી ચોપાટીની તેની સામે કાંઈ વીસાત નથી.

ઉપર મુજબ જોઈ રાત્રે ખજાર તથા લાઇટ જોવા ગયા. જે દેખાવ હિંદુસ્તાન-મા કાંઈ પણ ગામમાં થતી દીવાલીના દેખાવને પણ આંજી નામે તેવો છે.

બીજે દી તા. ૧૧મી ગુરુવારે નાસ્તો લઈ ઇસ્ત્રામી હોસ્પીટલ (મુસ્તશફા) જોઈઃ જે ઘણી વિશાળ અને સુખસગવડ ભરેલી છે સફાઈ સુથરાઈ અને ડીઝાઈનમાં અજોડ છે ત્યાર બાદ રેલ્વેથી જનારા ૧૬ જણને મિસર વિદ્યા કાધા અને અમો આઃ જણા બપોરે નીચલી ચીઝો જોઈ આવ્યા :—

૧. રાસેતીનનો મહેલ : દરીયા કનારા ઉપર હોઈ જોવા લાયક છે.
૨. અબુલઅબ્બાસની મસજીદ તથા મકબરો. ત્યારબાદ બે વાજે વિમાનમાં ખેસી મિસર ગયા. મિસરમાં એરોડરમ જોયું ને દિવસ પુરો થયો.

અહીં મિસરમાં હુઝુરેઆલી તા. ૧૦ મી એ અલ્લકનાતુલ ખૈરીયત નામના બગીચામાં ફરવા પધારેલા હતા. અને અલમદઅલા પાશાએ જાતે હાજર થઈને આપને ઝીયાફતનું ઈઝન અર્જ કર્યું હતું. તા. ૧૧ મીએ ખેદીવીયા લાયખરીના સેક્રેટરી મનસુર ફહેમી, ઇરાકના કૌન્સલ તેમજ મક્કાના માજી અમાર મળવા આવેલા હતા.

૪ પાંચ દિવસ

તા. ૧૨ મી સફર શુકરવારે કાહિરાના જુદા જુદા બજારોમાં ફરી વળ્યા અને હુઝુરેઆલીની ખેલકવાલી હોટલ પેલેસ જોઈ આવ્યા. તા. ૧૩ મી નીચલી જગ્યાઓમાં જઈ આવ્યા :

૧. જામએ અલીક : આ મસજીદ ઉમર બીન આસે બનાવી છે તે ઘણી મોટી અને સુંદર છે. ઇમામ મોત્તાના મોહજ (અ. સ.) એ તેમાં ખુદમા ફરમાવ્યો હતો.

૨. મોત્તાના મલમદ બીન અબીબકરની ઝીયારત : આપને મોલમમદ સગીર પણ કહ્યું છે. અમીરુલ મુમીનીન અલ્લા (અ. સ.) ના મશહૂર શીયા અને હુજ્જત હતા. મિસરની અમાલત આપે કરી હતી નહિજુલ બલાગામાં આ મોલમમદને ઉદ્દેશીને અલી (અ. સ.) એ કેટલુંક ઇરશાદ ફરમાવ્યું છે.

૩. મોત્તાના હસનીલ અનવર અને મોત્તાના ઝૈદુલ અબલગ બીન મોત્તાના હસનની ઝીયારત. આ ખેલે વલી શાનના સાહેબો છે.

૪. મસજીદે ઇબ્ન તુલુન : ઇતિહાસમાં આ મસજીદ ઘણી પ્રખ્યાત છે. ઇમામ મોહજ (અ. સ.) એ અહીં કેટલુંક ખુદમા બયાન કીધા છે.

૫. મોલાતેના રૂકૈયા બીન્તે અલીની ઝીયારત : આ બીબી સાહેબા પણ દઅવતની બાનુઓમાં મુમતાઝ હતા.

૬. જબ્બે મુકરમ : અહીં મોલાના હાકીમ (સ. અ.) ઘણી વખત સેર વાસ્તે પધારતા હતા. એમ પણ કહેવાય છે કે આપ અહીંથી આરમાનની તરફ ચડી ગયા હતા. અહીં સૈયદના બદરૂજ જમાલીની કબ્ર બતાવે છે તેમ આપની એક મસજીદ પણ છે.

૭. હાયજન મ્યુઝીયમ : જ્યાં સાયન્સની બીમારીઓને લગતી દરેક વાખ્યાઓ બતાવાય છે.

અમે ગયાના પહિલા દિવસે તા. ૧૨ હુઝુરેઆલી સવારે જબ્બે મુકતમ ઉપર પધાર્યા હતા. અને ત્યાં મોલાના બદરૂજ જમાલી (અ. ક.) એ બતાવેલી મસજીદમાં તલાઈયતુલ મસજીદની બે રકઅત પઢી હતી. સાંજે મોલાના માજુન સાહેબ સાથે સ્ટીમ ટ્રાવમાં હવાન સુધી સેર વાસ્તે પધાર્યા હતા. તા. ૧૩ મી એ આપ નામદાર જૈનજ બીન્તે અલી જૈનુલ આબેદીનની ઝીયારત માટે પધારેલા હતા. સમ્બિદ્દ નરીસાની ઝીયારત કરી મસજીદે અતીકમાં તલાઈયતુલ મસજીદની નમાઝ પઢી હતી. ત્યાંથી મોલાના મલમ્મદ બીન અબીબકરની ઝીયારત કરી હતી. તેજ સાંજે આપ એલમદઅલી પાશાના ત્યાં ચાહપાનીમાં પધાર્યા હતા. પાર્ટીમાં મિસરી આગેવાનો પણ આવેલા હતા. તા. ૧૪ મીએ અમોએ મોલાતેના સુકેના બીન્તે અલી જૈનુલ આબેદીનની ઝીયારતનું શરફ લીધું હતું. આપ મોલાના અલી જૈનુલ આબેદીનના બેટી છે અને આપની ફૈજ સાહેબા મોલાતેના સુકેના બીન્તે હુસેન શામમાં મદખુન છે. મોલાના અલી જૈનુલ આબેદીન (સ. અ.)એ સુકેના-પોતાની બ્દલી બહેનના-વક્ત પછી પોતાને જે દીકરી થયા તેનું નામ સુકેના રાખ્યું હતું. આ સુકેના ઘણી મોટી ઉમ્મરના થયા હતા. એવીજ રીતે મીસરમાં આજે રસુલ અને શીઆને મોલાના અલી મુર્તઝાની ઘણી કબરો છે. પણ સલાહુદ્દીન અય્યુબીએ મિસર જુટ્યું ત્યારે તેણે અઈમ્મતના વકતનાં ઘણા મઝારો અને મસજીદો તોડવી નાંખી. અઈમ્મતની કબરો રાસુલ હુસેનમાં મદખુન છે તેથી ત્યાંજ સવલા ઇમામો ઉપર સલામ પઢાય છે. મોલાના મોઅઈયદ શીરાઝી, સૈયદના ડાઝી નોઅમાન, સૈયદના અબી યાકુબીત્રવઝીર મોલાનાં કાએદ બેલ્લર અને બીજી મલાવિમુતીઓની કબ્રો ચોક્કસ પતો નથી. ખુદાતઆલા મિસરની ઝમીનમાં મુતેલા તમામ સાહેબીન મુમીનીનપર શીરદોસના ઝૂલ નિજાવર કરે.

તા. ૧૫ મી સોમવારે અમેએ મિસરના બજારોમાં ફરી ખરીદી કાઢી હતી અને તા. ૧૬ મી એ સવારે મિસરી બેંકનું ભાવદં વગેરે જોઈ સાંજની પા ની દેનથી ફલસ્તીન તરફ રવાના થયા હતા.

૫

હુઝુરેઆલીની અખબાર

અમે મિસરથી વદા થયા પછી નામદાર હુઝુરેઆલી (ત. ઉ. શ.) મિસરમાં ૧૦ દીવસ વધુ રોકાયા હતા. તા. ૧૪ મી એ આપ અસ્કંદ્રીયા પધારેલા અને ત્યાંથી ૧૬ મી એ પાછા મિસર આવ્યા હતા. એ અખબાર મિસરના અહિવાન પુરો કરવા પહોંચા લખી લેવું જરૂરી છે.

તા. ૧૪ મીની સવારમાં હુઝુરેઆલી સ્ટ્રીક સાથે મોટરમાં એસ્કંદ્રીયા પધાર્યા હતા. ત્યાં આપના હસ્તીકૃત્ત્વ માટે હજારોની અનજીમના અને રાજ્યના અમલદારો આવેલા હતા. તેજ રાત્રે હશાની નમાઝ આપ સુકુલ અત્તારમાં આવેલી સૈયદના બદરુજ્જમાલી (અ. ક.) નો મસજીદમાં ઇમામતથી પદાવી હતી. તા. ૧૬ મીએ એસ્કંદ્રીયાના અમીર તુસુન પાશાએ પોતાના મહેલમાં દબદબા ભરી પાટા આપી હતી. તેજ દીવસે અગરે આપ પાછા મિસર પધાર્યા હતા અને સાંજે મહમદઅલી પાશાના ત્યાં જીયાફતમાં લાઝર રહ્યાં હતા. એ પ્રસંગે અદાલતના ન્યાયાધીશો, પાત્રમિન્ટના આગેવાન સભ્યો અને રાજદવારી નેતાઓ, વગેરે પાળુ શરીક થયા હતા.

અહીં એક આખતની નોંધ લેવાની જરૂર છે કે એસ્કંદ્રીયાથી હુઝુરેઆલીએ પોતાના કાફલામાંથી ૪ સાહેબોને પહોંચા સતરનાં ત્રણ ઇમામ પછી મોત્તાના ઇમામ મહેદી (અ. સ.) એ મગરીબના બીલાદમાં ઝુલુરે કરમાવ્યું - જે જગ્યા આજકાલ મોરોકો, અલ્જીરીયા, ઇટાલીયન ત્રાણુત્તસ તથા ટ્યુનીસ વગેરે નામોથી ઓળખાય છે - ત્યાં મહેદી (અ. સ.) ની જલ્દિજ્જાલીનાં આસારો દેખવા મોકલ્યા હતા. તેઓનાં નામ નીચે મુજબ છે.

૧. તાહિરબાઈ સાહેબ કાદરબાઈ સાહેબ, (જેવાળુ તેજ સફરમાં માર્ગદર્શથી ખેરીસ થઈ લાંડન ગયા હતા.)
૨. મીયાંસાહેબ અબ્દુલકાદર તખીઆ
૩. મીયાંસાહેબ શીદાહુસેન યમાની, (જેવાળુ તાહિરબાઈ સાહેબ સાથે ખેરીસ સુધી ગયા હતા.)
૪. શેખ હમીરાનઅલી ઓરંગાબાદવાલા.

નંબર ૨ તથા નંબર ૪ ના સાહેબો માર્સેલ્સથી છુટા પડી ફલસ્તીન, શામ, ઇરાક થઇ હીંદ આવ્યા હતા. જ્યારે નંબર ૧ અને ૩ શામ, ઇરાક થઇ ઇરાન પહોંચ્યા અને ત્યાંથી મોટરમાં કવેટા રસ્તે હીંદુસ્તાન ઉતર્યા હતા.

તા. ૧૮ મી સફર ગુરવારે સાંજે મોલાના (ત. ઉ. શ.) ના માનમાં અનજીમને શુખ્ખાનુલ મુસ્લેમીન તરફથી શાનદાર મેળાવડો થયો હતો. આ મેળાવડામાં મિસરના પ્રગ્નપક્ષના તમામ નેતાઓ હાજર રહ્યા હતા. બરાબર પાંચ વાગે હુઝુરેઆલી આવી પહોંચતા અનજીમનના કાર્યવાહી સભ્યોએ સ્વાગત કર્યું હતું આખા મેળાવડામાં ફક્ત હુઝુરેઆલી અને સાદાતજ સફેદ કપડામાં ફરીસ્તાઓની જેમ દીપી રહ્યા હતા, બાકીના હાજરોનીએ રંગીન પોશાક પહેર્યો હતો. પહેલા મહેલ મિસરી રીવાજ મુજબ પુરૂદ, મિઠાઈ, કોશી વગેરે અપાઈ હતી વચ્ચે વચ્ચે જીવાન સભ્યો નજમો લલકારતા હતા. ચાહપાન થયા બાદ મિસરના રાજકીય અગ્રદુલાદ અરીફીએ એક સુંદર નજમ લલકારી હતી જેમાં તેમણે હુઝુરેઆલીના અવસાદ બયાન કર્યા હતા. મોલવી મહમ્મદ રમઝી એ પણ દેશપ્રેમ જગાવે એવી કવીના લલકારી સ્વાગત કર્યું હતું. જેને સામંતો જવાબ અરબીમાં શેખ અબ્દુલ તૈયબ દિવાને બહુ અચ્છો આપ્યો હતો. આ બાદગાર મેળાવડા મગરીબ પહેલા હસીખુશીથી વિખરાયો હતો.

તા. ૧૯ જુમ્હૂઆએ બ્રિટીશ એમ્બેસિડર સર માઇલ્સ લેમજીનને ત્યાં સરકારેઆલી પધાર્યા હતા. ત્યાં બંને વચ્ચે ખુશગુફતગો થઇ હતી. એજ સાંજે સર લેમજીન સરકારેઆલીને વક્તી મુલાકાત આપવા હોલીઓ પોલીસમાં આવ્યા હતા. જ્યાં તેમણે વક્તી માન આપવામાં આવ્યું હતું. તેજ દિવસે બપોરે ફેટ્લાક આગેવાનોને આપે ચાહપર નોતર્યા હતા.

તા. ૨૦ મીએ હુઝુરેઆલી તરફથી મિસરી પ્રગ્ન અને તેના તેનાઓના માનમાં હોલીઓ પોલીસમાં દબંગા ભરી પાર્ટી આપવામાં આવી હતી. આ પાર્ટીના મજનો સંયદી ઇસ્રાલીમભાઈ સાહેબ ઝંનુદીન સાહેબના નામથી દેવાયા હતા. હોલીઓ પોલીસની ઇમારતને ઘન પટાકા અને વીજળીની રોશનીથી આરાસ્તા કરવામાં આવી હતી. રસ્તામાં વ્યવસ્થા બળવવાને મિસરી પોલીસ મસરૂક હતી.

મુખ્ય દરવાજા ઉપર ખુદ સંયદી ઇસ્રાલીમભાઈ સાહેબ પરોણાઓને આવકાર આપતા હતા. શેખ અબ્દુલ તૈયબ દિવાન તેમણે મદદ કરતા હતા. અંદરના હોલમાં હુઝુરેઆલીના શાહજાદાઓ બંને બધા મહેમાનોને ખેડકમાં

ખેસાડતા હતા. મકાનના નાઝીમ અને પ્રો. હામીદ મોતેજી પણ બંદોબસ્તમાં સાથ આપી રહ્યા હતા. આવેલા પરોણાઓમાં પાત્રમિન્ટના પ્રમુખ, દરેક ઇસ્લામી દેશના વકીલો, અઝહરના ઓલોમા, રાજદવારી નેતાઓ, ઇસ્લામી સંસ્થાના સભ્યો અમીરો અને શાહી ખાનદાનના નખીરાઓ ઝલકી રહ્યા હતા. બરાબર પાંચ વાગે હુઝુરેઆલી પધારતા હાઝેરીનએ ઉભા રહીને આપને માન આપ્યું હતું ત્યારબાદ કુરદ, કૌશી વગેરેને ઇન્સાફ અપાયો હતો. પ્રાથમિક ક્રીયાઓ પુરી થયા બાદ અફગાણ અને હીમ્મઝના કૌન્સલ જનરલ સૈયદ સાદેકુલ મુઝદદિદે એક ટુંક પણ સચોટ ભાષણ કરી હુઝુરેઆલીના દીવારની તક મળવા આવત શુકરીયો અદા કીધી હતો. તેમણા પછી વિખ્યાત કવી અને પ્રોફેસર હારાવીએ ખોતાનો બનાવેલો કસીદો પઢ્યો હતો. જે ઘણોજ અર્થપૂર્ણ અને ભાવ ભરેલો હતો. ત્યારબાદ પ્રખ્યાત દેશભક્ત (સીરીયાના ગાંધી) ડૉ. અબ્દુલ્લરહેમાન શેલખંદરે જીરુસાદાર ભાષણ કરી વાતાવરણમાં ઉત્સાહની લહેર ફેલાવી હતી. તે બાદ મિસરના મહા-કવી અબ્દુલ્લાહ અશીરીએ એક સુંદર કસીદો પઢ્યો અને પછી મીઠું મધુરું ભાષણ કરી હાઝેરીનનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. તે પછી મહેમુદ રમઝીએ ભાષણ કર્યું હતું. ત્યારબાદ પ્રો. મોતેજીના ૧૦ વરસના દીકરાએ ઘણી સરસ કવિતા લલકારી હતી. છેવટે હુઝુરેઆલીનો એક કસીદો પઢ્યો હતો. અને શાહઝાદા માઝુન સાહેબે મીઠા લલકથી સુરએ નુરની તિલાવત કીધી. બધી તકરોરોનો જવાબ શેખ અબ્દુલ્લતૈયબ દિવાન સાહેબે વાળ્યો હતો અને આ યાદગાર પાર્ટી ખતમ થઈ હતી.

તા. ૨૧મીએ સવારે હુઝુરેઆલીએ શાહી લાયખરીની મુલાકાત લીધી હતી. ત્યાં દરેક વિભાગમાં ફરીને આપે સ્વદસ્તુરથી રિમાર્ક લખ્યો હતો ત્યાંથી આપ અઝહરની યુનીવર્સિટીમાં પધાર્યા હતા. જ્યાં કેળવણીનો નિસાખ નીઝામ વગેરે જોઈ ખુશી જાહેર કીધી હતી. બપોરે મિસરી વર્તમાન પત્રોના પ્રતિનીધીઓ આપને મળવા આવેલા હતા જેઓએ પુછેલા સવાલોના ઘટ્ટા જવાબ દઈ દુન્યામાં અરબી અખબારોએ જે સુંદર કાળો આપ્યો છે તેની કદર ફરમાવી હતી.

તા. ૨૧ મી રાત્રે મિસરના નગર શેહ અબ્દુલ્લઅઝીઝ રોઝવાન ખુદ આપને ઝિયાફત આપી હતી જેમાં મોટા મોટા વેપારીઓ હાજર હતા. રાજકવી અબ્દુલ્લાહ અશીરીએ અહીં પણ કસીદો પઢ્યો હતો.

તા. ૨૨મી એ ઇરાકના એલચીએ આપને ચાહપર નોતર્યા હતા અને રાત્રે શેખુલ અઝહર શેખ મુરાગીએ હદયાનીમાં આવેલા ખોતાના અંગનામાં ઝીયાફત આપી હતી જે પ્રસંગે પ્રધાન મંડળના સભ્યો પણ હાજર હતા.

તા. ૨૩ મીએ આપે મિસરની તમામ ઝિયારતગાહોમાં વદાઈ ઝીયારત ફરમાવી હતી ત્યાંથી અલ અઝહરમાં પધાર્યા હતા. જ્યાં આપના માનમાં વદાઈ જલસો હતો. પહેલા પહેલ આપે દરેક ખાતામાં ફરી તેના વડાથી માહુમાત લીધી હતી. ત્યારબાદ મુખ્ય હાલમાં ભાપણો થયા હતા. અઝહરના વિદ્યાર્થીઓને આપે તશરીફ આપી હતી. ત્યાંથી આપ અનજુમને શુગ્યાનુલ મુસ્લેમીનમાં પધાર્યા હતા. અહિં મિસરી પ્રજના વતિ આપને વદાઈ માન અપાયું હતું અને અશીરીએ ઘણોજ હૃદયદ્રાવક પણ સુંદર કસીદો પઢ્યો હતો. અહીંથી આપ સ્ટેશને પધાર્યા હતા. જ્યાં રાજ પ્રતિનીધિઓ અને પ્રજા પ્રતિનીધિઓએ આપને સફળ સફર ઇચ્છી મિસર દેશના વતી ગાડીમાં સવાર કર્યા હતા.

ટ્રેન ઉપડીને કન્ટરા આવી. મિસરની એ છેલ્લી હદ છે. અહીં પણ અમલ-દારોએ આપને આવદાર આપ્યો હતો. સ્ટીમલોન્ચમાં ખેસી આપ સામે પાર ગયા હતા. અને તા. ૨૪ મી સવારમાં લદદા પહોંચ્યા હતા. જ્યાંથી ફલસ્તીન જવા માટે ગાડી બદલવી પડે છે.

મ ના ઝેરે ને અ મ ત .

ભાગ ત્રીજો

ફલસ્તીન અને શામ.



૧

ઐતુલ મુકદ્દસ

કાહિરાથી ઐતુલ મુકદ્દસ સુધીના ટીકીટના માણસ દીક એક પાઉંડ અને સાડાગાર પ્યાર્ટર લાગે છે તે સિવાય કસ્ટમ પાસે ફારન્ડીની શી તથા મજુરીના ૧૦ પ્યાર્ટર વધુ આપવાના હોય છે. એટલે લગભગ રૂાં ૧૭ થાય છે.

અમારો કાફો સાંજે પાા નો કાહિરાથી ઉંપડેલો કનતરા રાત્રે ૯ વાગે પહોંચ્યા અહીં જકાત નાકું હોવાથી તપાસ થાય છે. ત્યારબાદ સુએઝની નહેર એળાંગી ખેલી પાર આગગાડીમાં ખેડા અને લીદદા જંકશનપર પહોંચ્યા અહીં આગગાડી બદલવી પડે છે તે બદલી ૮ વાગે ઐતુલ મુકદ્દસ પોંદચી ગયા. લીદદાથી ઐતુલ મુકદ્દસ સુધીનો રસ્તો પહાડોનો ચઢ ઉતર પરથી થઈતો છે. ચારેતરફ સુંદર વાડીયો અને ફુદરતની બગીચાની નજરે પડે છે. આ રણીઆમણો રસ્તો ઘણોજ દીલકશ છે.

તા. ૧૭ મી બુધવારના રોજે અમેએ કુદસના લીન્દી તકયામાં ઉતારો લીધો. કપડા બદલી, ધુજી કરી મસજીદે અકસામાં નમાઝ પડી. કચ્ચામાં ઇમામતથી નમાઝ પઢનારને એક લાખ નમાઝનું સવાબ છે, મસજીદે નબવીમાં ૧૦૦૦૦ નું અને આ મસજીદે અકસામાં એક લાખનું સવાબ છે. ફક્ત અને શરફમાં આ કમવાર જોઈએ તો ત્રીજી મસજીદ છે. હરમે-મક્કાને કિબલા મુકર્રર કરવામાં આવ્યા તે પહેલા આ મસજીદ કાબલએ આલમ હતી. મેઅરાજમાં રસુલુલ્લાહે અહીં અંબીયાને નમાઝ પઢાવી હતી. ઇમામ અઝીઝ (અ. સ.) એ તેની મરમતમાં લાખો રૂપીયા ખર્ચ કીધા હતા. તેમ હુજુરેઆલીએ

(૩૫)

આ મસજીદની રીપેરમાં લાખો રૂપીયાનો ફાતો આપેલો છે. જાના એક તરફ મવલાનન મત્રાન (ત. ઉ. શ.) નું નામ જલી કુરી ખતમાં ફાતરેલું તેની શાક્ષી આપી રહ્યું છે. અહીંથી અમે સખરતુલ્લાહની મસજીદમાં ગયા. આ સખરે એક પથર છે જેની ઉપરથી ખુદાના રસુલ (અ. સ.) ને મેઅરાજ થયું હતું. તેની ફઝીલત ઘણી ભારી છે. સખરતુલ્લાહ નીચે એક ભોંયરું છે તે જાયું, પછી ત્યાંથી મોલાના ઇસા નખીયુલ્લાહની ઝીયારત માટે ગયા. ઇસા (અ. સ.) ની કબર ખ્રિસ્તીઓના દેવળમાં છે, દેવળમાં સોના ચાંદીના હાંડી ઝુમ્મરો અને ખઝાનો મોજુદ છે. આ જગ્યાને જાએ ઇસા પણ કહે છે. ઇસા (અ. સ.) ની ઘણી ખરી યાદગારો અહીં સંભાળી મુકેલી છે. આ એજ દેવળ છે કે જેને સલાહુદીન અય્યુબીએ જીતાવી આપ્યું હતું અને જેને માટે યુરોપના અગ્યાર બળવાન રાજાઓ લડવા આવ્યા હતા. જૈતુલ લહેમ (જાએ ઇસા) માં તરેહવાર કારીગીરીના આયતન તથા ખ્રિસ્તી ધર્મ-પુસ્તકો મળી આવે છે.

તા. ૧૮ મી અમોએ મરયમ (અ. સ.) ની તથા ઇમરાન (અ. સ.) ની ઝીયારતથી બહારેવર થયા. દરરોજ અમે મસજીદે અકસામાં નમાઝ અદા કરતા હતા.

તા. ૧૯ મી શુકરવારે મોટરો કરી નીચલી જગ્યાએ જઈ આવ્યા :--

૧. જાએ જૈતુલ. આ પહાડ ઉપરથી ઇસા (અ. સ.) આસમાનની તરફ ચડી ગયા હતા. ફત્તહીનના મશહુર પહાડો જેના નામે કુર્આનમાં જડી આવે છે તે ત્રીન, સીનીન અને જૈતુલ છે.

૨. મરયમ (અ. સ.) ની ઝીયારત.

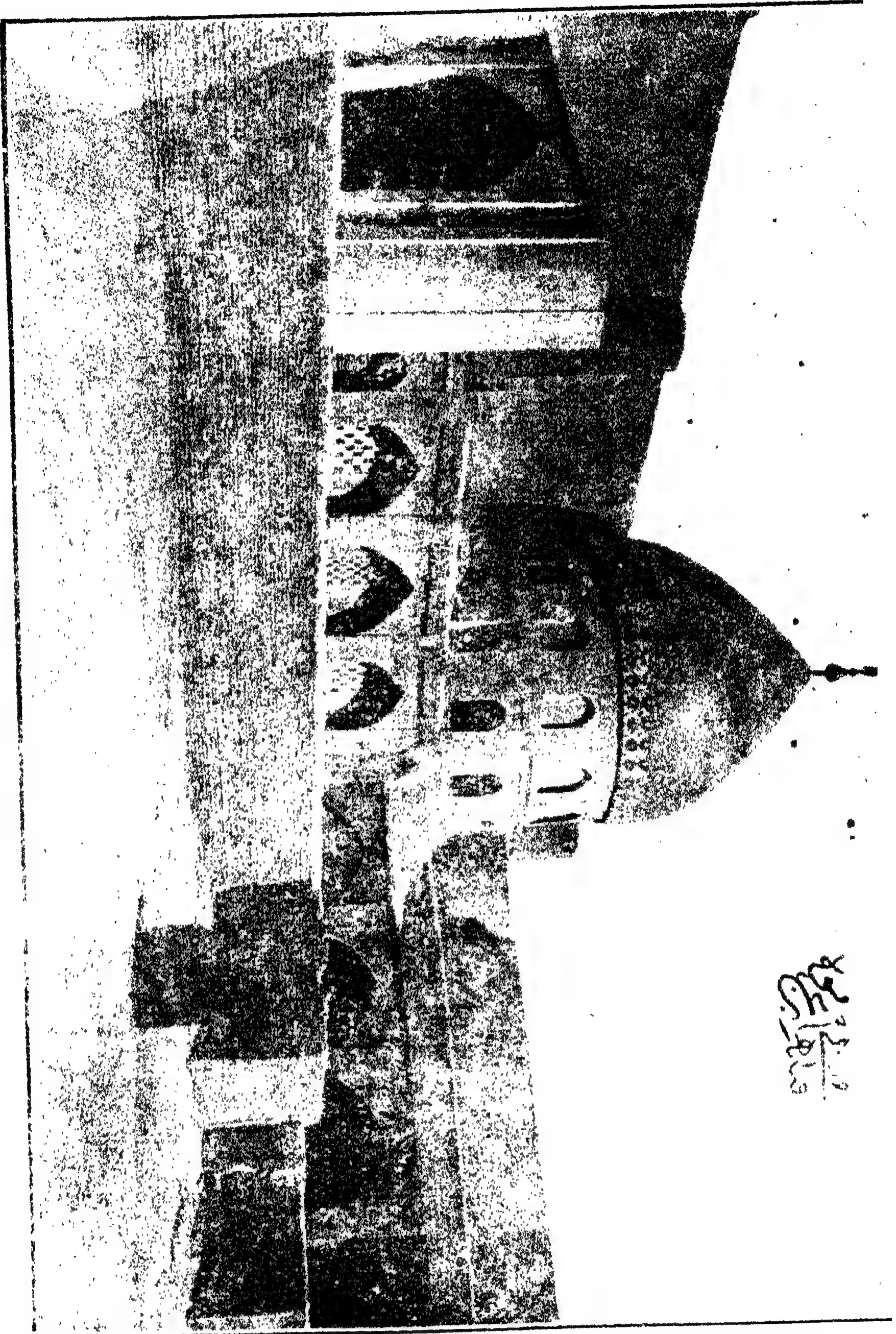
૩. ઉઝેર નખીની ઝીયારત : ઉઝેર નામના ગામમાં છે.

૪. મુસા નખીની ઝીયારત : શહીરથી ૨૨ માઈલ દુર છે.

૫. નહરે અર્દન : રીહા નામના ગામમાં છે; જે જૈતુલ મુકદ્દસથી ૨૬ માઈલ દુર છે. આ નહેર મુસા નખીના વસી યુશોઅ બીન નુનની દોઆથી જારી થઈ છે. પાણી ઘણું હલકું છે. ઇસા [અ. સ.] ને સાથે પહોંચા પહોંચ અહીંજ ‘બાપ્તિસ્મા’ આપવામાં આવી હતી. પાસેનું ગામ જુન નખીના ઝમાનામાં (૬૦૦૦ વરસ અગાઉ) યુમેરા કહેવાતું હતું તે બરબાદ થયા પછી યુશોના દોઆની બહવજત પાછું આબાદ થયું છે, જે દરીયાઈ સપાટીથી ૧૩૦૦ ફીટ નીચું છે.

૬. ડેડ સી અથવા મુઘદાર દરીયા : મરેલો દરીયા જૈતુલ મુકદ્દસથી ૩૦ માઈલ દુર છે. દરીયાનું પાણી ઘણું વજનદાર અને કડવું ચીકસવાતું

શ્રી ૧૫/૬/૭૭



સરસ્વતી વિદ્યા મંદિર કોલેજ



Photograph of a group of men.

હોવાથી તેમાં કોઈ કુળી શકતું નથી તેની લંબાઈ ૪૨ માઈલ અને પહોળાઈ ૧૬ માઈલ છે. આ દરીયાને મરેલો એટલા માટે કહે છે કે બીજા દરીયાઓમાં જનવરો રહી શકે છે જ્યારે તેમાં રહી શકતા નથી. આ મરેલો દરીયો છે તે પોતાના પેટમાં કોઈ જનવરને જીવતું નથી રાખી શકતું. આ દરયાનો ખાર માથી ઘણી દવાઓ બનાવામાં આવે છે ત્યાં તે વીધે જીવ જીવ કારખાનાઓ પણ મોજીદ છે.

તા. ૨૦ મી સફર મોલાના હુસેન (અ. સ.) નું ચહેલમ હોવાથી હિન્દી તકયામાં ઉધરાણાથી જમણુ કરેલુ હતું અને મજલીસે અઝા કાયમ કાઢી હતી.

તા. ૨૧ મી રવીવારે મોટરમાં નીચલા સ્થાનોએ ગયા હતા.

૧. દાઉદ નબી અને સુલેમાન નબીની જીયારત. આ બંનેના મકબરા ગામમાંજ છે. ૨. ઐતુલ-લહેમ જ્યાં ઇસા (અ. સ.) નો જન્મ થયો હતો. આપનું પાળનું યાદગાર તરીકે અહીં રાખેલું છે.

૩. ખલીલુર-રહમાન. આ ગામમાં અલ્લાહનઆલાના ખલીલ ઇબ્રાહીમ નબીની જીયારત હોવાથી ગામનું નામ ખલીલુર-રહમાન રાખવામાં આવેલું છે. બયતુલ મુકદ્દસથી ૨૦ માઈલ દુર છે. અહીંયા મકબરામાં નીચે મુજબ જિયારતો છે.

(૧) ઇબ્રાહીમ (અ. સ.) (૨) આપના બેરો મોલાતેના સારા (૩) ઇસાક નબી (અ. સ.) (૪) આપના બેરો મોલાતેના રૂકા (૫) યાકુબ નબી (અ. સ.) (૬) આપના બેરો મોલાતેના લાયેકા (૭) યુસુફ નબી [અ. સ.] (૮) સાત હજાર અંબીયા એકજ ભોંયરામાં દફન હોવાનું અહીં કહેવાય છે

૪. સેમ્યુઅલ નબીની જિયારત : ઐતુલ મુકદ્દસથી દસ માઈલ દુર પહાડપર છે.

૫. ઇબ્રાહીમ નબીની હરમમાં અરકલાનથી રાસુલ હુસેન પાસેથી એક મિમ્બર લાવીને મુકેલું છે. જેની મરમત થાય છે. આ મિમ્બર મોલાના મુસ્તનસીર [અ. સ.] ના હમાનમાં મોલાના બદરુલ જમાલીએ બનાવેલું હોઈ તેની ઉપર કુશી ખતમાં રાસુલ હુસેનની તવારીખ લખેલી છે.

તા. ૨૨ મી સામવારે મુંબઈના રઈસ મુલ્લા અબ્દુલકાદર મોદમદઅલી કાકા [જત્રીવાલા] લદ્દા સ્ટેશનથી ઉપડ્યા પછી એકાએક હૃદય બંધ પડવાથી ગુજરી ગયા હતા. તેમને હિન્દી તકયાના કોટના બહાર કપ્પરનામાં સાંજે ૬ વાજે દફન કાઢ્યા. જનાજની નમાઝ શેખ હીબતુલ્લાભાઈ પાલનપુરવાલાએ પઢાવી હતી.

તા. ૨૩ મી સવારે ૯ વાગે મોટરમાં ગઝઝા ગયા. અહીં રસુલુલ્લાહના દાદાજી મોલાના હાશિમ [અ. સ.] ની કબ્ર છે. આપ વેપાર વાસ્તે શામ જતા હતા અને અહીં રસ્તામાં વફાત થયા હતા. આપની કબ્રને સજદો બગીચી અમે અસ્કઝાન રવાના થયા જ્યાં શરઆતમાં આકા સૈયદુશ શોહદાના માથા મુખારક દફન કરેલા હતા. મોલાના મુસ્તનસીર [અ. સ.] ના ઝમાનામાં એ માથા મુખારક મિસર લઈ જઈ ઘણી શાનથી દફન કરવામાં આવ્યા હતા. અસ્કઝાનથી જોકે માથા મુખારક મિસર ગયા છે, પણ યહાંની ઝમીનમાં એ માથાની બરકત રહી ગઈ છે. અહીં એ બાગીચની એક નાદીર કરામત મીસરી તવારીખી કાતાબ અલ મીકરેઝી ઉપરથી લખવામાં આવે છે.

સુલતાન સલાહુદ્દીન અય્યુબી જ્યારે મીસરપર ચઢી આવ્યો અને બનુ ફતેમાના હાથમાંથી સહતનત છીનવી લીધી ત્યારે તરેહ તરેહના ઝુલ્મો સીતમ કીધા. ફતેમી મસજીદો અને મકબરાઓ વિરાન કર્યા. અધમ્મનના મહેલાતને બરબાદ કીધા; પણ ફતેમી બજારો જે મોલાના અમીર [અ. સ.] એ ઇમામ તૈયબ [અ. સ.] ને પડદે કરતી વખતે છુપાવી દીધો હતો તે તેને હાથ ન લાગ્યો. એની શોધમાં તે એ ઘણી ખટપટ કીધી, છેવટે પહેલાના કામદારોને ખેઝાર કરી જગા બતાવવાનું કહ્યું, પણ કાઈએ જગા બતાવી નહીં. સાંને કતલ કીધા તે બાદ એક ફતેમી જુના નોકરને બોલાવી તરેહવાર તકલીફો દીધી અને જગ્યા બતાવવાની ફરજ પાડી પણ તેણે સાફ ના કહી. છેવટે તેના માથાપર ઝેરી કીડાઓનો ટોપ પહેરાવ્યો આ કીડાઓ માથામાં ડસીને ગુનાહગારને તોળા પુકારાવતા પણ આ ફતેમી નોકરના માથાપર એ કીડાનો કાંઈજ અસર ન થયો. બીજે દીવસે વધુ કીડા બદલીને મુક્યા પણ તેણે કરડ્યા નહી. ત્રીજે દીવસ પણ તેમજ થયું આથી સુલતાન સલાહુદ્દીનને હયરત થઈ. ત્યારે તેણે પુછ્યું કે “અય શખ્સ શું તુએ કાંઈ વઝીફો કરેલો છે? યા કાંઈ નેકા કીધી છે કે તને આ ઝેરી જંતુઓ કરડતા નથી? બતાવ શું સખબ છે?” પેલાએ જવાબ દીધો કે “મારાથી કાંઈ વઝીફો નથી થયો કે કાંઈ નેકા નથી થઈ મને પોતાને આ મામલામાં હયરત છે” સલાહુદ્દીને તેને સોંચવાનો અવસર આપ્યો તે ઉપરથી તેને સોંચીને જવાબ આપ્યો કે “અગર મને જીવતો જવા દેવામાં આવશે તો બતાવિશ.” સલાહુદ્દીને અમાન આપ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે “જ્યારે અસ્કઝાનથી સરે અતદ્વર ઇમામે મઝહુમનું મિસર આવ્યું ત્યારે એ પેટી મેં મારા માથાપર ઉઠાવીને મહેલમાં પહોંચાવી છે. તેથી ઝેરી જંતુઓનું ઝેર અથવા વેદના મારા માથાપર અસર કરતી નથી. અજબ હુસેન [અ. સ.] ના માથાની ફઝીલત છે કે જેની બરકતથી ઝાલીમના ઝુલ્મની કાંઈ પણ અસર થવા પામી નહી.

માટે જે ઝમીનમાં રાસ મુઘારક વરસો સુધી દફન હોય ત્યાં કાંઈ પોતાની પેશાનીને ઘસે તો કેમ બરકત અને સવાળ અને મહોંમાંગી મુરાદ ન મળે ?

અસ્કઝાનમાં આ જગ્યા દરીયા કીનારાપર છે. તેના પાસેજ મસજીદ છે જેમાં મોલાના બદરજ જમાલીનું મિમ્બર મુકેલું હતું ત્યાં અમે જમી નમાઝ પઢીને યાકા [અથવા જાકા] ગયા ત્યાંથી યહુદીઓએ નવું વસાવેલું “ટેલઅલબુ” ગામ જોયું, જે ઘણુંજ સુંદર છે. દરીયા કાંડો, ચારેતરફ નયન મનોહર બાગ બગીચા, પહાડનો ચઢવિતર ઘાટીનો રસ્તો, સુશોભીત ઇમારતો વગેરેથી આ આખો ભાગ ઘણોજ જોવા લાયક થઈ ગયો છે. આવી રીતે યહુદીઓએ ફલસ્તીનમાં લાખો રૂપિયા ખર્ચ્યા છે તેથીજ તો પેત્રેસ્તાઇનમાં તેઓ પોતાનો હક જતાવે છે.

૨

હુઝુરેઆલી કુદસમાં

તા. ૨૪ મી સફર સવારે હજુ તો આફતાબ રોશન નહોતા થયા તે અગાઉ ઐતુલ મુકદ્દસમાં આનંદ અને ઉત્સાહ ફેલાઈ ગયા. પ્રજાજનોના ટોળે ટોળા મવજાનલ મન્નાન [ત. ઉ. શ.] ના ઇસ્તીફાલ માટે સ્ટેશને જવા લાગ્યા. સમસ્ત ફલસ્તીન પર સરકારેઆલીના જે ઉપકારો થયા છે તેનો ભાવનાપુર્ણ સ્વીકાર કરવાની કુદસમાં તૈયારીઓ થવા લાગી હતી. લદદા જંકશનથી હુઝુરેઆલીની દેન ઉપડી ત્યારે ત્યાં લદદાના રઈસાએ તેમજ રમલા સ્ટેશન ઉપર પણ તેનાઓએ આપનો સત્કાર કર્યો. જે સમયે દેન કુદસના સ્ટેશનમાં દાખલ થઈ ત્યારે અણાહો અકબરનાં ગગનભેદી આવાજથી આકાશ ધ્રુજી ગયું. ફલસ્તીનના મુશ્તીએઆઝમ સૈયદ અમીનુલ હુસેની અને બીજા અમલદારોએ આપનું સ્વાગત કર્યું. નઅરએ તકબીર અને મરહુમાના શેરમાં આપ હઝારોના સલામ ઝીલતા ઝીલતા સ્ટેશનના બહાર પધારી મોટરમાં જલ્વાનુમાં થયા. ફલસ્તીનનાં મુશ્તીએ આઝમ સૈયદ અમીનુલ હુસેની અને સૈયદી માઝુન સાહેબે પણ તેજ મોટરમાં જગ્યા લીધી. આપના પાછળ સાદત કારામતી બીજી ત્રીસ મોટરો હતી અને જીલુસ શહેરના રસ્તાઓ ઉપરથી ઉતારાના બંગલાપર પહોંચ્યું. રસ્તે બે રસ્તે આપના દીદાર માટે મખસુસ આતુર ઉભેલી હતી અને આપના ચહેરેએ અનવરનાં દીદાર કરી આદાબ બગાવતી હતી.

મુશ્તીએ આઝમ તરફથી ખાસ રોકવામાં આવેલા બંગલાપર પહોંચીને આપે નાસ્તો તનાવુલ કરમાવ્યો. ત્યારબાદ શહેરના આગેવાનો મુઘારકબાદી દેવાને હાજર થયા. સાડા દસ વાગે આપ જીલુસના આકારમાં મસજીદે અકસા તરફ

પધાર્યા. બાપે ફરસત પાસે આપ મોટરથી ઉતરી પગે ચાલીને હરમમાં દાખીલ થયા. ગરદી ન થાય તે માટે બંને બાજુ વૉલન્ટીયરોની લાઇન બાંધવામાં આવી હતી મસજીદે અકસા અને કુબ્જતુસ સખશ (જેને મસજીદે ઉમર પણ કહે છે) થાં ફરી-દોઆ ફરી આપ મજલીસે ઇસ્લામીમાં ગયા. આ ફલસ્તીનની મહાન રાષ્ટ્રીય સંસ્થા છે. જે હરજન્ને લિંદમાં કોંગ્રેસનો છે તેવોજ હરજન્ને મજલીસે ઇસલામીનો ફલસ્તીનમાં છે. ત્યાં સરકારી અને બીન સરકારી અમલદારોએ આપનું સ્વાગત કર્યું. ત્યાંથી આપ જમવા પધાર્યા અને ઝોહરે તથા અસરની નમાઝ મસજીદે અકસામાં ઇમામતથી પઢાવી બપોરે જુદી જુદી સંસ્થાના આગેવાનોએ આપની મુલાકાતથી શરફ લીધું હતું.

તા. ૨૫ મી સફર જુમેરાતે હુઝુરેઆલી અને સ્ટાફ ખલીલુર રહમાન પધાર્યા. ત્યાં ઈસ્લામી નબી તથા બીજા અંગિયાઓ વગેરેની જિયારત કીધી. તે બાદ ત્યાંની મ્યુનીસીપાલ્ટીએ આપને માન આપ્યું. જે ભાવણે થયા તેનો જવાબ રોખ અબ્દુલતૈયબ દિવાન સાહેબે આપ્યો. પ્રુક્ટ કાવો વગેરે મહેમાનોને આપવામાં આવેલું હતું. ખલીલુર રહમાનથી આપ ઐતુલ્લ લહેમમાં પધારા, ત્યાં ઇસા [અ. સ.] નું પારણું વગેરે જોઈ અસરની નમાઝ મસજીદે અકસામાં આવીને અદા ફરમાવી.

તા. ૨૬ મી જુમ્આએ અમેએ હુઝુરેઆલીની સાથે સુલેમાન નબીની જિયારત કીધી. જે મસજીદે અકસાનાં કમ્પાઉન્ડમાં દક્ષીણ કોણમાં આવેલી છે. ત્યાંથી ઇસા [અ. સ.] ની પૈદાઇશની જગ્યા જોવા ગયા. ત્યારપછી મસજીદે અકસાના મ્યુઝીયમની હુઝુરેઆલીએ તપાસ લીધી, બપોરે નમાઝ પઢાવી યહુદીઓ જે ભીંત પાસે રડીને ગુનાહ બક્ષાવે છે તે (wailing wall) ‘દીવારે ગીર્યા જોવા પધાર્યા. તેજ સાંજે હુઝુરેઆલીની ખીદમતમાં જુદા જુદા આગેવાનો આપના દીદાર માટે આવેલા હતા.

તા. ૨૭ મી શનીવારે હા વાજે અમારો કાફિલો ઐતુલ્લ મુકદ્દસથી શામ તરફ રવાના ગયો. શામ જવાના ત્રણ રસ્તા છે

૧. કુહસથી યાફા થઇ ખેરત રસ્તે શામ.

૨. કુહસથી યાફા થઇ ખેરા રસ્તે શામ.

૩. કુહસથી નઝરાત થઇ થઇ બનાતે યાકુબ રસ્તે શામ. ત્રણે રસ્તા મોટરના છે અને મનોહર છે. અમે નઝરાત થઇને જવાનું પસંદ કરેલું હતું. તે રસ્તે ત્રણ ઇતીલાસીક શહેરો આવ્યા. [૧] નેબલ્યુસ [૨] નઝારેત : મરયમ (અ. સ.)

અને ઝકરીયાનું આ વતન છે. ૩. તીષ્ઠીયા. અહીં વિખ્યાત ગેલેલી સરોવર છે. જેમાં ઝકરીયા નખીએ ગુસલ કીધું હતું અને સરકારે આલીનું ફરમાન થયું કે સધળા ગુસુલ અથવા વુઝુ કરીને. તે પછી સેસાપીન આવ્યું જે ફલસ્તીનનું નાકું છે. અહીંથી સીરીયા (શામ) ની હદમાં દાખલ થઈ રાત્રે સાડા આઠ વાગે દમિસ્ક પહોંચ્યા.

૩

હુઝુરેઆલીનો કાર્યક્રમ

અયતુલ મુકદ્દસમાં તા. ૨૭મી સવારે હુઝુરેઆલી મુસા નખીની જિયારત માટે પધારેલા હતા. ત્યાંથી નહેરે અર્દન પર ગયા. હુઝુરેઆલીએ તેમાં ઉતરી પાણી પીધું. અને માઝુનસાહેબ તેમજ સાદાત દ્વારામે એ પવિત્ર નહેરમાં ગુસુલ કર્યું. અહીંથી ડેડસી નેવા પધાર્યા. વહાંથી પાછા વળતા ઉઝેર નખીની જિયારત કીધી. એજ સાંજે બ્રિટીશ હાયકમીશનર સાથે ચલા પાર્ટી ગોઠવાઈ. તેમજ બીજા ઘણાં નેતાઓએ મુલાકાત લીધી.

તા. ૨૮મી રવીવારે હુઝુરેઆલી દાઉદ નખીની જિયારત વાસ્તે પધાર્યા. ત્યાં આલે દુગ્ગના સરદારોએ આપના દીદારથી શરફ લીધું. વહાંથી રોઝતીલ મઆરીફ નામની અરબી કોલેજમાં પધાર્યા. કોલેજ નેઈને ઇસ્લામી યતીમખાનુ અને ઇસ્લામી હુનર ઉદ્યોગની શાળામાં પધાર્યા. શાળા તરફથી સીપનુ કામ કરેલી કુર્આને મજીદની એક પ્રત આપને નજર થઈ. અંધશાળામાં તથા અપંગશાળામાં પણ આપને સત્કારવામાં આવ્યા. દરેક ખાતાને આપણે ઘણા ઉત્સાહથી જોયું હતું.

એજ સાંજે અરબી કોલેજના વિશાળ યોગાનમાં મુફતીએ-આઝમે હુઝુરના માનમાં દબ્બખાલરી પાર્ટી આપી હતી, જેમાં ભાગ લેવાને ફલસ્તીનના દરેક ગામ અને શહેરમાંથી આગેવાનો આવેલા હતા. લદ્દા, રમલા, યાફથી તેમજ અન્ય શહેરોથી ખાસ પ્રતિનિધીઓ આવેલા હતા. પાંચ વાગે હુઝુરેઆલી પધારતા સૈયદ અમીનુલ્લહુસની-મુફતીએઅકબરે-આપને આવકાર આપ્યો હતો. ચાહપાન ને પુરૂદ લેવાયા બાદ મુફતીએ આઝમે સુંદર ભાષણ કરી ફલસ્તીનના આઝાદીના ઝગડામાં હુઝુરેઆલીએ આપેલા કીમતી તનમનના ફાળાની પ્રશંસા કરી ઉંપકાર માન્યો હતો, જેના જત્રાજમાં શેખ અબ્દુલ તૈયબ દિવાને ઇસ્લામની ભલાઈ માટે શક્ય હોય તે સર્વ હુઝુરેઆલી કરશે, એવી ખાત્રી આપી હતી. ત્યાર બાદ શેખ રફઅતે કસીદો પઢ્યો હતો. અને એ યાદગાર જહસો ખતમ થયો હતો.

તા. ૨૬ મી સવારે હુઝુરેઆલી મર્યામ (અ. સ.) ની ઝીયારત માટે પધાર્યા હતા. તે બાદ સેમ્યુઅલ નખીની ઝીયારત કાધી હતી. અને સાંજે સૈયદી ઇબ્રાહીમ ભાઇ સાહેબ ઝૈનુદીન સાહેબે મોલાના તરફથી ફલસ્તીનના પ્રજાજનોને પાર્ટી આપી હતી, જેમાં બધા સરકારી તથા બીન સરકારી અમલદારો, કેળવણીકારો, સમાજ-સેવકો વગેરે મોટી સંખ્યામાં હાજર રહ્યા હતા. હુઝુરેઆલી તથા સાદાતે છુટથી ભાગ લઈ દરેક સાથે મહત્વના વિષયો ઉપર વાતો કરી હતી. ડુરટ, શરખત વગેરે અપાયા બાદ શેખ અબ્દુલ તૈયબ દીવાન સાહેબે પરોણાઓને આવકાર આપનારું ભાષણ આપ્યું હતું, તે બાદ શેખ ઇબ્રાહીમ યમાની સાહેબે તથા શેખ ઇસ્માઇલજીએ હુઝુરેઆલીનો લખેલો સુંદર કસીદો પઢી હાઝેરીનને ખુશ કર્યા હતા, અને એ દમામદાર પાર્ટી પૂરી થઈ હતી. તા. ૨૮મી નું સવારનું જમાણું સંધ્યદ ખેગ હુસેનીના ત્યાં હુઝુરે આલીએ લીધું હતું. સાંજે ખ્રિષ્ટિય કાય કમીશનરે આપને ચલા પાર્ટી પર નોતર્યા હતા.

તા. ૧લી રખીઉલ અગ્વલ સવારે ડિનારા પર ૧લી તારીખની દીની મજલીસ થઈ હતી. ત્યાર બાદ આપ ઇસાના કલીસા (ચર્ચ) માં પધારા હતા, જે જગ્યાએ ઇસાને સુળી દેવામાં આવી હતી. આ કલીસાનો કારભાર રોમન, લાતીન, અરમેની ક્રીષ્તી, સુરયાની અને મુસ્લીમની બનેલી મજલીસ ચલાવે છે. આપને મજલીસે આવકાર આપ્યો હતો. સાંજે હુઝુરેઆલીના માનમા ટુર્નામેંટ ગાંધવામાં આવી હતી. અંગબળના એ અજીબો ગરીબ મેળાવડામાં ફોદમંદ કામ કરનારાઓને હુઝુર આલીના હાથે ઇનામો વહેંચવામાં આવ્યા હતા.

તા. બીજી મોલાના ગઝઝા તશરીફ લઈ ગયા હતા. જે પ્રસંગે આખા ગામને સમ્મતવામાં આવ્યું હતું. મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી અહીં આપને અપૂર્વ માન આપવામાં આવ્યું હતું. ઉત્સાહભરી તકરીરો અને નજમો પઢાઈ હતી, જેનો દીવાન સાહેબે ખુબીસરેતો જવાબ આપ્યો હતો.

ગઝઝાથી બપોરે બાર વાગે મોલાના લાશગની ઝીયારત વાસ્તે પધાર્યા હતા. ત્યાંથી અસ્કલાન તશરીફ લઈ ગયા હતા. વહાં સરે હામમ મઝલુમની દફનની જગ્યા પર રીકકતથી દોઆ કરી હતી. સાંજે અસ્કલાનના ત્રાંકાએ આપને ઝીયારત આપી હતી. તે જમીને આપ બચતુલ મુકદ્દસ પધાર્યા હતા.

તા. ૩જી રખીઉલ અગ્વલની સવારે આપ બચતુલ મુકદ્દસથી વદા થયા હતા. મુકતીએ આઝમ તેમજ બીજા આગેવાનો કઈક માઇત્ર સુધી આપને વળાવવા આવ્યા હતા. ખરેખર મુકતીએ આઝમ ફલસ્તીનની મદદ વિભુતી છે. તેમનાં તન

મનમાં ઇસ્લામી ખીદમતનો જોશ અને વતનપરસ્તીના વલવલાઓ છે. આજકાલ કમનસીબે તેમણે ફલસ્તીનથી બહાર દેશપાર જેવી સ્થિતિ ભોગવવી પડી રહી છે પણ એક દીવસ એવો આવશે કે, જ્યારે તેઓ ડો. અબ્દુલ રહેમાન શેહ બંદરની રીતે ફરી કુદુસમાં દાખલ થઈ ઇસ્લામને ફિખવંતી જીત અપાવશે.

બયતુલ મુકદ્દસથી હુઝુર સિરીયાના રસ્તે આગળ વધતા નાસેરા ગામ આવ્યું હતું. અહીં જે જગા પર ઇસા નખીને નુબુવત મળી હતી, તે જોવાને આપ પધારા હતા. પછી અગળ ચાલતા તીજરીયા નહેર અર્દનના મુખ પાસે પોંહ્યા હતા. તીજરીયાની જામે મસજીદમાં મગરોબ અને ઇશાની નમાઝ પઢાવી હતી. દરેક શીરકાના મુસલમાનોએ આપની પાછળ ઇમામતની નમાઝ પઢી હતી. એ રાત આપે તિજરીયામાં ગુઝારી હતી, અને બીજી સવારે ફલસ્તીનની સરહદ મુકીને સિરીયાની સરહદમાં દાખીલ થયા હતા. ફલસ્તીનમાં હુઝુરને અનોખું માન મળ્યું હતું. ઇતિહાસમાં આવું માન ફલસ્તીનમાં બીજા કોઈને જવલ્લેજ મળ્યું હશે.

૪

દમિસ્કમાં.

અમારો કાફલો તા. ૨૭ મી સફર શનીવાર રોજે રાત્રે ૮૧૧ કલાકે સિરીયાની રાજધાની દમિસ્કમાં પહોંચ્યાનું અમે લખી ગયા છે. અહીં અબ્દુલ રહેમાન હીંદીએ અમને ઉતારા માટે મકાન આપ્યું હતું. બીજે દીવસે તા. ૨૮મી મસજીદે બનુ ઉમય્યામાં જઈ યહયા નખી અ. સ. ની હાજરત કીધી હતી. નખી યહયાનો મકબરો ઘણોજ સુશોભીત છે કરબલા મોઅલ્લાથી જ્યારે અહલે બયતને કેદ કરી અહીં લાવવામાં આવ્યાં ત્યારે સરે ઇમામે મઝહુમ જે જગ્યાએ મુકાયું હતું તે પામીજા જગાને ખોસો દઈ શરફ લીધું તે બાદ સુલ્તેમાન નખીની મસજીદ જોઈ તેનો બગીચો અને લોઝ સિરીયન કારાગીરોનો અદ્ભુત નમુનો છે.

તા. ૨૯ મી એ યહયા નખીની હાજરત કરી ગામમાં ફરવા ગયા. દમિસ્ક શહેર ઘણું મોટું, સુંદર અને આખોલવામાં ઘણું વખણાયેલું છે. ઉનાળામાં અહીં ચાતરકથા લોકો આવીને રહે છે. જંગેજંગ નહેરો વહેતી હોવાથી હવા ઠંડી હોય છે. ઉમય્યા સલ્તનતનું આ પાયતખ્ત ઇતિહાસમાં ઘણું મશહુર રહેલું છે. સિરીયા (શામ) નું એ મુખ્ય ક્ષેત્ર છે, તેથીજ સામાન્ય રીતે દમિસ્કને શામ કહે છે. અંગ્રેજીમાં ડમાસકસ કહેવાય છે. અહીં ખોલાદની ખાણ છે. તેમ વેપારનું મુખ્ય મથક છે. લગભગ દસ લખર વરસથી ઇતિહાસમાં આ પ્રાંતનું મહત્વ ગણાવુ આવ્યું છે અને આજે પણ ગણાય છે.

તા. ૧ રખીઉંલઅબ્બલ મંગળવારે ટેક્ષી કરી નીચલી ઝીયારતો કરી આવ્યા.

૧ મવલાતેના રૂક્યા ખિન્તે અલી ઇખ્તે અખીતાલિખ.

૨ અહલે ખેતને જે કેદખાનામાં રાખવામાં આવ્યા હતા, તે જગ્યા. એમ કહેવાય છે કે, નાસીરુદ્દીન ખીન મોહંમદ ખીન જમાલી અહલે ખેતના આહનાશઓમાં ચક્કા હતા તેથી દુશ્મનોએ આપને અહીં દફન કરી દીધા છે.

૩ ઉખેય ખીન કઅય. એક મશહુર સલાખીએ રસુલ છે.

૪ મવલાતેના ઝયનખ ખીન્તે અલી. મિસરમાં જે ઝયનખ છે, તે હુસેન અ. સ. ના બહેન છે. અહીં છે તે ઝયનખે સુગરા યાને ઉમ્મે કુલસુમ છે

ઉપર મુજબ ઝીયારતો કરી કબ્રસ્તાનમા ગયા જ્યાં નીચે મુજબ ઝીયારતો છે.

૧ સોળ શહીદના માથા. કરબલાથી ઇમામે મઝહુમના સાથે ભાલાઓ પર જે ખીજ સોળ શહીદોના માથા આવેલા હતા તેના નામ - ૧ અબ્દુલ્લા ખીન હસન. જેની કરબલામાં મવલાતેના સગાના સાથે શાદી થઈ હતી. ૨ કાસિમ ખીન હસન. જે બહાદુર જવાને કરબલામાં અરઝક શામી અને તેના ચાર દીકરાઓના કુકડા કર્યા હતા. ૩ અલી અકબર ખીન હુસેન. હમ શખીઉ પયગ્ગર સમ્બિદુશ શોહદાના લાલ. ૪ અબ્બાસ ખીન અલી. સક્કાએ સુકયના-અલમદારે હુસેન. ૫ હુર ખીન ચઝીદુર રીયાલી. હુસેનના વફાદાર અને જરી મહેમાન. ૬ હખીય ઇખ્તે મઝાહીર. હુસેનના ખુઝુર્ગ દોસ્ત. ૭ મોહંમદ ખીન અલી. ૮ ઉસ્માન ખીન અલી. ૯ ઉમર ખીન અલી. ૧૦ જાફર ખીન અલી. ૧૧ અબ્દુલ્લાહ ખીન ઝોન. ૧૨ હુસેન ખીન અબ્દુલ્લાહ ૧૩ અલી. ૧૪ જાફર ખીન અઝીઝ ૧૫ અબ્દુલ્લાહ ખીન અઝીઝ. મુસ્લીમના ખે ભાઈઓ. ૧૬ મોહંમદ ખાન મુસ્તામ. આ ૧૬ શહીદના માથા એકજ કબ્રમાં દફન છે. (૧૬ માથાની રીવાયત હકના કિતાબમાં આવી નથી. પણ શામના લોકો કહે છે તે પ્રમાણે નામો લખેલા છે. માટે અર ખોટું વધાડો આલમ.)

૨ અબ્દુલ્લાહ ખાન ઝયનુલ આખેદીન. (સનદ નથી.)

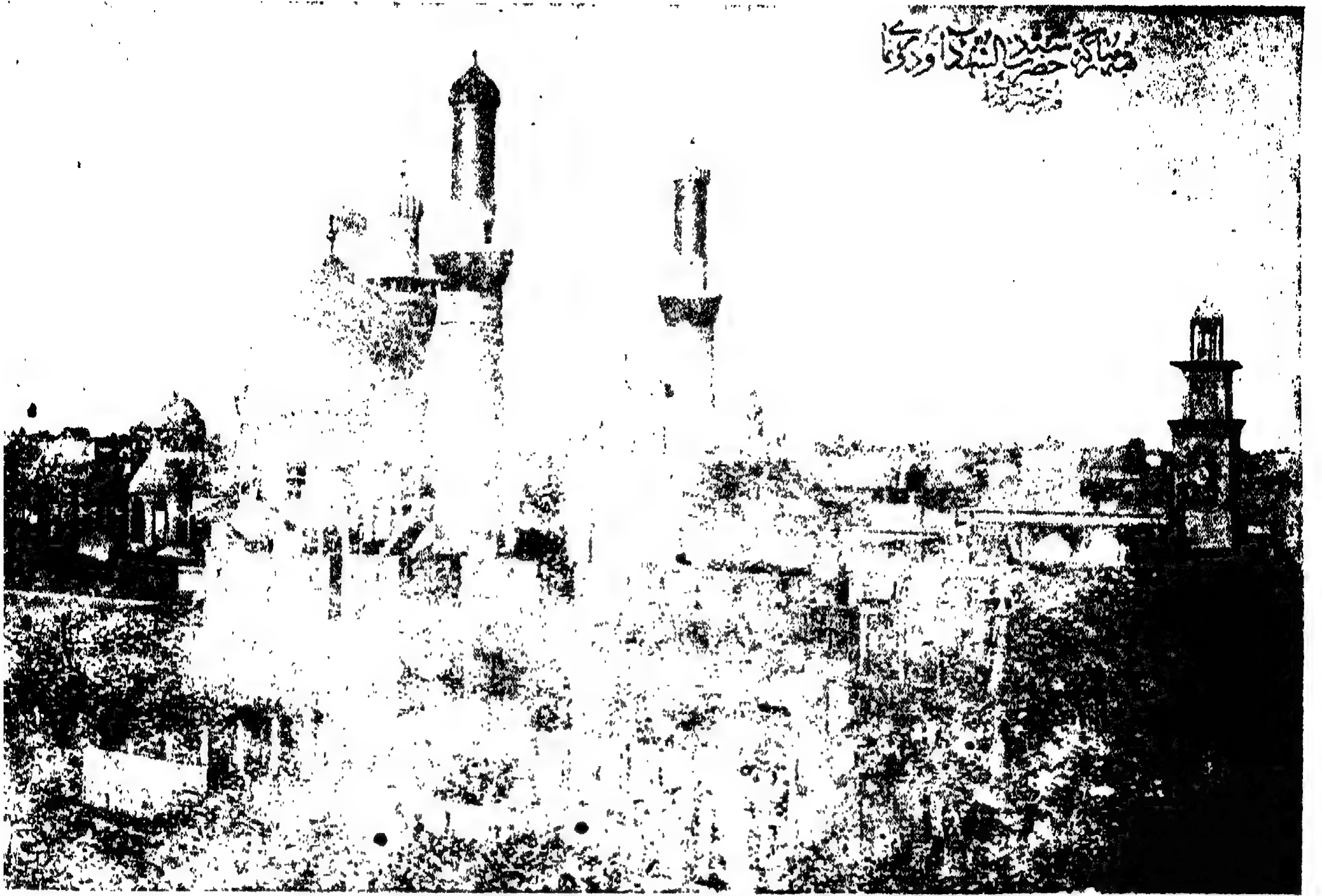
૩ અબ્દુલ્લાહ ખાન ઉમ્મે મકતુન. (ગલત.)

૪ ઉમ્મે સત્રમા. (ગલત છે. આપની કબર મદીનામાં છે.)

૫ ઉમ્મે હખીયા. રસુલુલ્લાહના અઈરો. (ગલત છે, આપની કબર મદીનામાં અઝવાજના ઓટલા પર છે.)

૬ શીઝઝા મવલાના હુસેનની બાંદી. (સનદ નથી.)

૭ કાતેમા ખીન્તે હુસેન. (સનદ નથી.)



આદા હુસૈન અને અબ્બાસે અલમદારના રોઝો, ડરબલા.



હમામ જગમદે રૂસ્સાદિકનો બગીચો, ડરબલા.

• 3218th 2nd 1812 1912th 21st 22nd



- ૮ ઉમ્મે કુલ્લુમ. (કુરીખતમાં તખ્તી છે.)
 ૯ સુકેના બીન્ટે હુસેન. (શબ્બીરની લાડલી.)
 ૧૦ અબ્દુલ્લાહ બીન જહર્રત્તહયાર. (ગલત છે. આપની કબ્ર મદીનામાં અક્રાબ બીન અબુતાલ્લાબના ચબુતરાપર છે.)
 ૧૧ મિકદાદ બીન અસવદ. (અલીએઆલાના પરહેઝગાર શીઆ.)
 [ઉપલી કબ્રો વિષે લકના કિનાબોમાં સનદ તપાસવાની જરૂર છે.]

તા: ૨૭ બુધવારે સવારે નાશતો કરી અમારો કાફલો મોટરમાં બેસત જવાને ઉપડ્યો. પહાડોમાં ચઢ ઉતરતો રસ્તો ઘણો રળીઆમણો છે. સવા અગ્યાર વાગે ખેરુત પહોંચ્યાં. દરયા કિનારા પર હોટલમાં ઉતરી જમી, નમાઝ પઢી ગામ જોયું. યાદયા નખીના માથાની અર્ધી ઝીયારત છે તેને ખોસો દઈ પા વાગે મોટરમાં ખેસી પાઝ દમિસ્ક પહોંચી ગયા. ખેરુતમાં મદ્રસાઓ, કોલેજો, છાપખાના ટાઇપ ફેન્ટરી વગેરે શિક્ષણ વિષયક ચલવડો ઘણી છે.

તા: ૩૭ ગુરુવારે દમિસ્ક શહેરની મસ્જિદો, બજારો, વાડીઓ વગેરે જોઈ,
 તા: ૪થી સીરીયાના ગાંધી દા. અબ્દુલરહેમાન શેલ્ખાંદર ૧૪ વરસે દેશપારની પ્રદર્શની મુક્તિ મેળવી દમિસ્ક આવનાર હતા. તેથી તેના માનમાં આખું દમિસ્ક સમવવામાં આવ્યું હતું. અને ગામે ગામના લોકો લગ્નરોની સંખ્યામાં દમિસ્ક ઉતરી પડ્યા હતા. દાક્ટરનું સરવસ નીકળ્યું તેમાં હજારો લોકો દેશગીતો ગાત શાપિલ થયા હતા. અને રાત્રે પ્રગ્નજનોએ ખાતાના લાડકવાયા નેતાને સત્કારવા રોશની તથા આવશ બાકી ગોઠવી હતી સીરીયાનું પાયતખ્ત આમ લઈધેલું. થયું હતું તેમાં તેની ખુશીમાં દળત વધારો થયો. આજેજ હજુરેઆલા દમિસ્કમાં દાખલ થયા હતા.

આપના આદરસત્કાર માટે આંગેવાનો ખેમાઈલ સુધી ગયા હતા. લગભગ ૭૫ મોટરો દારબંધ શહેરમાં દાખલ થઈ હતી. દમિસ્કના શરીફ અમીર મુખ્તાર ખેગના આલાશાન મકાનમાં હજુર પુરતુરે ઉતારો લીધો હતો, ત્યાં તમામ સરકારી અને બીન સરકારી નેતાઓએ મુબારકબાદી આપી હતી. શાએરોએ કસીદા પઢ્યા હતા. અબ્દુલરહેમાન મજ્જુબ નામના શાએરે ખાતાની કવિતામાં અઝમતુસ સુલતાન સયયુદ્દીન મા ૧૯૩૭ ઈ. સ. ના અદદ ગોઠવ્યા હતા.

જુમ્માનો દિવસ હોવાથી આપે શાહી મસ્જિદ જામએ ઉમ્મવીમાં ઝોહરની નમાઝ પઢી હતી ત્યાર બાદ આપે યાદયા નખીની અને જાએ મદફને સરે અસલામે હુસેનગી ઝીયારત કરી હતી.

તા: પમી શનીવારે હુઝુરેઆલી તેમ સાદાત અને ખીજ સર્વે હુજર ખીન અદી ખીન હાતીમની કબર પર ગયા હતા. હુજર કન્દી કખીલાના નામવર નેતા હતા. આપની શહાદત સમયદી સાદીકઅલીએ નીચે મુજબ ખયાન કીધી છે:

મુમીન જે હોયતો સુનજે હુજર ખીન અદીની વાત,
અસહાબે મુર્તજામાં અલમથા વો નેકજાત,
કહતાથા મુર્તજાના ફઝાલના વોલ નુક્રાત.
જલતાથા કાફરો એ સુનીને ઝખું સીક્રાત.
કુશથી વોલ અમીરે ઝુલમના ઝમાનમાં,
ફેદી કરી બુલાયા હુજરને છે શામમાં
કુશી હુજર વો કન્દી કખીલાના નેક તીન
હમરાહથા તેના ફેદમાં અસ્ખામ સો યકીન.
જ્યારે કરીય શામના પહોંચ્યા વો રૂકને દીન
હાકીમએ મોટલો જે સિતમગર તે થા લખન.
ખોતો હુજરથી લખન અલ્લા પર કંદા તમામ
નાદી તો તમારા માથાને તલવારથી છે કામ
આ બદ મુખન સુનીને હુજરએ હજારો
લખતત કરીને મજલીસી ઉપર કહ્યું બખ
આ સર અમાર કાટ અલીપર છે સર પ્રીત
માથા કપાવી આપ પર સગ તે જગા બપા
જે જગપર શહાદત તે પાયા છે અવલાયા
થો બાગ તેલના ઝોટા વધા ખુરક થઈ ગયા

એ નરવીર હુજર અને તેના સાથીદાર શહીદોની જીયારત હુઝુરેઆલીએ કીધી. તે પછી એખેય બીન કઅબ, ઉમ્મે કુલસુમ, મીકદાદ બીન અસવદની જીયારતથી શરફ લઈ ઉતારા તરફ પધારી ગયા.

બપોરે તરાખેલુશકના નેતાઓએ આપને તરાખેલસ પધારવાનું ઇંઝન દીધું તે કુબુલ ફરમાવી આપ નામદાર દુમ્મસ સયર વાસ્તો પધારી ગયા. દુમ્મસ ઘણી મનોહર જગ્યા છે જેના બરકથી છવાએલાં રૂપેરી ફુંગરોમાંથા નહોરો પડે છે, તે સુરજના કીરણો તેની ઉપર ઉતરતા સુન્હોરો ભાત પડે છે.

તેજ દીવસે અમો નીચલાં જગ્યાઓમાં જીયારતો કરી આવ્યા.

જન્મએ અકસામાં સાત શહીદો, જે અમીરુલમુમીનીન અલી અ. સ.ના ખાસ વફાદાર શીઆ છે અને એકજ કબ્રમાં મદફૂન છે, તેમણા નામ- ૧ હુજર બીન અદી [જેની ઝીકર ઉપર આવી ગઈ છે] ૨ કહદામ બીન હમ્મીન ૩ મેહી રાજ બીન શેહ્યા ૪ વસીફ બીન અબી સફરાહ ૫ કઈઝ બીન ગબસા ૬ શરીફ બીન શદાદ ૭ સમારાહ બીન અબદુલ્લાહ આ સિવાય એજ કબ્રમાં બીજા સો શહીદ છે.

૨ જળત્રે-કૈસુન [કારીચુન] મજદર પદાડ ઉપર ત્યાંના લોકો નીચલા સ્થાન બતાવે છે પણ તે ચોક્કસ નથી. ૧ કાબીલે મોત્તાના હાબોલને કતલ કર્યા તે જગા. ૨ આલાસ નબીના વફાતની જગા. ૩ પદાડનું માં અને અબાન ૪ શુબ્હીલના પાંચની જગા. ૫ આંબમાંથા પાણી પડે છે તે જગા.

૩ અબ્દાબુલ કહીફની ગાર, જેના પાસેજ મોલ્દમદ બીન હનરીયહની કબ્ર બતાવાય છે પણ બંને વસ્તુ ચોક્કસ નથી.

હુજરેઆલાએ યાદયા નબીની જિયારત ઝરા ખોલાવી અંદર જઈ કરી હતી.

તા. ૬થા રવીયારે હુજરેઆલા તથા અમે કબ્રસ્તાનમાં સેાળ શહીદોના માથા તથા મોત્તાનેના સુંકનાની જિયારત માટે ગયા હતા. સાંજે તરાખેલરશામ, હજીબ અને સલમાયાના બાગેવાનો હુજરના દીદાર માટે આવેલા હતા.

તા. ૭મી સામવારે અમે ફરી દરેક મદત્તવની જગ્યાએ તેમ હલ્યતુલકલ્બી રસુલેખુદના એક સહાબીની જિયારતે ગયા હતા અને તા. ૮મી સવારે બગદાદ તરફ જવાને મોટરમાં સવાર થયા. એજ સવારે હુજરેઆલા ખેડત પધારેલા હતા. અહીં ખેડતથી બગદાદ પોંડયા સુધીના હુજરેઆલાની સફરનો એકવાલ લખીએ છીએ.

૫

ખેડતથી મિસ્યાફ.

લુબનાન પ્રાંત જગતના સોહામણા અને રળીઆમણા પ્રાંતોમા ગણાય છે. ખેડત તેનું પાયતબ્ત છે. દમિસ્કથી અહીં સુધીનો આખો રસ્તો લુબનાનની ખીણ માંથી છે. એટલે તેનું સૌંદર્ય અપુર્વ રહે છે.

હુજરેઆલીને ખેડતમાં ઓલમાએ ઈસ્લામએ માન આપ્યું. ત્યાર બાદ ત્યાંનાં મુકતીએ આપને ઝીયાફત આપી. જમણના બાદ નવી સ્થાપાયેલી અરબી કાલેજમ.

પધાર્યા. ત્યાંથી મકાસીદીલ અરબીયલ નામની બીજી કોલેજ ઇસ્લામી યતીમ-ખાનામાં પધાર્યા. જ્યાં જ્યાં હુઝુરેઆલી પધારા ત્યાં ત્યાં કસીદા ખવાની ભાપણો થયાં હતા. યતીમખાનામાં ખાસ મેળાવડો હતો. તેમાં પણ સુંદર નકરીરો થઈ.

સાંજે ખેડતના નગરશેઠ ઉમર દાઉદ ખોતાના આલીશાન મકાનમાં ઝીયાફત આપી હતી. જમીને આપે તેનાજ મકાનમાં આરામ કરમાવ્યું.

તા: ૯મી રબીઉલ અવ્વલ સવારે નાસ્તાથી ફારંગ થઈ આપ ખેડતની યુનીવર્સિટીમાં પધારા. જેની સાથે એક ઓગર્જેટરી પણ લેડેલી છે. તે લેઈ મ્યુઝીયમમાં ગયા. ત્યાં ૨૫૦૦ વરસ અગાઉના ઇતિહાસના દાંત મુકેલા છે, તે અને બીજી વસ્તુઓ લેઈ, આપ મોટરમાં લુખનાન પર્વત પર પધારી ગયા.

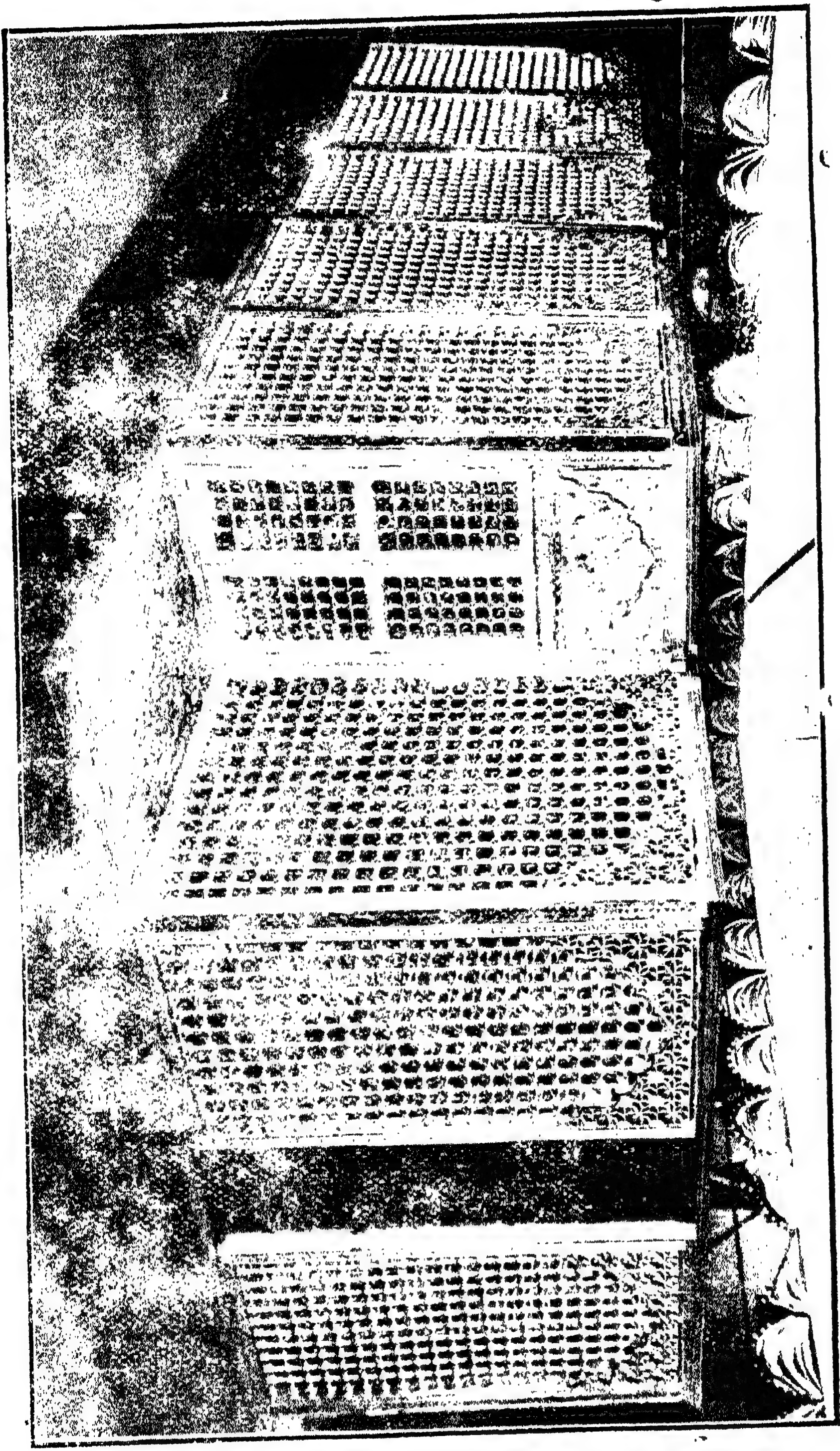
લુખનાન પર્વત સ્વીટઝરલેન્ડનો નમુનો છે. તેની ઉપર આલીયા ગામમાં શેઠ ઉમર દાઉદના બંગલામાં આ લીધી. અહીંથી રવાના થઈ સોફર ગામમાં જઈ અખેરની નમાઝ અદા કરમાવી.

સોફરથી આપ અઅલ્લયક પધારા. આ હાજ્રાલીમ નખીના પુર્વેનું વિખ્યાત શહેર છે. જેના અવશેષો આજે પણ નજરે પડે છે. હાજ્રાલીમ નખીને જે ઇસ્લામ એ કેદ કરેલા હતા, તે જગા હજી મોજુદ છે. અને પુરાતન રાજ મહેલના ખંડેરા જુના ઝમાનાનું અજુબો ગરીબ કારીગરીનું ભાન કરાવે છે. અઅલ્લયકથી સરકાર વદા થઈ સાંજે દમિસ્ક આવેને શરીફ અમીર મુખતારના મકાનમાં ખીરાજમાન થયા.

તા: ૧૦મી સવારે આપે તરાખેલુસશામનું ફાજન કબુલ કરમાવ્યું. અખેરે સીરીયન સરકારના વતી આપના માનમાં “હાજ્રાલુલખયરી” નામની સંસ્થાએ મદ્રસએ દારૂલ હદીસમાં શાનદાર પાર્ટી આપી હતી. આ પાર્ટીમાં બધા તેના તથા અમલદારો આવ્યા હતા. અને પુરલુદ્દ ભાપણો થયા હતા. ભાપણ કર્તાઓમાં શાલ બંદર પણ હતા તેઓએ હુઝુરઆલીના હસ્તક કામની ખેલબુદગી અને ૩૦૦ મદ્રસાઓની તાલીમનો વીગતવાર ચીતાર રજુ કર્યો હતો.

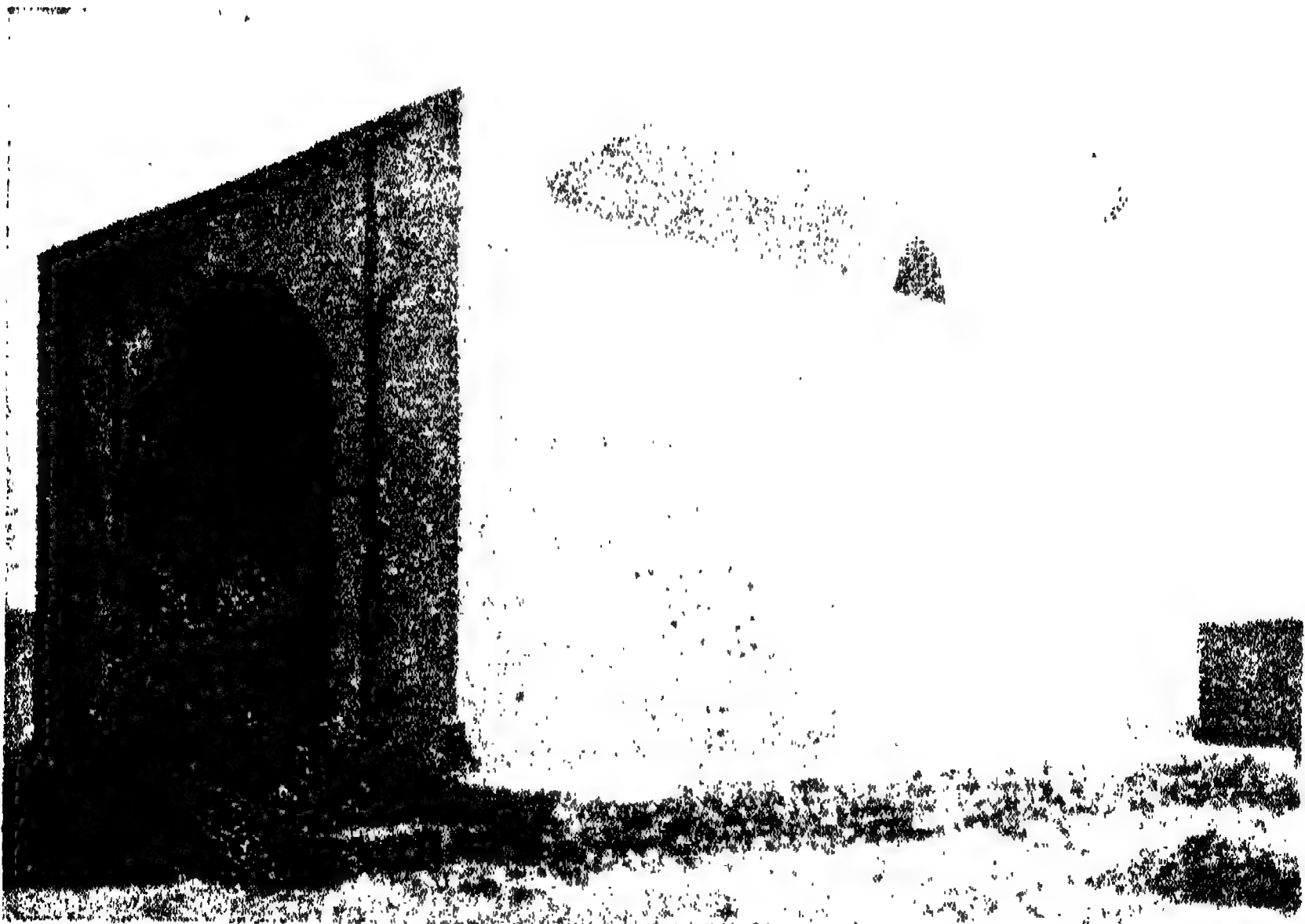
દારૂલ હદીસમાંથી આપ શીયાઓના મદ્રસામાં પધાર્યા હતા. ત્યાં પણ ભાપણો થયા હતા અને આપને માન મળ્યું હતું.

તા: ૧૧મી આપ દમિસ્કથી રવાના થઈ હીમસ પહોંચ્યા. ત્યાં ઝોહરની નમાઝ પઢી લણ વાળે સલ્મીયામાં દાખલ થયા. સલ્મીયામાં અર્ધમત મસતુરીન





૧૬. મુસ્લીમ બિન અકીલના મંદિર, કુશ.



૧૭. મયસર બીન તમ્મારના મંદિર, કુશ.

રહેતા હતા તેથી તેનું મહત્વ હવે અવતની તવારીખમાં અનોખું છે. અસરનો વખત હોવાથી આપે મવલાના અબ્દુલ્લાહીલ મસતુરના કુખ્યા શરીફ પાસેની મસજીદમાં અસરની નમાઝ અદા કરાવા. ત્યાર પછી કચ્છે મુત્તારકની જીયારત કીધી. સલમી યાના કાઝી અને ખીખ આગેવાનોએ આપનો સત્કાર કરી શહેરમાં લઇ ગયા. મગરીખની અને ઇરાની નમાઝ સલમીયાની જામે મસજીદમાં ઇમામતથી પઢાવી. આપના પાછળ શહેરના કાઝી તથા તમામ મુસલમાનોએ નમાઝ પઢી. તે પછી આપ લીમાત પધારા, ત્યાં હોટલમાં ઉતારે લીધા. બારમી રાત હોવાથી આપ ગામમાં રસુલુલ્લાહ (સ. અ.) ના વિલાદતની ખુશી કેલાએલી હતી. ઘરોઘર દિવાળી જેવી રોશની થઈ હતી. રસ્તાએ દબ્બપનાદથી ફૂલી રહ્યા હતા. લોકોને આપના આવવાની ખબર પડવાથી હોટલ પાસે જમા થઈ ગયા અને દીદારનો જોશ કરવા લાગ્યા. આપ જડખામાં પધારા લોહીએ આદાય ખમવા સત્કાર કર્યો.

તા. ૧૨મી સવારે આપ મિસ્ત્રાફ પધારા ગયા. મિસ્ત્રાફના પલાડ ઉપર મવલાના એલમદુલ મસતુર ઇમામની જીયારત ખતાવગમાં આવે છે. ત્યાં સરકા અલીનાકાફલા સાથે પધારા હતા. પલાડ ચડવામાં લગભગ ત્રણથી ચાર કલાક લાગ્ય. હતા. ખંખારની નમાઝ પલાડપર થઈ હતી. અને મગરાખે પાછા મિસ્ત્રાફ ગામમાં પધારવું થયું હતું.

મિસ્ત્રાફના પાસેજર કુદમુસ નામનું ખેડું છે. મિસ્ત્રાફથી આપ કુદમુસ પધારા અને ત્યાંજ સપાટીથી ૧૩૦૦ ફુટ ઉંચા આવેલા ખતુ કાતેમાના એક પુરાતન કિલ્લામ પધારા, ત્યાંથી દુર સુધીના યથા પ્રદેશો ચોખ્ખા દેખાય છે. આ કિલ્લાનો વહીવટ આજસુધી ખતુ કાતેમાના વંશજેતના હાથમાં છે. કુદમુસની મસજીદમાં આપે મગરાખ તથા ઇરાની નમાઝ ઇમામતથી પઢાવી. નમાઝ પછી મ્યુનિસીપાલીટીન પ્રમુખે આપને જિયાફત આપી તે જમીને આપ મિસ્ત્રાફ પધારા ગયા.

તા. ૧૩મી હજુર મિસ્ત્રાફથી તરાખેલસ પધારા અને એડનના આમિલ શેખ ખયરુદ્દીનના સગા અબ્દુલસત્તારના ત્યાં ઉતારા જાવરની નમાઝ આપે ઇમામતથી પઢાવી, તે બાદ જમન થયું અને પછી મજલીસ થઈ, તેમાં કરીફ પઢાવ્યા, તેમ ભાષણો વગેરે થયા બાદ મજલીસ ખતમ થઈ. બપોરે આપ તરાખેલસથી પાછા દમિરફ પધારી ગયા.

તા. ૧૪મી સવારના ઘણા આગેવાનોએ આપની મુલાકાત લીધી હતી તે પછી મઆલીફે જમીઅતે શર્હી નામના મદ્રસામાં પધારા, ત્યાંથી મકાનમાં આવ્યા.

સાંજે મહાન દેશભક્ત દા. અબ્દુલરહમાન શેહબંદરએ આપની મુલાકાત લઈ ઘણા અરસા તક અગત્યના વિષયો ઉપર વાત કરી હતી

તા. ૧૫મી સવારે મવલાનલમન્નાન દમિસ્કથી વદા થયા અને દિવસભર સફર કરી સાંજે મગરીબ રસ્તામાં પઢી રાતના રૂતબા ગામમાં મન્ઝીલ થઈ. રૂતબા ગામથી તા. ૧૬મી સવારના આગળ વધી સરકારેઆલી ૧૨ વાંજે રમાડી પહોંચ્યા. નમાઝ અને જમણના બાદ આપ ફરી મોટરમાં સવાર થયા અને ૩૧ વાંજે ફલુજ પહોંચ્યા. અહીંથી બગદાદ ૩૦ માઈલ છેડું રહે છે. ફલુજ પર ખાનસાહેબ અબ્દુલ અલી મુન્ આદમજી તેમજ ફેઝે હુસેનીના અરાફીનએ આપને આવકાર આપ્યો. યહાંથી આપ ૪ વાંજે ઉપડી મગરીબ પહેલાં ઇરાકના દાહસ-સલ્તનત બગદાદમાં શાનોશવકતયા દાખલ થયા.

મ. ન. ૧ જે રે ને અ. મ. ત.

ભાગ ચોથો

છંદક.

અથવા

૧

અગદાદ.

ત. ૧. ૧મી રખીઉલ અગવલ મંગળવારે દમિરકથી ઉપડેલી અમારા કાકાનાં મોટર આગળ વધી. રસ્તે વરસાદના ઝાપટાથી થોડી તકલીફ થઈ. લગભગ ગત્રે ૧૧૫૫ વાગે રૂતબા પહોંચ્યા, અને ચોક્કા પાસે મોટરો ઉભી રહી. અમોએ રાત મોટરમાંજ ગુઝારી. જેમાં સુવાની સારી સગવડ હોય છે.

તા: ૨મી બુધવારે સવારે સાત વાંજે રૂતબાથી ઉપડી જંગલો વટાવી છેક પા વાંજે રમાડી પહોંચ્યા. ત્યાં હોટલમાં ઉતારો લીધો અને જમીને રાતે સુઈ ગયા.

તા: ૩મી સવારે રમાડીથી નીકળી બરાબર બાર વાંજે બગદાદમાં દાખલ થઈ ક્યારે હુસેનીના મકાનમાં ઉતારો લીધો. દમિરકથી બગદાદ સુધીની મોટરની ટીકીટ માણસ દીઠ લગેજ સાથે રૂ. ૧૪ થાય છે. જે પ્રવાસ જોતા ઘણીજ ઓછી છે. તા: ૪મી અમોએ બગદાદના બજારો વગેરે ફરી જોયા.

તા: ૫મી શનીવારે રસુલુલાહની વિલાદતનો દીન હોવાથી અમોએ બગદાદમાં ફંડ ફરી જમણ ક્યું તેમ નીચલા સ્થાનોએ જઈ આવ્યા.

૧ સલમાન પાક. આપતુ ફઝલ અને દરજે મશહુર છે. સલમાનો મીન્ના અહલુલ ઐત. રસુલુલાહ ફરમાવી ગયા છે. અમીરલમુમીનીનના આપ હુજૂર છે બગદાદથી ૩૦ માઈલ દુર આપનો મકબરો છે અને સહેનના બહાર અબ્દુલાહ બીન જાબીર સલાબીની કબર છે. જે થોડા વરસો અગાઉ પુરાતના કિનારાથી લાશ લાવી દફન કરેલી છે. હજાર વરસ અગાઉની લાશ જેમની તેમ નીકળી હતી. અને એ કરામત દુન્યામાં મશહુર થઈ હતી, એમ રીવાયત છે.

૨ કાઝેમૈન. અહીં ધરના અશરી શીઆના ઇમામે મુસા કાઝીમ વગેરેની કબરોપર શાનદાર રોઝાઓ ચણાવેલા છે, જે જોવાલાયક છે.

૩ જગદાદના કબ્રસ્તાનમાં લણ ઝીયારતો મહત્વની છે. એક યુગો ખીન નુન. ખીજી બહોલ દાનાની જે ઇમામ જાફરસાદીકના ખાસ શીઆ હતા. ત્રીજી ખીખી ઝુબેદા ખાતુનની. અજ્યાસી ખલીફાની આ મહારાણી મવલાના જાફરસાદીક (અ. સ.) ની ખાસ શીઆ હતી. મક્કામાં નહેર ઝુબેદા આ ખીખીએ જ ખોદાવીને દુન્યામાં અમર નામ કર્યું છે. આપની કબર પર સુંદર રોઝા ચણેલો છે.

તા: ૧૩મી જાઝારમાં ફરી થોડીક ખરીદી વગેરે કરી અને તા: ૧૪મી સવારે નાસ્તો પુકરી અમારો કાફલો કરબલા તરફ રવાના થયો. મોટર બસમાં બાવીસ માણસો બેસ્યા. તેના બાવીસ રૂપીઆ ફાવેલા હતા. જગદાદથી ઉપડી મોટર મુસ્તબ્બ થોભી. અહીં મુસ્લીમ ખીન અકીલના ફરજાંદો, હિંદુઓ અને મોલ્દામદના રોઝા છે. જેની તરફ જોતાંજ માસુમ બચ્ચાઓની મહેનત યાદ આવીને આંખમાં આંસુ આવી જાય છે. ઝીયારત કરી આગળ વધતા મવલાના ઓનનો રોઝા આવે છે. આ બહાદુર જવાન જયનબ (અ. સ.) ના શાહજાદા છે. આશુરાની રાતે (તા: ૯ મી રોજે રાતે) આપ ઇમામે મહમુદ વાસ્તે મદદ શોધવા બનુ અસલ્લી તરફ ગયા હતા. ત્યાં રસ્તામાંજ દુશ્મનોએ ઘેરીને આપને શહીદ કરી દીધો છે. અમારે આપની ઝીયારત કરી ત્રગભગ સાડા બાર વાગે કરબલા પહોંચ્યા.

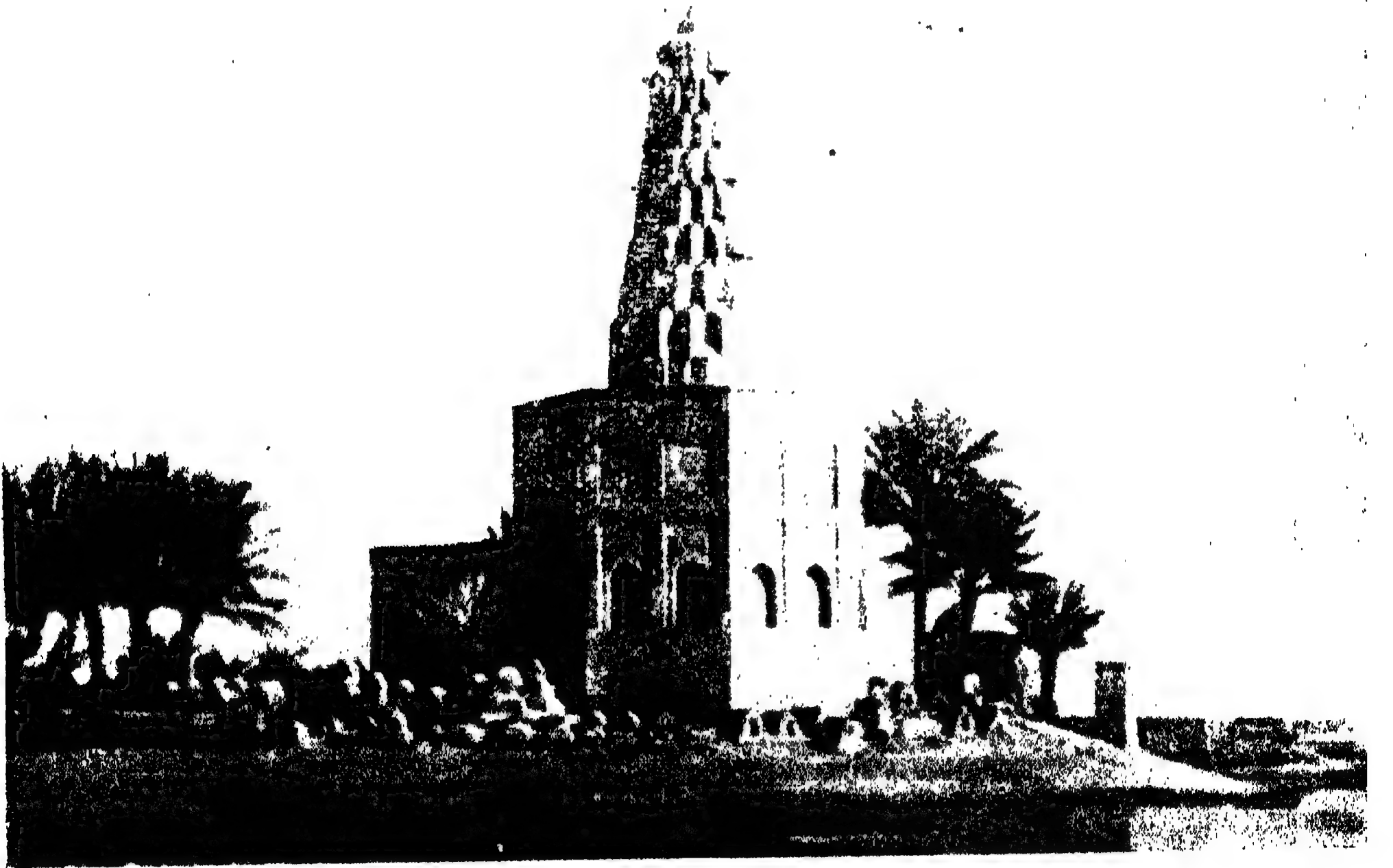
૨

હુસેનઆલીની પધરામણી.

ફરજે હુસેનીમાં સરસામાન મુકાવી ગુસલ કરી અમે હરમૈનની તરફ ગયા. પહેલા પહેલ શહીદોના સરદારના રોઝાએ અતહરમાં સલામ પઢી દેવા કાંવી. ઇમામ (અ. સ.) મુસીબતપર આંસુના ડુલ મુકી શકાયત તકબ કાંવી. તે પછી અલમખરદારના રોઝામાં ગયા. જલાલથી અમે ઉઘાઈ ગયા અદબ અને ખુશુઅથી સલામ પઢી દેવા કાંવી. હજના બાદ નખીની અને નખીના નવાસાની ઝીયારત નસીબથઈ તે પર હમ્દ કાંવો એજ રીતે તા: ૧૫ અને ૧૬ મંગળવાર અને બુધવાર નમાઝના બાદ ઝીયારતથી શરફ લેતા રહ્યા. પુરસદના સમયે જાઝારમાં ફર્યા જાફરે-સાદીકનો જગીરો જોયો. હુર (અ. સ.) ની ઝીયારત કાંવી. ખયમગાદ વગેરે દેખી હુસેન (અ. સ.) ને યાદ કાંવા. કરબલા આજકાલ ખુબ તરફી કરી રહ્યું છે. ડામરોના રસ્તા થયા છે, વીજળીની રોશની, બાગ બગીચાઓ મદરસાઓ અને ઉંચી ઇમારતો બની ગઈ છે.



હુઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જામિર અને હુઝરત હુઝેફતુલ યમાનીની આરામગાહ મદાય



બીબી કુબેદા ખાતુનના રોઝા, બગદાદ



કન્યાશ્રમ દ્વારા સ્થાપિત ઉત્કૃષ્ટ

અગદાદ મોટર સ્ટેન્ડ ઉપર હુઝુરેઆલીના સ્વાગત માટે તા: ૧૬મીએ ધરાકના શાહ ગાઝીના સેક્રેટરી, વઝીર તથા બીજા અમલદારો આવેલા હતા. આપ નામદારે તેમણી સાથે થોડીક વાત કરી ખાનસાહેબ અબ્દુલઅલીના મકાનમાં પધારા. નમાઝ અને જમણના બાદ આપે ત્યાંજ આરામ કરમાવ્યું. તા: ૧૭મીએ સવારે આપ કરબલા જવાને રવાના થયા. રસ્તામાં મુસદ્દયિયની અને ઝોનની ઝીયારતો કરી. મોટર આગળ વધતા ખાનઆનશી નામની ચોકી પાસે કરબલા મોઅલ્લાના આગેવાનો તથા મુમીનાન ઇસ્તીફાત માટે આવેલા હતા. કરબલાના ગવર્નરના સેક્રેટરી, મ્યુનિસીપાલીટીના પ્રમુખ, વકીઆતાના ઇમિસ્તર વગેરેએ અહીંથી આપને સનમાન પૂર્વક સરવસ આકારે કરબલાના મ્યુનિસીપલ હોલમાં લઇ ગયા.

પહેલા પહેલ આગેવાનોથી આપની ઓળખાણ કરાવવામાં આવી, ત્યાર બાદ સદયિદ અબ્દુલ રઝઝાક વડાણ ખેંગે આવકારનું જીરુસાદાર ભાષણ કર્યું. તે પછી કાલફીક આપવામાં આવ્યું. અને આપ નામદાર ટાઉન હોલમાંથી હરમે શમ્બી-રમાં પધાર્યા. ત્યાં સલામ અને દોઆ થણા રીકુતથી પદી હરમે અખ્બાસમા પધારા ત્યાં દોઆ કરમાવી. ફેઝના મકાનમાં ઉતારો લીધો.

તા: ૧૮મી જુમ્માએ હરવાલાના હોલમાં મહદમની મજલીસ તથા જીમાત થઈ. હુઝુરેઆલી રોજ હરમનમાં ઝીયારત કરી દોઆ કરમાવતા. ઇમામત થી નમાઝ થતી, અને અનેક આલીમે આપના દીવારથી શરફ લેતા. આમ ૧૯મી શનીવારથી તા: ૨૨મી મંગળવાર સુધી કાર્યક્રમ રહ્યો. તા: ૨૩મી બુધવારે સવારે આપે સરા મકાનમાં વાઅઝ કરમાવી. હમ્દો-સનાના બાદ ૬૯મી બયાન કરમાવ્યું, નખીસાહેબ અને આલે નખી ઉપર સહવાત ખોલી હિજ્જઝ, મિસર, ફલસ્તીન, શામ અને ધરાક એ પાંચે પવિત્ર દેશમાં પંજેતનના દાદાને જે પનોતો આવકાર મળ્યો તે ઝીકર કરી ખુદાતઆલ્લાનો શુકર કર્યો, અને જેવટ કરબલાની મુસીબત બયાન કરમાવી આશુરાનો નકશો બતાવ્યો તે બાદ તોલાના કાદરામમાં વાઅઝ ખતમ થઈ.

તા. ૨૪મી બુધવારે ઝરીફ મુયારકના હકીતેતાલની બહોર રસમ થઈ. રાત્રે હરમે અતહરમાં ભપકાદાર વીજળીની રોશની થઈ. જેને જોવા માટે હજારો લોક ઉભરાયા હતા. આવનારાઓને બાંક-શિક્ષા આમેઝ કરેલું ચરખત પીલાવવામાં આવતું હતું. હુઝુરેઆલીએ ધરાની નમાઝ બાદ હરમના મકાનમાં તસબીહુલ આઝ-મની નમાઝ અદા કરી, જમણ પણ ત્યાંજ લીધું. તે બાદ આગાસીમાં ધરાકી તર્જની ગમની મજલીસ થઈ. જેમાં અરબી અને ફાર્સી મરસીયા પઢાયા રોઝએ અતહર બુકએ નુર હતા તેની રોશનાઈ એવી હતી કે, કદી કાઈએ જોઈ ન હોય ન સુની હોય. ઝરી મુયારકની ખેડક આરસના પથરની હતી. અને તેના ચળકાટનો કાઈ પાર ન હતો.

તા. ૨૫મી રોજ મુજબ કાર્યક્રમ રહ્યો. તા. ૨૬મી શનીવારે હુજુરેઆલીએ શાહઆદીએ સદીત હરમ શરીફમાં રાતના બે વાગા સુધી જાગીને દોઝા કીધી. તા. ૨૭મી રવીવારે અમારો કાકાનો નજદે અશરફ તરફ રવાના થયો. ૧. ૥ વાગે ઉપડેલા ૧૨૦ વાગે પહોંચી ગયા. ફક્તમાં ઉતરી કપડા બદલી ઝીંઘારતથી જાગરેવર થયા.

તા. ૨૮મી સોમવારે હુજુરેઆલી કરબલાથી નજદ તશરીફ લાખ્યા. શહેરન લોકોએ આપને માન આપવા માટે એક સુંદર શામીઆનો ઉભો કરેલા હતો તેમ મેળાવડો થયો. હુજુરેઆલીએ હરમે મુજારકમાં દોઝા ફરમાવી ઉતારા પર પધારી ગયા. નજદના ઉલમાએ આપથી મુલાકાતનું શરફ લીધું.

તા. ૨૯મી મંગળવારે મુસ્લિમ કુશાએ આલમના રોજામાં દાખીતી કીધી અને તા. ૩૦મી બુધવારે મગરીબની નમાઝ કુશની મસ્જીદમાં અલી મુર્તઝા સ.અ. ના મેદરાસ મુજારકમાં ઉભા રહીને ઇમામતથી સરકારે પદાવી હતી.

તા. ૧લી રબીઉલઆખર જુમેરા : રોજે અમે કુશમાં નીચલી ઝીંઘારતો કરી. ૧ હજરત કુમેલ બિન ઝીયાદ, હજરત એહનદ બિન હૈસ, હજરત રશીદ હુજરી આ ત્રણે અલીના શીઆ શાહીદ છે અને એકજ દક્ષમાં દફન છે. ૨ હજરત મસર બિન તમ્માર ૩ હજરત હાની બિન ઉર્વા, અલીના હુજુરત અને મુસ્લીમને બચાવનાર. ૪ હજરત મુસ્લીમ બિન અકીલ, શખ્ષીરના એલચી, આ સિવા કુશમાં અલીએઆલ્લાનું મકાન બતાવાય છે. જે મસ્જીદમાં આપ શાહીદ થયા તેમાં પણ ત્રણી ઇતિહાસીક જગ્યાઓ છે. મેદરાસપર “ કુશમા દાખલા અલૈહ! ઝકરીયલ મેદરાસ ” ની આવેતેપાક લખેલી છે.

તા. બીજી જુમ્આએ જાગરની નમાઝ સરકારેઆલીએ કુશની મસ્જીદમાં પદાવી. તા. ત્રીજી આપ મુકામ રહ્યાં. તા. ચોથીએ ઇમામુજ્જમાનો સ.અ.ની સાક્ષિગરહ હોવાથી લુકમાની સરાના હાલમાં મજલિસ થઇ અને રોજ સવારનું જમણ થયું. એજ રાત્રે હુજુરેઆલી રાતના બે વાગા સુધી હરમે મુર્તઝવીમાં જાગા અને ઇલાહત કીધી, ત્યાર બાદ વહેલી સવારમાં કરબલા પધારી ગયા.

તા. પાંચમી સવારે અમારો કાકાનો નજદથી જાગરે નમાઝ બાદ રવાના થઇ કરબલા ખા વાળે દાખલ થયા. એજ રાત્રે હુજુરેઆલીએ હરમે હુસેનમા રાત ઝીંઘારત કરી દોઝા કીધી અને વહેલી સવારમાં મોટર રસ્તે બગદાદ પધારી ગયા.

તા. ૬થી અમે કરબલામાં રહ્યાં અને તા. ૭મી સવારે નાસ્તો કરી હરમ તી વહા થઇ મોટરમાં બગદાદ ગયા. હુજુરેઆલી બગદાદ ખાતે ખાસ રોજા અંજામમાં

તશરીફ-કર્મી હતા. જેના સામેજ શાહગઝીનો દરબાર હાથ છે. સવાર બપોરની નમાઝ આપ અહીં અદા કરતા અને સાંજે ખાનસાહેબ અબ્દુલઅલીના મકાનની અગાસીપર હમામત કરાવતા. તા: ૬થી મંગળવારે બગદાદના તેનાઓએ આપની મુલાકાત લીધી હતી. અને તા: ૭મી બુધવારે સવારે આપ નામદાર માજુન સાહેબ સહીત જાંદીશ એલચીના ત્યાં પધાર્યા હતા તેજ દિવસે આપ કાઝમેન તથા સદમાન પાદ તશરીફ લઈ ગયા હતા. રાત્રે અખ્યાસી આઇસ ફેક્ટરીમાં ઝીયાકત હતી.

તા: ૮મી ગુરુવારે સવારે દસ વાગે જાંદીશ એલચીએ વલતી મુલાકાત આપી હતી. અને ૧૧મી વાગે હુઝુરેઆલી ધંરાકના રાગ્ત જલોત્તતુલ મુદ્દ ગઝીને મળવા કસરે ઝલ્લ નામના મહેલમાં પધાર્યા હતા. ખેવેના દરમિયાન જુની મિતતા અને વહિલોના સંબંધ તથા સામાન્ય વિષયો ઉપર વાતો થઈ હતી. એજ સાંજે ૫ વાગે એકઝીબીયન ગાર્ડનમાં આપે હમામદાર પાર્ટી આપી હતી. જેમાં વડા પ્રધાન સુલેમાન પાશા, પ્રધાન મંડળના સભ્યો અને મોટા અમલદારો હાજર રહ્યા હતા. રાત્રે આપે ખાનસાહેબ અબ્દુલઅલીના ત્યાં ઝીયાકત જમી મીસાક લાધો હતો. અને બસરા મેલથી ૧૨ વાગે બગદાદથી વિદાય લાધી હતી. એજ મેલથી અમારો કાફલો બસરા જવા ઉપડ્યો હતો.

તા. ૯મી જુનમાએ બપોરે એક વાગે મેલ બસરા પહોંચ્યા. સરકારઆલી તરતજ ફેઝના મકાનમાં હમામતથી ઝોલર અને અસરની નમાઝ પદાવી જમાણુ લાધું. બપોરે આપ નામદાર જુબેર વાસીઓની અરઝથી જુબેર ગામ પધાર્યા હતા. ત્યાં લાયબ્રેરી હોલમાં આપનો સત્કાર થયો હતો. જુબેરથી આપ બસરા પધારી ફેઝના મકાનમાં આરામ લાધો.

તા. ૧૦ રબીઉલઆખર ૧૩૫૬ હિજરી શનીવારે ગા વાગે સરકારઆલી સાહત, કાદર અને ૭૦૦ મુમીનીનના કાફલો મેલ સ્ટીમર વાસના મારફતે બસરાથી વિદાય થઈ હિંદ નરફ આવવા ઉપડ્યા.

૩

હિંદનીસરઝમીનમાં

તા. ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, રવી, સોમ, મંગળ અને બુધવાર સ્ટીમર પર્શી-અન ગલ્ફમાંથી પસાર થઈ અરબી સમંદરમાં દાખલ થઈ હતી. તા. ૧૨ સાંજે બહરેન બંદર ઉપર તે થોભી. યહાં આપણા ભાઈઓ વેપાર અર્થે વસેલા છે. તેઓ જહાઝપર આવ્યા અને મોલાનાના કદમખોસ થયા. ત્યાંની જમાતમાં નજીવા કારણે

કેટલાક મતભેદ હતા તે હુઝુરઆલીએ દુર કરાવી દીધાં; જમાઅત હશીખુશી વિદ્ય થઈ. બહરેનમાં એક મશહુર વેપારી ખાનસાહેબ યુસુફ બિન એહમદ સી. આઈ ઈ. છે, તેઓએ મોલાનાની ખિદમતમાં ઈરાની ગાલીચા તથા કુંબાઓ ભેટ કર્યાં. આપે તેને શાલ ઓઢાવી ખુશ કર્યાં. મગરીબની નમાઝ પછી જહાઝ અરબી સમુદ્રના નીળવણી નીર ચીરતું ઝડપભેર ચાલવા લાગ્યું. રોઝ સવારસાંજ ઇમામતની નમાઝ થતી, સરકાર તરફથી જમણ થતું, અને વક્ત ઘણો આનંદમાં વીતી જતો. રાતા સમુદ્રના બંદરો દુરથી દેખાતા હતા. ગુરવાર તા. ૧૫ મી સવારના ૭ વાગે વાસના જહાઝે કરાંચીમાં લંગર કર્યું.

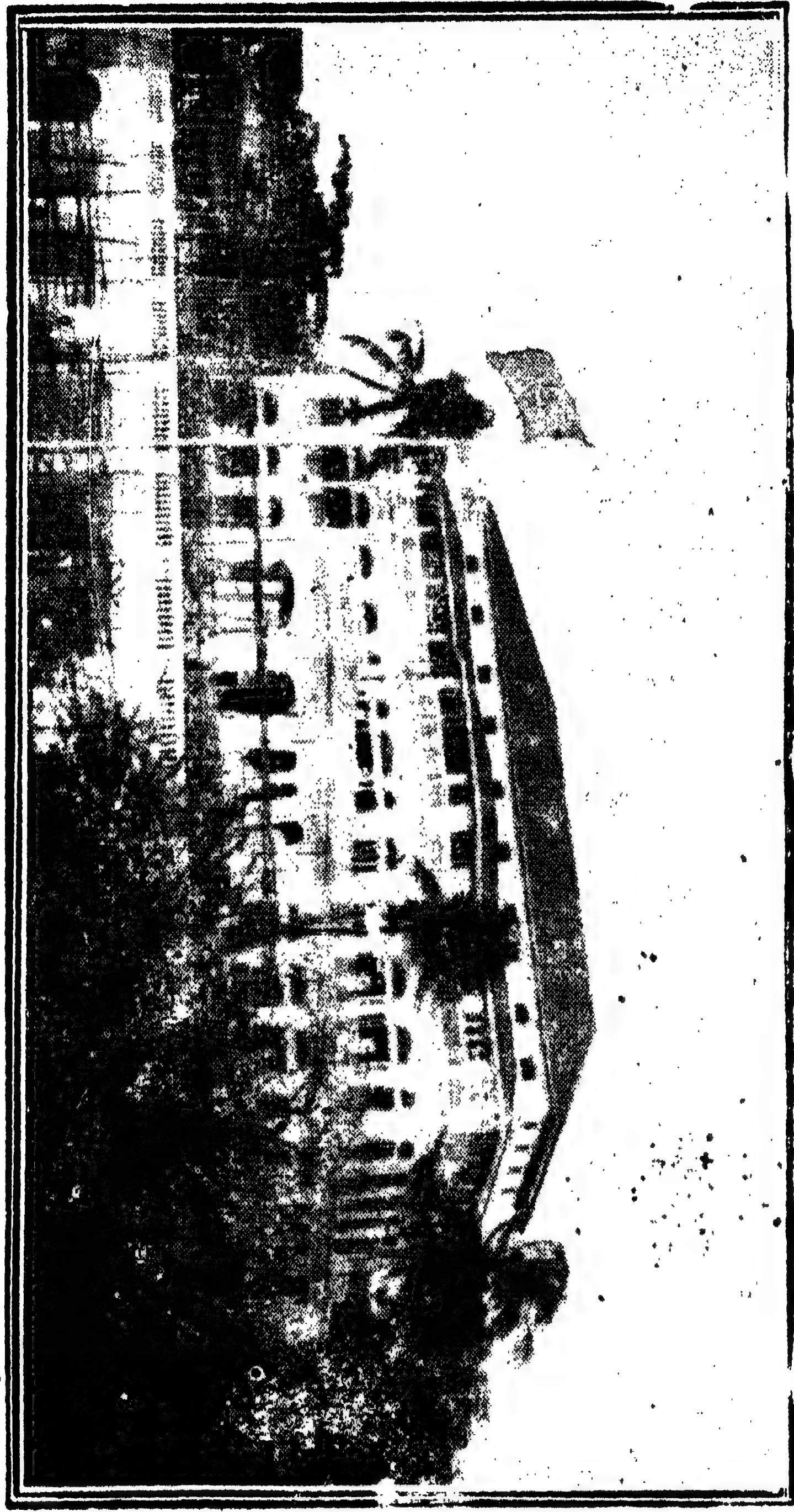
કીયામારી બંદર ઉપર આપ નામદારના ઈસ્તીફાલા માટે તમામ મુમીનીન આગેવાન મુસ્લીમો તેમ બીજા કેમોના નેતાઓ આવેલા હતા. સધવદી સાહેબભાઈ સાહેબ સરીયુદીન સાહેબ તથા સધવદી હસનભાઈ સહેબે આપને ઉતાર્યા. ખેંડના સરોદો તકબીરના, નાઅરાઓ વચ્ચે આપે હિંદની સરઝમીનમાં કદમ મુક્યા બંદર ઉપર બાંધેલા શામીયાનામાં ઓળખાણનો મેળાવડો થયો. પછી આપ બીગ્ન શામીયાનામાં પધારા, જ્યાંથી દમામદાર જુલુસ નીકળ્યું.

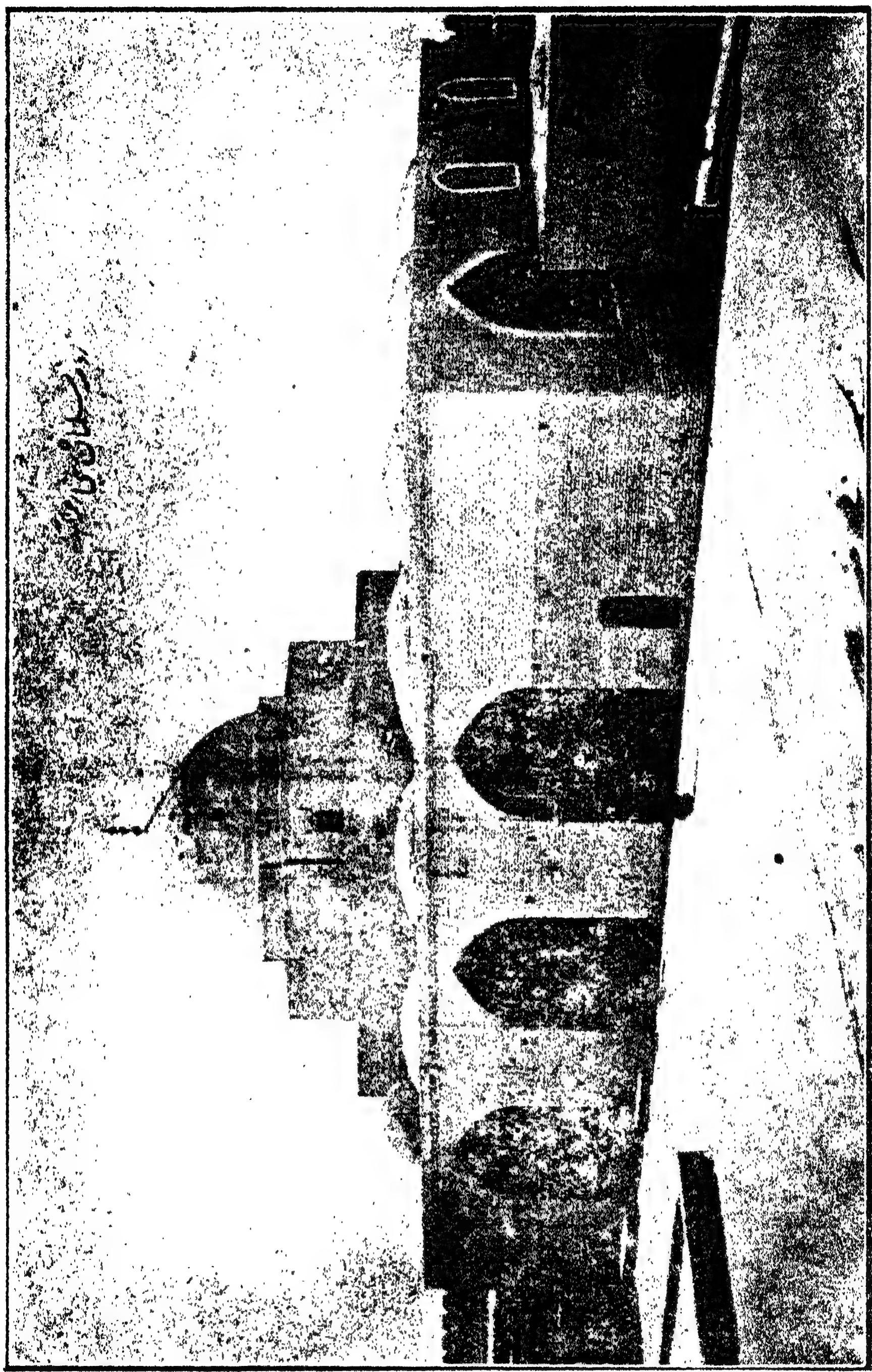
સરઘસના રસ્તાઓ આકર્ષક રીતે સજ્જવેલા હતા. વાત્રંટીયરો, રકાઉટા વગેરેની સેવા વખાણુ પાત્ર હતી. આદમ મસ્જીદ પાસે સરઘસ વિખેરાતા મકદમની મજલીસ થઈ હતી અને તે બાદ તકબી જુમાતખાનામાં જમણ થયું હતું. પછી આપ કલીફટન રોડ ઉપરના બંગલામાં પધરી ગયા.

તા: ૧૬મીએ જુમ્હા હોવાથી આદમ મસ્જીદ તક જુલુસ સાથે પધારેલા હતા. અને ઘણીજ ઉમદા દોઆ ફરમાવી હતી. તા: ૧૭, ૧૮, ૧૯ રાત્રી, રવી, સોમ ઈ બાફતોનો સીલસીલો હતો. ૧૯મી તારીખ રાતે શાહઝાદાની સાલગિરદની રાત હોવાથી શાહી જુલુસ નીકળ્યું હતું અને આતશખાત્રી થઈ હતી તેજ દિવસ સવારે સિંધના ગવર્નર સાહેબને આપ મળવા ગયા. તેમ ગવર્નરે આપને વળતી મુલાકાત આપી હતી. જે પ્રસંગે અનુસરીને જમાતખાનાનો હોલ આકર્ષક રીતે સજ્જવેલો હતો.

તા: ૨૦મી મંગળવારે શાહઝાદા માઝુનો મનસુસની સાલગિરદની મજલીસ આદમ મસ્જીદમાં થઈ હતી. અને શીરોઝપુરવાલા શેઠએ જમાતનું જમણ કર્યું હતું. તેજ સાંજે ગાંધી ગાર્ડન પાસેના બંગલામાં મુસલમાનાને પંજાબના અંજુ-મન તરફથી આપ નામદારને માનપત્ર અપાયું હતું અને સુંદર પાર્ટી થઈ હતી. જેનો ઘટીત જવાબ શેખ અબ્દુલતકયિબ દીવાને આપ્યો હતો.

[1952-53]





શ્રીશાસ્ત્રી મહાશયન, અગાધાદ.

કરાંચીમાં અમોએ ઝીયાસ્ત કરી જોવા લાયક જગ્યાઓમાં ફરી, તા: ૨૦મી તે ૧૧મી ની દ્રેનથી કરાંચીથી તીકળી સવારે ૬:૩૦ વાગે હિંદસખાદ આવ્યા હતા: : ૨૧મી અપેરે કાયદા મેલથી સરકારેઆર્થ પણ હિંદસખાદ પધાર્યા હતા. મુમી- ન કદમખોસ થયા પછી આપ સ્પેશીઅલ દ્રેનથી અમદાવાદ તરફ ઉપડ્યા હતા. મો પણ સાથેજ હતા. મારવાડ, સિદ્ધપુર વગેરેના દરમિયાનવાલા સ્ટેશનો ઉપર મીનીનએ આપને દરખાસો અ વકાર આપ્યો હતો. તા: ૨૨મી જુમેરાતે રાતે ૧ અમદાવાદ આવી પહોંચી.

મુમીનીન ભાઈયોની ચિઝાર હાજરીથી અમદાવાદ સ્ટેશન ધમધમી રહ્યું નુ. ખેંડના સરોદો અને તકળીરના આવાજો વચ્ચે આપ સ્ટેશનથી કુત્ખી સરામા વારી ગયા. ત્યાં આપે દોઆતે કીરામ અને વાલીયોની ઝીયાસ્ત કીધી ખીજે દી મુઆ તા: ૨૩મી સવારે તાજપુરની મસ્જીદ તક આપનું શાહી સરવસ દાઢવામાં આવ્યું. મસ્જીદમાં મકદમની મજલીસ થઈ તે પછી જમાત થઈ ફરી આપ મસ્જીદમાં પધારા અને જુમ્આની નમાઝ પઢાવી. અપેરે મુસલમાને એ આપને નપત્ર આપ્યું. અને રાતે આપ અમદાવાદથી વિદા થયા.

હુજુરેઆલીને લઈને ઉપડેલી દ્રેન સવારે પાલધર થોભી. સવારની નમાઝ આપે અદા કીધી અને સ્પેશીઅલ દ્રેનમાં તશરીફ ફર્મા થયા. જે તા. ૨૪ શની- ર સવારે ૮-૪૦ વાગે મુંબઈના આલીશાન બિલ્કટોરીયા ટરમીનસ સ્ટેશન ઉપર આંતિ હાદમાટ અને ઉત્સાહ આનંદ વચ્ચે આવી પહોંચી.

મુંબઈના એ બાદશાહી સ્ટેશન ઉપર બાદશાહી દીનને ન કદી દીદ ન શુનીદ ન મળ્યું. અનજુમને તખ્લીગુલ ઇસ્લામે માનપત આપ્યું, ત્યાર બાદ જુલુસ કીલ્યું જેમાં મુંબઈ ઉપરાંત દેશાવરના મળી કુલ ૨૫ હજાર મુમીનીન શામીલ થા હતા. આ સરવસની વ્યવસ્થા જાળવવાને ૫૦૦ પોલીસ મહેનત લઈ રહી હતી કર્નર રસ્તાઓમાં ફરીને જુલુસ ગુર્તુલ મસાજીદમાં થોભ્યું, જ્યાં મકદમની જલીસ થઈ અને ત્યાર પછી દાઉદી બાગમાં જમણ થયું.

શનીવાર, રવીવાર, સોમવાર, એમ ત્રણ દિવસ સુધી મુંબઈની કેમી ઇમા- નો ઉપર અસાધારણ રોશની થઈ હતી. રવીવાર તા. ૨૫મીએ રાત્રે બીંડી બજાર થા સાતતાડમાં આપના વધુ જુલુસ થયા. તા. ૨૬મીએપણ ખુશાલી થઈ. તા. ૨૭મી મંગળવારે હુજુરેઆલીએ નિયાઝતી જમાઅત કીધી તેમા જમણ ઘણાજ કલક થયા હતા. તા. ૨૮મી બહારગામના મેહમાનોને આપે વિદા કીધા. તા: ૨૯ જુમ્આરાતે મોલાના મોઅયદની મજલીસ આપે કાટની મસજીદમા પઢી

અને તા. પહેલી જમાદીલઅવલ જુમ્આએ બપોરે ઓહરની નમાઝ બાદ મુરંતુલ મસાજીદમાં ઇમામુઝઝમાન અને આપના આખા તાહીરીન તથા અબના અકરમીન ઉપર સલવાત પઢી, પાંચે પાક પ્રાંતનો પ્રવાસ પનોતી રીતે પુરો થયો અને દા'વત હાદીયલનો કલેમો બુલંદ થયો તે બાબે હમ્દ ફરમાવી મુમીનીનના હકમાં દોઆએ ખયર ફરમાવી.

૪

ઉપસંહાર

અમે અલાહતઆલાનો હઝારહા હમ્દ અને શુકર કરીએ છે કે, તે એ પોતાના દાઇએ અમીન, ફખરદોઆતુલ મુતલકીન સઇયદના વ મવલાના તાહિર સખકુદીન સાહેબ (ત. ઉ. શ.) ના તુફેલમાં અમને અમારા કાફલાના મદદી અને બધરોને પાંચે પાક દેશમાં જવાનું નસીબ કરી આપ્યું. હીખઝમાં હજના કર્જથી મોકળા થઇ, નખીએ કરીમના રોઝામાં ગયા. ત્યાંથી મિસર જઇ અઇમ્મા તાહિર નની ઝીયારતનું શરફ લઇ ફલસ્તીન પહોંચી આંગીયા અને અવલીયાની કબરો પર પેશાની મુકા સીરીયા ગયા, અને અલલેએતે નખાના આશંકાના મઝરતને ખારેસે દર્જ ઇરાક આવી આલમના મુશિકલકુશા અને આપના લાહલા સઇયદુશ શાહદા હુસેન (અ. સ.) ના ગુંબદમાં ઉભા રહી ગુનાહ બક્ષાવ્યા. અમે વો દોલત અબદીયહ કમાયા જેને દુન્યાની કામ દોલતથી આંખી શકાય નહી. અમે વો નેઅમત મેળવી જેની સામે દુન્યાની કામ નેઅમતને સરખાવી શકાય નહી. ખુદના એ અલસાન અદા કરવાની અમારા તાકત નથી. અને હુઝુરેઆલીના એલ-સાનાત ગણાવવાની અમારા તાબ નથા. એ પ્રવાસમાં દઅવતની શાનાતને અમે નઝરોથી જોઇ. તવારીખમાં જેટલા દોઆતની હજ નોંધાએલી છે. તેના બયાના એક તરફ અને આ દાઇઝઝમાનના હકના વાંકેઆત એક તરફ. ખરેખર આ પ્રવાસે દઅવતના કલેમાને કમાલ બુલંદી અપાવી છે.

“ ખરકતે અદિલ કઅબા ” એ નામમાં હુઝુરેઆલીએ સ. ૧૩૫૬ના અદદ બતાવેલા છે, તેમ “ સફલતે અરકાતિલ મઆરિફ ” માં એજ સત નિકળે છે, એ બે નામથી આકાએનામદારે જે રિસાલો તસનીફ કીધો છે તેના હમ્દથી અમે હમ્દ કરીએ છે, તેની સલવાતથી અમે સલવાત પઢીએ છે, તેની દોઆથી દોઆ કરીએ છે અને તેનીજ મુનાઝતથી મુનાઝત કરીએ છે. ખુદાતઆલા અમારા આ અમલને કુબુલ ફરમાવે અને હુઝુરેઆલીની ઉમ્મેશરીફને દરાઝ ફરમાવી, આપના ફરઝંદે અરઝુમંદ, ઇમામુઝઝમાનના દિલપસંદ, દઅવતના માઝુન અને મનસુસ, મોલા-

ના મોહમદ બુહાનુદ્દીનની પણ ઉમ્મે શરીફને દરાઝ કરે. એ ખેવે વલીના સાયએ-
આતેફતમાં મુમીનીનને ખુશ રાખે. મુમીનીનના મોલા ઇમામુઝઝમાન સ.અ. ના
ઝુહુરને શિતાબ કરે. [આમીન]

છેવટે આ “મનાઝરે નેઅમત” ને અમે અમારા આકાના રિસાલાના કસી
દાના ચંદ અશઆરપર ખતમ કરીએ છે. આપ ઇમામુઝઝમાન સ. ને મુખાતિબ
થઈને ઇરશાદ ફરમાવે છે—

યા ઇમામલ અસ્રેયા મન અ ર ફા હ.

વાકેફુન મિન્હો બે મઅનિન અ ર ફા હ.

અય ઇમામુઝઝમાન ! અય વોહ ઇમામ ફે, જેના સખખથી અરફા પોતે
પોતાની મુરાદને ઓળખે છે.

બેકા નફસી ઇન્દા રખીલ બયતે યા

સિખતા તાહલ મુસ્તફા મુઝ દ લે ફા હ.

અય તાહા મુસ્તફાના નવાસા ! રખ્ખુલ આલેમીનના ઘરમાં આપના સખખથી
મારો જ્ઞાન નઝદીકી મેળવે છે.

બેકા યા બયતલ ઇલાહીન તાતેકલ-

હુયા નફસી અસખહત મો અ ત કે ફા હ.

અય ઇલાહલ આલેમીનના ખોલતા અને જીવતા ઘર ! આપના સખખથીજ
મારો જ્ઞાન ખુદાના દરબારમાં લીન થયો છે.

શકરત નઅમાકા બિલ અજઝે અનિશ-

શુકરે યા મ વ લ લ વરા મો અ ત રે ફા હ.

અય ખલકના મવલા ! આપની નેઅમતોનો શુકર મારો જ્ઞાન આજીવી
કરે છે.

લમ તઝલ મિન બહરે એ હ સા નો કા યા

બહરા તુરીન વ હુદન મુ ગ તરે ફા હ.

અય હિદાયત અને તુરના સમંદર ! આપના એહસાનના દરીયાથી મારો
જ્ઞાન ખોલળાઓ ભરી રહ્યો છે.

નજસો તાહલ મુસ્તફા વ લ મુર્તઝા
તોહરે મન અ ર કા હો ચવમન ક ત ફા હ.

અય તાહા નખીના દિલખંદ ! અય વોહ પાક મુર્તઝાના ફરઝંદ કે, જે મુર્તઝાને નખી સાહેબે પોતાના કાંધાપર ચઢાવેલા હતા.

નજસો મયલાના હ મા મુ ત હે યખીત-
તોહરે મન શી મજદેહી કદ ખલફાહ.

અય તઇયબ ઈનામતા ફરઝંદ ! કે, જે તઝયીની છુટ્ટી અને શરફના આપ વારિસ છો.

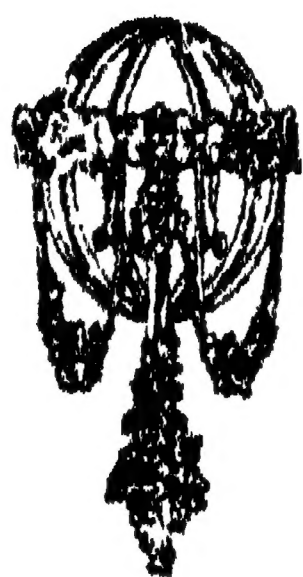
યા લહુ મિન ખલશીન બર્શીન રિઝન
તાહે રી લ અદાને અદા સ લ ફા હ.

અય વોહ ભત્રા વારિસદાર કે, જે ખુશનુદ અને ભત્રા વઝિરના ખુશનુદ અને ભત્રા ફરઝંદ છે.

ફ હુઆકફાહો યા મ વ લ લ વ ર
મિન સલામીન મિન્દા દા અ ન તો હ ફા હ.

અય ખલ્કના મવલા ! આપને ખુશનઆલા હંમેશા નેકતર સલામીના તોહફાઓથી ખાસ કરે.

અહલાહુમ્મા સદલેઅલા મોહમ્મદીન
વ અલા આલે મોહમ્મદીન
ખખારિક વસદલીમ.



Hydari Printing Press, Poona 2.

